

18 K 17979
19

გრ. ჩარკვიანის ქართული წიგნის მაღაზიის გამოცემა,

პირველ—დაწყებითი

ქართული

ბ რ ა მ მ ბ ტ ი ბ ა

დპ. K1757996730
19
მ. 3, 2016-2016.

შეღებულ

სტამბა გრ. ჩარკვიანისა, ქუთაისი

ტფილისი

სტამბა გრ. ჩარკვიანისა, || ТИПОГ. Ф. ЧАРКВИАН.

811.3537 36

1888
25000000

Дозволено Цензурою, Тифлисъ. 20 Апрелья 1888 года.

წინასიტყვაობა.

დიდი ხანია, ჩვენ განვიზრახეთ, ისეთი რამ სახელმძღვანელო გამოგვეცა გრამატიკითგან, რომელიც თანამედროვე მოთხოვნილებასთან შევარდებულ იყოფილიყო, მაგრამ, საუბედუროდ ჩვენდა, სხვა-და-სხვა გარემოების გამო, დღემდის ეს ჩვენი სურვილი შეუძლებელი შეიქმნა. დღეს ასეა, თუ ისე, როგორც იქნა, ჩვენი სანგრძლივი წადილი შესრულდა. სანატრელია მხოლოდ, ჩვენს ნატურას სარგებლობაც რამ მოჰყეს. თუ ჩამდენად ძნელია ქართულ ენის გრამატიკულ განხილვის შესწავლა, განსაკუთრებით ჩვენს გარემოებაში, ეს ყველა შეგნებულ კაცისთვის ცხადია. მართალია, ჩვენ გვაქვს ბევრი გრამატიკები, მაგრამ, ჩვენი აზრით, არც ერთი მათგანი არ აკმაყოფილებს თანამედროვე მოთხოვნილებას, მით უმეტეს, რომ დღითიდღე თანდათან ცვლილებაში და წარმატებაში შედის სწავლის საქმე და ისინი-კი უკან ჩამორჩენილნი შეიქმნენ: ძველი გრამატიკები ან მიბაძვიან არიან შედგენილნი ან და, ცოტაოდენად მაინც, მოკლებულნი იმ ნაწილს, რომელიც თითქმის უმთავრესია გრამატიკაში. ჩვენ ვამბობთ სინტაქსზედ. ჩამდენადაც ვიცით და შეგვისწავლია ქართული გრამატიკული მწერლობა, არც ერთს მათგანმა

არ შეესკვდრივართ ვრცელს სინტაქსს. ქვემდებარე, შესმენილი, განმარტება, დამატება და გათავდა.

აი, ამ გარემოებამ, და იქნება სხვადასხვა, გამოგვიწვია ისეთი სასულძვანელო შეგვედგინა, რომელშიაც ერთს და იმავე დროს სამშობლო ენის კანონებიც ყოფილიყო შემოკრებილი და თან, მისის შემწეობით, სხვა ენის კანონების შესწავლაც გაადვილდებოდა მოზარდ თავობას.—თუ კი ამ შირობას დააკმაყოფილებს ეს სასულძვანელო, ჩვენი ნუგეშიც ეს იქნება. მსოფლოდ საქმე იმაშია თუ, როგორ უნდა იხმაროს მასწავლებელმა ეს წიგნი. თუ ბევრებურს წესს მიჭყვას და «აქედგან აქამდის» გაგვეთილებად დაუნიშნა, როგორც ჩვენი მასწავლებლები იქცოდნენ, რასაკვირველია, მაშინ უმაწვილი ზეშინად დაიწეებს სწავლას და იმ შემთხვევაში მიზანს მარტო მესანიურად მიაღწევს. მაგრამ, თუ კი იმ წესს მიჭყვება, რომელიც ჩვენ ამ გრამმატიკაში გვაქვს მოუვანილი, უეჭველია, სასულძვანელოს შეუძლიან, ჩვენის ჭზნით, ცოტა, რამ სარგებლობა მაინც მოუტანოს მოსწავლეებს. გრამმატიკის შესწავლების დროს, მასწავლებლის პირველი და უმთავრესი მოვალეობაა, ყოველი კანონი, რომელიც კი ამ სასულძვანელოშია მოუვანილი, პრაქტიულად მაგალითებიდგან გააცნოს მოსწავლეს. რადესაც რომელიმე კანონი მაგალითებითგან შეისწავლება, მსოფლოდ მაშინ შეუძლიან მასწავლებელს, თვით სასულძვანელოთგან ამოაკითხოს მაგალითები და კანონები.—ხშირად თვითონ მოსწავლეს გამოჭყვავს კანონი ბჭვენის კითხვების შემწეობით,

III

მაგრამ გრამმატიკულ ტერმინების სახელს ვერ იძლევა, —
 ეგ ასეც უნდა იყოს და ამან მასწავლებელი არც კი უნ-
 და შეაშინოს, — ტერმინები თვითონ უნდა უთხრას, —
 მაგ. როდესაც ჩვენ ვუხსნით მოსწავლეს თუ, რა არის
 საგანი, ჩვენ სახეში ის გვაქვს თუ, როგორ მიაღ-
 წიოს მოსწავლემ იქამდის, რომ, რასაც სედავს ან გონ-
 ებაში წარმოიდგენს, თქვენის შემწეობით, ყველას იმას
 საგანი დაარქვას. თუ კი მოსწავლე დასახელებს ყვე-
 ლაიურს, რასაც სედავს კლასის ოთახში, ეზოში და,
 მის შემდეგ, ცაში და მერე, თქვენისკე ვითხვების შემ-
 წეობით, იმასაც თუ, რასაც ვერ სედავს, ან არ შეუ-
 ძლიან შესედოს, — მაგ. სულს, ანგელოზს და სს.,
 მაშინ თქვენთვის მხოლოდ ერთი-ღა დარჩენილა უთხრათ:
 რასაც ჩვენ ვსედავთ, ან გონებაში წარმო-
 ვიდგენთ, არის საგანი.

აი, ამგვარი დანიშნულება აქვს ამ სახელმძღვა-
 ნელოს და მხოლოდ ამ შემთხვევაში ვურჩევთ მასწავ-
 ლებელს ხელში აიღოს ეს წიგნი. მაშასადამე, ეს სა-
 ხელმძღვანელო მხოლოდ იმისთვის არის დაწერილი,
 რომ კლასში შესწავლილი კანონები ამ «კონსპექ-
 ტით» უფრო მტკიცედ აღებეჭდოს მოსწავლეს გონე-
 ბაში.

ამ წესით შესწავლას ვიდეკ ის უპირატესობა აქვს,
 რომ მოსწავლას გონება მუდამ ვარჯიშობაშია გარ-
 თული და მეხსიერება არ ეღალბება. ამასთანავე ისიც ნუ
 ნუ დაგვაპიწყდება, რომ ბოკშის ბუნება იმდენად ნორ-

ჩიან და, მასხადაძე, გასდული არ არის, რომ განუყნებოთ საგნებზედ ჭარბი რამ შეადგინოს: იმას უნდა დაუწყოს საუბარი იმ საგანზედ, რომელიც მის გონებისთან ასლოდ და შემდეგ, როდესაც უმაწვილი ამ ასპარეზზედ გზას მტკიცედ გაირკვევს, თანდათან შორეულ საგნებისკენ გაიწიოს და ბოლოს, თქვენისკე კითხვების შემწეობით, დასკვნა მასვე გამოაყვანინოს.

ესლა შეუდგეთ იმ გზას თუ, როგორ უნდა შესწავლოს მასწავლებელმა გრამმატიკა მოხარულ თავი-ბას ამ სახელმძღვანელოთი.

როდესაც მოსწავლეები გარკვევით გაიგებენ თუ, რა არის საგანი, მასწავლებელი მისცემს მათ საწყევს, რომ თვითოეულმა მათგანმა მოითქვინოს რამ იმ საგანზედ, რომელიც მას ბლობად უნდა ქონდეს დაწერილი დათვაზედ; ამისთვის მასწავლებელმა მოსათქმე-ბელი დროც უნდა მისცეს მოსწავლეებს. რაკი შეატყობს, მზად არიან, ამ გვარ კითხვას მისცემს: ვინ მოითქვინა ამ საგანზედ? და მაშინვე ხელი უნდა დაადვას იმ მაგალითს, რომელიც პირველ მაგალითად ქსენოის დათვაზედ. გინც აიშუერს ხელს, იმას წარმოთქმეკინებს, ამგვარ წესს იხმარს ყველა მაგალითებზედ. ამას განამეორებინებს სათვითოოდ ყველას და შემდეგ წაშლის დათვაზედ დაწერილს მაგალითებს და ეტყვის მოსწავლეებს თვითონ მოითქვინონ საგანიც და რამე საგანზედ. როდესაც ამ კარჯიშობაში კარგად გაიწითვნებინ მოსწავლეები, მასწავლებელი ეტყვის, რომ წარ-

მოთქმული ჭაზრი არის წინადადება და, თუ საგან-
 სედ მოვიფიქრებთ რასმე, მაგრამ არ წარმოვსთქვამთ,
 მაშინ იქნება ჭაზრი. რაკი ამ ვარჯიშობაში წელს გა-
 მართავს მოსწავლე, მასწავლებელი წიგნიდანაც ამოა-
 კითხებს წინადადების მაგალითებს. აქ მოსწავლე მასწავ-
 ლებლის კითხვებიდგანვე შეიგნებს, რომ წინადადება
 დაწერილიც შეიძლება იყოს და არა მარტო ზეპირად
 წარმოთქმული. ამის შემდეგ მასწავლებელი აუხსნის მოს-
 წავლეებს, რომ წინადადება შეიძლება იყოს დაწერილი
 ქვავზე, ფიტაცრზე, ტყავზე, მიწაზე და სხვა.

როდესაც ყველა ეს შემთხვევები მოსწავლეებს ახ-
 სნილი აქვსთ, საჭიროა, მასწავლებელმა დასკვნაც მის-
 ტეს; ამიტომ ერთსულ კიდევ განამოცრებინებს მოსწავ-
 ლეებს წინადადების ყველა შემთხვევას და მერე თვითონ
 ეტყვის: წინადადება არის ჭაზრი, წარმო-
 თქმული სიტყვებით ზეპირად ან დაწერი-
 ლი რაზედმე. — ამასვე უნდა შედგეს მასწავლებელი
 და დიდხანს ავარჯიშოს მოსწავლეები, რომ საგანი, ჭა-
 ზრი და წინადადება მოსწავლეებმა პრაქტიულად მტკი-
 ცედ შეითვისონ. სწავლების დროს ყველანაირ უმთავრე-
 სი პირობა ის არის, მასწავლებელი არ აჩქარდეს და
 ბევრის დასწავლება არ მოინდომოს უდროოდ, თორემ
 საქმე ჩაიშლება. შეიძლება ექვსს, შვიდს გაკვეთილზე-
 დაც შეისწავლონ მოსწავლეებმა საგანი, ჭაზრი წი-
 ნადადება და, შეიძლება, ათი, თორმეტი გაკვეთილიც
 დასჭირდეს, მაგრამ მასწავლებელი ამან არ უნდა შეაშა-

ნოს, იმას ის უნდა ჰქონდეს სასეში, ხელის და და-
დინჯებულის ნაბიჯით მიდიოდეს წინ, ვინემ დიდი მან-
ძილი გაიაროს და საქმე შეზღოვიკებულად დარჩეს. ვარ-
ჯიშობის დროს მასწავლებელს, როგორც სასელმძღვა-
ნელთა, მოკლე წინადადება უნდა ჰქონდეს სასეში.

რაკი მოსწავლემ ს'აგანი, ჰაზრი და წინადა-
დება შეითვისა, მასწავლებელი დაფასედ დაჰსწერს რამ-
დენიმე მოკლე წინადადებას და მიუბრუნდება მასწავლე-
ბელს შემდგის ვითხვით: რაზედ არის ლაპარაკი
ამ წინადადებაში? მოსწავლეები, რასაკვირველია,
მიუგებენ თუ, რაზედაც არის ლაპარაკი აღნიშნულ წი-
ნადადებაში. ამ პასუხს მასწავლებელი განამოკრებინებს
სსკებს იმდენჯერ, რამდენჯერაც საჭიროდ დაინახავს და
შემდეგ, რაკი დარწმუნდება, რომ მოსწავლეებმა შეიგ-
ნეს ის, რასაც მათგან მასწავლებელი მოელოდა, ეტ-
ყვის: რაზედაც არის ლაპარაკი წინადადება-
ში, არის ქვემდებარე. ამ წესს მიჰყვება შესმე-
ნილის შესწავლების დროსაც. თუ კი მოზარდს შეე-
ძლება შეიგნოს ქვემდებარეზედ ესა და ეს არის ხათ-
ქვამიო, მასწავლებელს მარტო ისღა დარჩენია უთხრას,
რომ რაც ითქმის ქვემდებარეზედ წინადადე-
ბაში, არის შესმენილი. ამგვარად მოკლე წინა-
დადებას მოსწავლეები ადვილად შეითვისებენ. როდესაც
მასწავლებელი დაინახავს, რომ მოსწავლეებმა მოკლე წინა-
დადება და მისი ნაწილები კარგად შეისწავლეს, ქვემდებარ-
ის და შესმენილის ვითხვებსაც შეასწავლის მაგალითე-

ბიოგან. შემდეგ, როგორც სახელმძღვანელოა მო-
 ვანილი, მასწავლებელი დასწერს დაფაზედ ისეთს ვრცელს
 წინადადებას, რომელშიაც იყოს ქვემდებარე, შესმენილი და
 ამხსნელი სიტყვა—დამატება. გარჩევის დროს, მოს-
 წავლენები თვითონ მოსმენიან ქვემდებარეს და შესმე-
 ნილს, მხოლოდ შესდგებიან მესამე სიტყვაზედ, რომ-
 ელიც მასწავლებელს სახეში ჰქონდა. აი, თუნდა მაგა-
 ლითი: გიგო ჰკითხულობს წიგნს. მასწავლებე-
 ლი ჰკითხავს მოსწავლენს: რას ჰკითხულობს გი-
 გო? მიუგებენ: გიგო ჰკითხულობს წიგნს. რას
 უშეკრება გიგო წიგნს? მიუგებენ: გიგო წიგნს
 ჰკითხულობს. ქვემდებარეს ხსნის ეს სიტყვა, თუ
 შესმენილს, ჰკითხავს მასწავლებელი? მიუგებენ: სიტყვა
 წიგნს ხსნის შესმენილს. ამის შემდეგ მასწავლებელი
 დასწერს დაფაზედ ისეთს წინადადებას, რომელშიაც იყოს
 ქვემდებარე, შესმენილი და ამხსნელი სიტყვა—ქვემდებარ-
 რის განმარტება და აქაც ისე მოიქცევა, როგორც წი-
 ნა მაგალითში. მერე ისეთს წინადადებას დასწერს და-
 ფაზედ, რომელშიაც იყოს ქვემდებარე, შესმენილი, და-
 მატება და დამატების განმარტება (სოლოს აქვს გარ-
 გი კალამი) და ამასაც ნახვენების წესით გარჩევს.—
 ბოლოს მასწავლებელი ეტყვის მოსწავლენს, რომ ქვე-
 მდებარის და შესმენილის გაკდა, წინადა-
 დებაში დანარჩენი სიტყვები იწოდებიან
 ამხსნელ სიტყვებად, რადგან ისინი ხსნიან
 წინადადების რომელიმე ნაწილს.

თუ-გი უმაწვილმა ამსსნელ სიტუკების მნიშვნელობა გაიგო, მასწავლებლისთვის ადვილია გააგებინოს მათ, რომ წინადადება, რომელშიაც არის მარტო ქვედებაზე და შესმენილი, არის მოკლე წინადადება და წინადადება, რომელშიაც არის ქვედებაზე, შესმენილი, და ამსსნელი სიტუკები, იწოდება ვრცელ წინადადებად.

ქვედებარის და შესმენილის ამსსნელ სიტუკებში მასწავლებელმა დიდხანს უნდა აკრძიშოს მოსწავლეები, რომ კარგად გაიგონ თუ, რომელი ამსსნელი სიტუკა რას ხსნის წინადადებაში. შემდეგ საქმე მიდგება დამატებაზე და განმარტებაზე.

რაკი ვარჯიშობასში მოსწავლეები კარგად იქნებიან გაწითენილნი, მასწავლებლისთვის ადვილია გააგებინოს დაუფხედ დაწერილ მაგალითებითგან, რომ ამსსნელი სიტუკა, რომელიც ხსნის წინადადებაში მარტო შესმენილს, იწოდება დამატებად. ამნაირად მოიქცევა განმარტების შესახებაც, მაგრამ, რადგან განმარტება წინადადებაში ხსნის ან ქვედებაზე, და ან დამატებას, ამისთვის საჭიროა მასწავლებელმა ცალ-ცალკე გააცნოს დაუფხედ დაწერილ მაგალითებითგან ჯერ ქვედებარის განმარტებას და მერე, იმავე წესით, დამატების განმარტებას. შემდეგ მოსწავლეებმა დამატების და განმარტების გითხვები უნდა შეისწავლონ, მაგრამ ცალ-ცალკე და პრაქტიულად მაგალითებითგან, რომელიც უნდა დაამთავროს წიგნითგან ამოკითხულ მა-

გალითებით და განონებით. ამგვარად მოექცევა მასწავლებელი დანარჩენ ამსსნელ სიტყვებსაც. ამით თავდება მარტივ წინადადების სინტაქსი. — მარტივ წინადადების შესწავლების შემდეგ, საჭიროდ ვჩანსთ მოსწავლეები, ეტიმოლოგიის დაწეებადის, შემდეგ სიტყვის ნაწილებს გაეცნონ: აჩსებითს სახელს, ნაცვალსახელს, ზედშესხმულს, რიცხვითსახელს, ზმნას და ვაკშირს. ვაკშირი მისთვის გვაქვს სახეში, რომ, ნიშნების (მძიმე) შესწავლების დროს, საჭიროა მოსწავლემ ეს ტერმინი იცოდეს. მასწავლებელი ამ შემთხვევაში ასე უნდა მოექცეს: დაჯსწეროს დათაზედ ცალკე სტრიქონებად, თუნდ ამ მაგალითებს: ვაჭი ვაჩბის, ხე დგას, სახელი შენდება და სხვ. მერე წააკითხებს ამ მაგალითებს მოსწავლეებს და შემდეგ ხმა-მალა და ხმა-გაგრძელებით ეტყვის მოსწავლეებს: ყველა საგნის სახელი აჩის აჩსებითი სახელი. ამას განამოკრებიანებს თითქმის ყველას და შემდეგ თვითონვე მასწავლებელი შეუბრუნებს სიტყვებს ამგვარად: აჩსებითი სახელი რას უჩვენებს? მოსწავლეები მიუგებენ: აჩსებითი სახელი უჩვენებს ყველა საგნის სახელს. ამით გათავდება აჩსებითი სახელის შესწავლება. შემდეგ გარდავა ნაცვალსახელს. მასწავლებელი დაჯსწერს დათაზედ სტრიქონებად ნაცვალ-სახელს ამგვარად: მე (გიგოს) მუძინება, შენ (სოსო) ვაჩბიხარ, ის, იგი (ლადო) ზის, ჩვენ (შაქრო და შალიყო) ვსწერთ, თქვენ (დათი-

კო და ნიკო) კითხულობთ, ისინი, იგინი (ლუარ-
 სახ და არხილ) თამაშობენ, ე. ი. დასწერს იმ სახელს,
 რომელიც კლასში ვისმე ჰქვიათ. ჯერ წაკითხვებს ამ მა-
 გალითებს მოსწავლეებს და შემდეგ ჰკითხავს: მე რომ-
 ძელი სიტყვის მაგიერია? და თან თვითონვე
 უთითებს ამ სიტყვას. მოსწავლე მიუგებს: მე არის
 გიგოს მაგიერი სიტყვა. გიგო ვისი სახელია?
 მოსწავლე მიუგებს: გიგო ჩემი სახელია. ამგვარად ჩაი-
 ვლის ყველა მოყვანილ ნაცვალ-სახელებს და შემდეგ სმა-
 ძალსა და სმა-გაგრძელებით ეტყვიან: საგნის მაგი-
 ერი სიტყვა არის ნაცვალ-სახელი. ამასაც ისე
 განამოკრებიან, როგორც არსებითს სახელს და შემ-
 დგე აქაც ისე შეუბრუნებს სიტყვას: ნაცვალ-სახელი
 რას უჩვენებს? მოსწავლეები მიუგებენ მასწავლებლის
 შემწობით: ნაცვალ-სახელი უჩვენებს საგნის
 მაგიერს სახელს. ამიტომ დასწერს დათვას
 მასწავლებელი შედგენულ სახელებს სტრიქონებად (წი-
 თელი, ყვითელი, ლურჯი, მწვანე, გრძელი, მოკლე, დიდი,
 პატარა) და ჩაკითხავს მოსწავლეებს თუ, რა კითხვას
 მიუგებს თვითონვე მათგანი. შემდეგ პირდაპირ ეტ-
 ყვის, რომ შედგენული უჩვენებს თუ, რო-
 გორია საგანი. რიტხვით სახელსაც აგრე შეასწავ-
 ლის: დასწერს დათვას სტრიქონებად: ერთი კალა-
 მი, სამი ვაშლი, სუთი კაცი, რვა წიგნი, და, წა-
 კითხვინებს შემდეგ, ეტყვის მოსწავლეებს, რომ რი-
 ტხვითი სახელი უჩვენებს საგნის რიტხვს.

განა

ესეთი წესი ჭსუფიერს ზმნის შესწავლების დროსაც: მასწავლებელი დაჭსწერს დაფაზედ სტრიქონებად შემდეგ წინადადებას: სიკოს სძინავს, სანდროს ღვიძავს, ვანოსწერს წერილს, ქეთო ბაღიშს ჭქარგავს. წაკითხვინების შემდეგ, თვითოეულ სტრიქონითგან გამოსწერს ზმნებს წინადადების პირდაპირ მარჯვნივ და მიუბრუნდება მოსწავლეებს ამ კითხვით: რა მდგომარეობაშია სიკო? მოსწავლეები მიუგებენ: სიკოს სძინავს. რამდენიმე განმეორებინების შემდეგ, მეორე მაგალითსაც გააჩვენებს. შემდეგ მესამე მაგალითზედ მისცემს ამნაირს კითხვას: რა მდგომარეობაშია ვანო? მოსწავლეები მიუგებენ: ვანო სწერს. შემდეგს მაგალითსაც ასე გააჩვენებს. ბოლოს, რამდენიმე განმეორებინების შემდეგ, მასწავლებელი უთითებს ზმნებსზედ და ეტყვის სმა-მადლა და სმა-გაგრძელებით: ზმნა უჩვენებს სავსის მდგომარეობას ან მდგომარეობას. ზმნის შესწავლების დროს მასწავლებელმა უნდა გააცნოს მოსწავლეები პირველს, მეორეს და მესამე პირს, მსოფლობითს და მრავლობითს რიცხვს და ზმნის სამს დროს: აწმეოს (ახლანდელს), ნამეოს (წაჩსულს) და მეობადს (მომავალს). ზმნის დროების შესწავლებას შეიძლება ამგვარად: ესლა მე ვსწერ, გუშინ მე? სვალ მე?

კავშირის გაცნობას უფრო ადვილია: მასწავლებელი დაჭსწერს დაფაზედ ორს სიტყვას, ან ორს წინადადებას, რომელთაც აერთებდენ კავშირი „და“. წაკითხვინების შემდეგ გამოსწერს კავშირს განზედ და მიუბრუნ-

დებს მოსწავლეებს შემდეგის კითხვით: რა სიტყვებს აერთებს სიტყვა «და»? მოსწავლეები მიუგებენ. ამავე წესს იხმარს წინადადებზედაც და შემდეგ ეტყვის: გააკვირდით აერთებს რა რა სიტყვას წინადადებაში, ან რა რა წინადადებას.

თუ კი ეს სიმბოლო დასძლია მოსწავლემ, დანახების შესწავლება უფრო ადვილია, — მასწავლებელს შეუძლიან, პროგრამის მიხედვით, რთულ წინადადებისკენ ან ეტიმოლოგიაში გარდვიდეს და უფრო კრძლად და გარკვევით შეასწავლოს.

სასუბიექტურად მოზომილია სამს კურსზე და, თუ მოსწავლეები პირველს წელიწადს მარტივ წინადადებას და რამდენიმე სიტყვის ნაწილს შეისწავლიან, მეორე წელიწადში საჭიროა ეტიმოლოგია შეისწავლონ, და მარტივი წინადადება კი განიმუშაონ. მესამე წელიწადში რთული წინადადება უნდა შეისწავლონ და მარტივი წინადადება ეტიმოლოგიით განიმუშაონ. მესამე წელიწადშივე, თუ ადრე არა, საჭიროა შეიგნონ მოსწავლეებმა რაც წვრილ შრიფტით არის დაბეჭდილი.

რადგან ზმნა საზოგადოდ და კერძოდ ქართულ ენაში ერთობ დახლართულია და ჯერ კიდევ გაურკვეველი, ამიტომ საჭიროდ დაკინახეთ ბოლოში ზმნის ტაბლიცა მიგვემატებინა, რომელშიაც, შეძლებისდაგვარად, მოყვანილია, სხვათაშორის, უძველესი ზმნები და თან ისიც თუ, ზმნაში რა ასო რომელ ასოდ იცვლება სხვა-და-სხვა დროში.

XIII

დასასრულ ბოდიშს ვითხოვთ ავტორებთან, წიგნით ნაწერებითგან იმულებული ვიყავით ამოგვეღო მაგალითებისთვის რამდენიმე სტრიქონი ნაწივეტებად. სამწუხაროდ, ცოტა არ იყოს, ამგვარმა ჩვენმა ქვეყანაში უცვალა თვით მაგალითებს, მაგრამ, იმედი გვაქვს, სულგრძელი ავტორები ამ თვითმნებლობას მოგვიტევენ.

ან. ქუთათელაძე.

1888 წელს, აპრილი.

სინტაქსის

ს ა გ ა ნ ი

კაცი, სახლი, მიწა, წყალი, ქვა, მთა, ტყე, მთვარე, მზე, ვარსკვლავი, ღმერთი, ანგელოზი,

1. ყველაფერი, რასაც ჩვენ ვხედავთ ან წარმოვიდგინებთ გონებაში, არის ს ა გ ა ნ ი.

წინადადება

ზამთარი თავდება. ვარსკვლავი ციმციმებს. მთვარე გაშვავებს. ცა ბრწყინვალეებს. მზემ ამოაშუქა. ყვავილი ჭიკჭინავს. ფოთოლი ქშრიალებს. მტკვარი ბუტბუტებს. რიონი ჭევირის. მდინარე სჩქეფს. მერცხალი ჭიკჭიკებს. ბუფბუფი ქსტკენს. შაში გაჭკივს. ქვეყანას ეღვიძება.

× 1. როდესაც ჩვენ მოვიფიქრებთ საგანზედ რასმე, მაშინ ჩვენ გონებაში გვებადება აზრი.

× 2. აზრი, წარმოთქმული სიტყვებით ზეპირად, ან დაწერილი რაზედმე, არის წინადადება.

ქვემდებარე და შესმენილი

ქარი გზიალებს. აწაგვი მოქმუის. ვარდი იშლება.
კაცი ჭმრამობს. ზღვა ჭლელავს. ჩიტო ჭფრინავს. ცხენი
ჭიხვინებს. კატა კნავა. გოჭი ჭყვირის. ძროხა
ბლავა. ვირი ყრყინებს. ღამი ჭღრიალებს. შალიკოს
ჭსძინავს. თაგვი გარბის.

1. *ქვემდებარე არის საგანი, რომელზედაც
არის ლაპარაკი წინადადებაში.

2. რაც ითქმის ქვემდებარეზედ წინადადებაში,
არის შესმენილი.

* ქვემდებარე და შესმენილი იწოდება წინადა-
დების უმთავრეს ნაწილებად.

3. წინადადება, რომელშიაც არის მხოლოდ
ქვემდებარე და შესმენილი, იწოდება მოკლე
წინადადებად.

4. ქვემდებარის გამოცნობა შეიძლება ამ გვა-
რის კითხვებით: ვინ? რა? ვის? რას? რამ?

5. შესმენილი მიუგებს შემდეგ კითხვებზედ:
რას შერება საგანი? რას შერებოდა საგანი?
რა უნდა ჰქმნას საგანმა? რა მდგომარეობაშია ან როგორია საგანი?

6. ყოველ წინადადებას შემდეგ, რომელშიაც
აზრი გათავებულია, უნდა წერტილი (.)

ამხსნელი სიტყვები

შაკი დაფა დგას. მამალი გატა გაიქცა. შატაწა ბოკში იცინის. დიდი გაცი მოდის. თეთრმა ცხენმა დაიჭინებინა. დათიკო წეწილს ჰსწყის. სოსომ მახით მწყეწი დაიჭირა. გიგოს თამა შობა უყვარს. მერცხალს ჭიკჭიკი ესალისება. ბიძინამ წიგნი იყიდა. შაქშან ცუდი დრო იყო, წიკუღს გარგი დრო არის. ხვალ უკეთესი ტაროსი იქნება. ზეკით ღმერთი ბრძანებს, ქვეშ გაცი განაგებს. შეშინებულ გაცი აქეთ მოვბის. უკან მტერი მოვბის. წინ მეგობარი დგას. ჩიტ ბუდეს ოსტატურად აკეთებს. გაყილამაზად მღერის. ვასოს საქმე გარგად მიდის. მგლის საქმე ცუდად არის. მოსწავლემ ღარიბობის გამოსკოლა დასტოვა. გოტემ უწიგნობის გამოსკოთილი არ იცოდა. ღმერთმა პური საჭმელად გააჩინა. სანთელი გაცს სასინათლად უნდა. გიგო წავიდა ძმის სანახავად.

1. ქვემდებარის და შესმენილის გარდა, დანარჩენი სიტყვები წინადადებაში იწოდებიან ამხსნელ სიტყვებად, რადგან ისინი წინადადების რომელიმე ნაწილს ჰხსნიან.

2. წინადადება, რომელშიაც არის ქვემდებარე, შესმენილი და რომელიმე ამხსნელი სიტყვა, იწოდება ვრცელ წინადადებად.

ამხსნელი სიტყვები არიან:

1. დამატება, 2. განმარტება, 3. გარემოებითი სიტყვები.

დამატება

გიგომ გაკვეთილი დაისწავლა. დათიკომ მტერი გააქცია, ლევანმა ჩიტი დაიჭირა. დედას შვილის წერილი მოუვიდა. გიგომ დას ერიდება. ქმს დას ესთრება. შვილი მშობელს ეთავსება. მისაკომ ჯახით მტერი მოიგება. აწილმა დანით გალაში გამოქსტა. რუსთველმა ვკუხვის. ტყაოსანი დაქსტა.

1. ამხსნელი სიტყვა, რომელიც შესმენილს ეკუთვნის, იწოდება დამატებად.

2. დამატება მიუგებს შემდეგს კითხვებზე: ვინ? რა? ვისი? რის? ვის? რას? რით? რად?

განმარტება

გარგი გაცი მოვიდა. ცუდი გაცი წავიდა. ნიშა ხარი დაიკარგა. გოჭლი ცხვარი მობრუნდა. ჩემი წიგნი დაძველდა. შენი გალაში გატყდა. გიგოს არი რვეული უნდა. ნესტორმა ერთი გარგი წიგნი იყიდა. ნიკას ოთხი დანა აქვს.

1. ამხსნელი სიტყვა, რომელიც ჰხსნის ქვემდებარეს ან დამატებას, იწოდება განმარტებად.

2. განმარტება მიუგებს შემდეგს კითხვებზე: როგორი? რომელი? რამდენი? ვისი?

გარემოებითი სიტყვები

შაკშან ცუდი მოსავალი იყო. წრეულს ცივი
 შამთანი იყო. გაისად ვანო ათის წლის იქნება. სან-
 დროს ხვალ შინ იქნება. ქეთო ზეგ მცხეთას მიდის.
 დღემდის შაქრის საქმე ცუდად მიდიოდა. გუშინდ-
 ლამდის გიორგი აქ იყო. ზეკით ღვთის მუშინია,
 ქვეკით ერის მეტიდება. აქედ-იქედ მთა აუუდებუფია.
 ნიკოს წინ მტერი ელბება. ვანო კარგად არის.
 გიგო გუშინ ცუდად იყო. ოდესმე ჩვენ უკუ-
 თქვასად დავაწეობთ საქმეს. მოსწავლე ავადმყოფ-
 ფობის გამოსწავლას მოაკლდა. არჩილს უცო-
 დინარობის გამოსეცდომას მოუვიდა. ქალადდი-
 საწერად არის. წიგნი საკითხავად მინდა. მე
 მივდივარ შინ დედის სასასავად.

1. გარემოებითი სიტყვები ურვენებენ შესმე-
 ნილის სხვა-და-სხვა გარემოებას.

გარემოებითი სიტყვები არიან:

1. დროს-გარემოება, 2. ადგილის-
 გარემოება, 3. მოქმედების-გვარი, 4.
 მიზეზის-გარემოება, 5. მიზნის-გარე-
 მოება.

დროს-გარემოება

გაისად არჩილი გიმნაზიას დაასრულებს. ხვალ
 დათიკო შინ იქნება. წრეულს კარგი საფხული იყო.
 დღემდის კარგი სწავლა არ ყოფილა. ზეგ სანდროს
 ეგზამენი აქვს. გუშინდ ლამდის სიკო ავად იყო. ხვა-

დემდის ილიკა შინ დარჩება. გუშინ ციციუნამ თავი დაიჭირა.

1. დროს-გარემოება უჩვენებს დროს და მიუგებს შემდეგს კითხვებზედ: როდის? რა დროდგან? რა დრომდის? როდემდის?

ადგილის-გარემოება

ჩიხე შიგნიდგან გატუდება. აგრე იარე მცსკთამდის. აქედ-იქედ დიდის ძეჯა. დამშეული გუდა-მელა კენახს ში მიიხარება. იქ მიჯობს შავი სიკვდილი, ბაკ ში სიცოცხლეც იმწარის. ბაქოსკენ სიცხეიცის. ტფილი ჭაერი ზეკით მდის, ცივი ჭაერი ზეკიდგან მდის. დედა-მიწიდგან აღის ორთქლი. ციდგან ჭექა-ჭუხილი ისმის.

1. ადგილის-გარემოება უჩვენებს ადგილს და მიუგებს შემდეგს კითხვებზედ: სად? საით? საიდგან? სადამდის? საითკენ?

მოქმედების-გვარი

ასე უნდა მომკოთ ზური. ტიტო რიგია ნადსწავლობს. მზის სხივმა რა წითლად შექლება. სანდის-სან მთვარე მქალად იცქირება. მზე მეფე ურად დაჭეუ-რებს ქვეყანას. გაზაფხული მხიარულად გვხდის. ზამთარი ცუდად იხსენება.

1. მოქმედების-გვარი მიუგებს შემდეგს

კითხვებზედ: როგორ? რა ნაირად? რა გვა-
რად?

მიზეზის-გარემოება

უცოდინანობის გამომწვევი ღარიბად აჩის.
დაუდეკრობის გამომწვევი ვაღით აჩის სავსე.
მოსწავლე ავადმყოფობის გამომწვევი წა-
სულა.

1. მიზეზის-გარემოება უჩვენებს მიზეზს
და მიუგებს შემდეგს კითხვებზედ: რატომ? რის-
გამომ?

მიზნის-გარემოება

ხრმალი საომრად მიხდა, ფაჩი მოსაგერებლად
დაძვირდება, მუზარადი საჩქველად გამომადგება. გი-
გო სათამაშოდ წავიდა. ქრისტე მოვიდა ჩვენ დასა-
ხსნელად.

მიზნის-გარემოება უჩვენებს მიზანს და
მიუგებს შემდეგს კითხვებზედ: რად? რისთვის?

კითხვითი ნიშანი

ვინ იყო საქართველოს პირველი მეფე?
როდის მოინათლა საქართველო?
რომელ მეფის დროს იყო შოთა რუსთაველი?
ბაგრატ მესამე სად აჩის დასაფლავებული? *)

*) ბედიის ეკლესიაში, სამკრზნაყანოში.

ღვეთ ღმარებელი და თამარი სად არიან დასა-
ფლავებულნი?

შენ თუ შენი დედა გიყვარს, რად მიძულებ მე?

1. ყოველ წინადადების შემდეგ, რომელშიაც
კითხვაა, დაისმება კითხვითი ნიშანი (?)

მ ი მ ა რ თ ვ ა

შენს იმედზედ ვარ, უფალა!

ღმერთა! გვაღიარსე ტის ნამი.

გადი, გამადი, გუთანა!

ღირღიტაკ! ბანი უთხარა.

სახნის-საკკეთა! გაუსვი.

ნიშაკ! ნიგარას გაუწი.

მეხრეკ! გაუკარ შინდასა.

უამირა ბელტა! ნუ ნაზობ.

შენი ჭირიძე, გუთანა!

გაგლსოთ, ძმებო, ნამგალი!

მეთაურა! დაგვაცალე.

მოგვიასლავე გაზაფხული, მატხარა!

1. მიმართვითი სიტყვა არის წინადა-
დებაში ისეთი სიტყვა, რომლისკენაც ჩვენი ყუ-
რადლება არის მიქცეული.

შენი შენა თუ მიმართვით იწყება წინა-
დადება, მაშინ მიმართვითის სიტყვის შემდეგ გან-
კვირვებითი ნიშანი უნდა (!); თუ შუაში ზის მი-

მართვითი სიტყვა, მაშინ ორივე მხრით უნდა მძიმე (,) და წინადადების ბოლოში განკვირვებითი ნიშანი; თუ ბოლოში ზის,—მაშინ მის წინ უნდა მძიმე და ბოლოში განკვირვებითი ნიშანი.

ზოგ შემთხვევაში თუ მიმართვითის სიტყვით იწყება წინადადება,—მის შემდეგ დაისმის მძიმე და სულ ბოლოში განკვირვებითი ნიშანი (!)

თავი წინადადება და დამოკიდებული წინადადება

მისთვის დაუფრენ მოუსვენრად, რომ მოგსძებნო ყვე-
გაიღო.

ვინც მე იმ დროს ხელს შემიშლის, ქვეყნის მტკრიც
ის არიო.

იქ სამართალი ვით ჭბოვოს საწყაღმან, ანუ უძღუღმან,
სადაცა ქრთამებს იყოფენ მწეწალნი დიაბღუკებთან.
ჭკვანთი ვაცები იმას ცდიღობენ, რომ ყველა ბედნიერი
იმას უხარღდეს, ვინც ბედნიერიო. (იყოღს.)

სუ გჳკრღ ის, რომ ბოღოს ბოღოტებამ გაი-
მარ ჳგოღს.

1. თავი წინადადება არის ისეთი წინა-
დადება, რომელიც თავის თავად იზყოღბს საკუთარს
აზრს და რომელიზღდაც არის დამოკიდებული სხვა
წინადადება.

2. წინადადება, რომელიც ხსნის თავ წინადა-
დების რომელიმე სიტყვას, იწოდება დამოკი-
დებულ წინადადებად.

თავ წინადადების და დამოკიდებულ წინადადების შუა
დაისმება მძიმე.

დამოკიდებულნი წინადადებანი

დამოკიდებულნი წინადადებანი არიან:

- ა. განმარტებითი დამოკიდებული წინა-
დადება.
- ბ. დამატებითი დამოკიდებული წინადა-
დებანი.
- გ. გარემოებითი დამოკიდებულნი წი-
ნადადებანი.

განმარტებითი დამოკიდებული წინადადება

ისეთმა ფურცმა დამწიხლოს, რომელიც ჩემსედ
მეტს იწველიდეს.

იმდენი ისტუნე, რამდენიც გენებოს.

იმ ყმაწვილს სვდა სახუჭარი, რომელიც კარგად
სწავლობდა.

ისეთს კაცს სცემენ ჰატისს, რომელსაც ბევრი
უმრძომნია ქვეყნისთვის.

იყო ერთი შთის კაცი, რომელსაც ბადი ან ენახა.

ის კაცი, რომელიც ქვეყანას ჭაღატობს, ყვე-
ლასგან განწირულია.

კრულია ის მოსამართლე, ვინც ან გაარჩევს საკმესა,
იკერთხოს იმის მარჯვენა, ვინც გოესა მოგი-
ყვანათ.

იმისი საზრდო შეიქნ, გინც გოესა, მოგიეგანაო.

1. დამოკიდებული განმარტებითი წინადადება ჰხსნის თავ წინადადების რომელიმე სიტყვას და მიუგებს შემდეგს კითხვებზედ: რომელი? როგორი? რამდენი? ვისი?

დამატებითი დამოკიდებული წინადადება

ვინ იტყვის იმას, რომ ეშმაკი ანგელოზსა ჰგავს. შაღიკომ სთქვას, რომ ტყეში ბეგრი კრიკინა აწისო.

დღეს სასწავლებელმა ილაზარაკა, რომ შაგირდებმა კარგად ისწავლან.

გიორგი ეხვეწებოდა მამას, რომ ის სასწავლებელში მიეცა.

მეცნიერნი იმით არიან ბედნიერნი, რომ ხალხი წარმატებაში შედის.

კაცი იმით არის ღვთის კერძი, რომ მეტყველი აწსებას.

სოფელი იმაღ არა ღირს, კაცი ნატრობდეს უამს გრძელსა.

1. დამოკიდებული დამატებითი წინადადება ჰხსნის მხოლოდ თავ წინადადების შესმენილს და მიუგებს შემდეგს კითხვებზედ: რა? რას? რით? რად?

გარემოებითნი დამოკიდებულნი წინადადებანი

გარემოებითნი დამოკიდებულნი წინადადებანი უჩვენებენ თავ წინადადების რომელიმე გარემოების და განიყოფებიან:

ა. დროს-გარემოებითი დამოკიდებული წინადადება.

ბ. ადგილის-გარემოებითი დამოკიდებული წინადადება.

გ. მოქმედების-გვარი დამოკიდებული წინადადება.

დ. მიზეზის-გარემოებითი დამოკიდებული წინადადება.

ე. მიზნის-გარემოებითი დამოკიდებული წინადადება.

დროს-გარემოებითი დამოკიდებული წინადადება

თორმეტის წლისა მაშინ ვიყავი,

როცა ბატონმა სახლს მომაშორა.

შუა ღამე რომ შეიქნა, მაშინ ავუბი თვალები.

მე მაშინ მოვაგონდები, როცა რომ წავა ტყეშია.

იმ დროდგან დაიღუბნენ ებრაელები, რა დროდგანაც მათი სამეფო წარად გაიყო.

იმ დრომდის უნდა მივადწიოთ, რომ ყველა კანცა განათლებული იყო.

1. დროს-გარემოებითი დამოკიდებული

ლი წინადადება მიუვებს დროს-გარემოებითის
სიტყვების კითხვებზედ: როდის? რა დროდგან?
რა დრომდის?

ადგილის-გარემოებითი დამოკიდებული წინა- დადება

იქ მიტუნტულდა, სადაც ძამალი ჯდებაო.

მაგრამ იქ ყველა გვიადვილდება, სადაც ჩვენა
გართ ჩვენი ბატონი

დიდ-უბეში იქონწილა,*) სადაც რომ საყდარი არი.

სადაც რუდ სავალი იყო, იქ გავიყვანდი გზასაო.

სადაც წახვალ, მე მაშინვე იქა ვარ.

საბრალო მერცხალი იქითგენ მიდის შემოდგომა-
ზედ, საიდგანაც მოვიდა გაზაფხულზედ.

ჩვენ მივალთ იქამდის, სადამდისაც სამზღვარია.

1. ადგილის-გარემოებითი დამოკი-
დებული წინადადება მიუვებს ადგილის-გარე-
მოებითის სიტყვების კითხვებზედ: სად? საით?
საიდგან? სადამდის? საითკენ?

მოქმედების-გვარი დამოკიდებული წინადადება

წიგნი ისე უნდა დაიწეროს, რომ ყველასთვის
გასაგები იყოს.

ლევანს იმ გვარად დასჯართვია საქმე, რომ მისი
გასწორება მნელია.

*) თამარ-დედოფალია.

იმ ნაირად უნდა იქცოდეს კაცი, რომ ქვეყანას უყვარდეს.

აქლემის საშალზე ისე არ დაშატაწავდება, რომ გირის საშალზე არ გამოვიდეს.

როგორც მოხვალ სვინაო, ისე წასვალ შინაო.

ისე არა სწვიმს, როგორც ჭქუსს.

ისე გაუძლებს ასს ქვასა, არსად დასჭინდეს ცუღას.

როგორც მოველ, ისე განვალ ამ სოფლით.

1. მოქმედების-გვარი დამოკიდებული წინადადება მიუგებს შემდეგს კითხვებზე: როგორ? რა ნაირად? რა გვარად?

მიზეზის-გარემოებითი დამოკიდებული წინადადება

დათიკოს იმიტომ მოუვიდა შეცდომა, რომ ჯერ კიდევ გამოუცდელია.

უსწავლელები რომ განთ, იმიტომ გვკობიან ეკრძიელები.

სშირად ზღვის შირად იმიტომ იცის ციებ-ცხელება, რომ იქ ბევრი ჭაობია.

ღამეში ვარსკვლავები იმიტომ სჩანან, რომ მზის სხივი აღარ უშლის.

დღისით მთვარეს იმიტომ არ აქვს სინათლე, რომ მზის სხივი ერევა.

ჩვენს ქვეყანას იმიტომ ეძახიან საქართველოს,
რომ აქ მკვიდრნი ქართველები არიან.

ზამთარში თბილს ტანისამოსს იმიტომ ვიცვამთ,
რომ ერთობ გვცვივს.

წყალი გაიყინა იმის გამო, რომ სიცივე დადგა.

1. მიზნის-გარემოებითი დამოკიდებულის წინადადება მიუგებს შემდეგს კითხვებზედ: რატომ? რის გამო?

მიზნის-გარემოებითი დამოკიდებული წინადადება

მე ჩანგური მისთვის მინდა, რომ სიმართლეს მსახურებდეს.

~~დედა მიწის გულში~~ იმისთვის ეძებენ მადნეულობას,
რომ ცხოვრებაში გამოიყენონ.

ქალაქი იმისთვის ვიუიდე, რომ დაგსწერო.

გიგო იმისთვის მიდის სოფელში, რომ თავისი მამული ფესზედ დააყენოს.

სანთელი ვაჭმა იმისთვის მოიგონა, რომ ბნელში გზა გაიკვლიოს.

ემაწვილი იმისთვის სწავლობს, რომ ჭკვიანი შეიქნეს.

შენ ერძან მოგცა პირველ ღირსება,

რათა დაუცვა ყოფა-ცხოვრება.

1. მიზნის-გარემოებითი დამოკიდებულის წინადადება მიუგებს შემდეგს კითხვებზედ: რად? რისთვის?

ჩართული წინადადება და ჩართული სიტყვები

როგორც მოგვითხრობს საქართველოს მატრიანე, თარგამოსი იყო იაფეთის შვილის-შვილი.

საქართველოს მატრიანის სიტყვით, ტფილისი აღაშენა ვასტანგ-გორგასლანმა.

შოთა რუსთაველი იყო დაბა რუსთავედგან, როგორც ვიცით.

მთვარეზედ, როგორც ამბობენ, ჭაკრი აჩ არის.

დედა-მიწის გულში, როგორც ამბობენ, გაძღნაწი თხელი ნიუთიერება არის.

მეცნიერების სიტყვით, თეთრი ფეკრი შვიდ ფეკრისგან შესდგება.

დედა-მიწა თავის ღეკძის გარშემო ჭტრიალებს, როგორც მეცნიერება ამტკიცებს.

1. ჩ ა რ თ უ ლ ი წ ი ნ ა დ ა დ ე ბ ა არის ისეთი წინადადება რომელიც ზის სხვა წინადადებაში და ერთობ მცირედ ხსნის მისს დედა-აზრს.

2. ჩ ა რ თ უ ლ ი ს ი ტ ყ ვ ე ბ ი ც ა მ კ ა ნ ო ნ ს ე მ ო რ ჩ ი ლ ე ბ ი ა ნ .

3. ჩართული წინადადება და ჩართული სიტყვები უნდა დაშორდნენ დანარჩენს სიტყვებს ან მძიმეთი და ან ტირეთი (—). —თუ კიდევ უფრო მცირედ ხსნის წინადადებას, მაშინ ბრჩხილებში () უნდა ჩიასვას ჩართული წინადადება.

მიმატებითი სიტყვა

შირჩიანმა, საქართველოს მეფემ, მონათლა ქართველთა მცხეთაში.

გახტანგმა, მეფემ, დაარსა ქალაქი ტფილისი.

დავითმა, საქართველოს მეფემ, აღაგო გელათი. თამარმა, მეფემ, განაბრწყინა საქართველო.

ერეკლემ, საქართველოს მეფემ, დაამარცხა სპარსელები კრწანისში.

სვეტის ცხოველის ეკლესია აღაგო მცხეთაში შირჩიანმა, საქართველოს მეფემ.

1. სიტყვა, რომელიც თან დაჰყვება ქვემდებარეს ან დამატებას და მიუგებს მასთან ერთს და იმავე კითხვაზედ, იწოდება მიმატებად.

2. მიმატება თუ შუაშია, მაშინ ორივე მხრით მძიმე დაისმის და, თუ ბოლოშია, მაშინ მის წინ უნდა მძიმე და ბოლოში წერტილი.

მოყვანილი წინადადება.

დათვმა სთქვა: „სიზმარე განსე.“

ჭარში ბიჭმა დაიკვებნა; „წავალ, გახეთს შეკის-წავლი.“

გახის ბიჭმა შეუთვალა: „შენ გახეთს ვერ შეის-წავლი.“

მთაში ღორმა დაიკვებნა: „ეველგან გავიკეთე ბინა“

გურდღელმა სთქვა: „ჩაქვამში ვხივარ.“

96730
118 K 1975
10

ლიახვმა სთქვა: „ავდიდები, არაკეს არ დავედრებ.“

მოისმა ხმა: „არჩილ.“

1. მოყვანილი წინადადება არის ისეთი წინადადება, რომელიც შეიცავს სიტყვა-სიტყვით მოყვანილს სხვის აზრს.

2. მოყვანილ წინადადების წინ უნდა ორი წერტილი (:).

3. თუ თავ-წინადადების წინ ზის მოყვანილი წინადადება, მაშინ ორ წერტილის მაგივრად უნდა მძიმე.

4. მოყვანილი წინადადება ზის წინ წკლებში („“).

5. მოყვანილი სიტყვაც ამ კანონს ემორჩილება. მოყვანილი სიტყვა არ შეადგენს ცალკე წინადადებას.

უენიშნვა ა. ორი წერტილი უნდა კიდევ იმ შემთხვევაში, თუ შესმენილთან კითხვა რისმე ჩამოთვლას მოითხოვს,—მაგ. მე მაქვს: ათი წიგნი, ორი კალამი და ერთი საწერელი.

ბ. მოყვანილს წინადადებას აქვს აზრით დამატებით წინადადების ხასიათი.

მარტივი წინადადება

ხასკვარი ცხოვრების გზა გავლიე.

ცის მასლობლად თერხთ ქვეშ ვივრძენ მან: მე, თაუო ჩემო! ზედი არ გიწერია.

სიტყბო-სკდა მწარე შეტი დაკლიე.
ჩანგო ჩემო! ეშხით არ გიყუღწია.

ზღვა ჭღუღს.

ზღვა ჭღუღავს.

ღამი ჭღრიალებს.

იჭექა.

გრგვინვა მოისმა.

იელა. ბუდი სდგას.

1. მარტივი წინადადება არის ისეთი წინადადება, რომელშიაც არის ერთი ქვემდებარე და ერთი შესმენილი და ამხსნელი სიტყვებიც (ზოგჯერ, შეიძლება, არ იყოს), მაგრამ ისეთი კი, რომელნიც ერთს და იმავე კითხვაზედ არ მიუგებენ და რომელშიაც, საზოგადოდ, არ არის ისეთი სიტყვები, რომ, რამ-ნაირად, მათგან ერთის წინადადების მეტი შესდგეს.

მაშასადამე ყოველი მოკლე და ვრცელი წინადადება არის მარტივი წინადადება.

რთული წინადადებანი

რთული წინადადება არის ისეთი წინადადება, რომელიც შესდგება ორის ან რამდენიმე მარტივ წინადადებისგან.

რთული წინადადებანი განიყოფებიან:

ა. გაერთებულ ი წინადადება.

ბ. შეერთებულ ი წინადადება.

გაერთებული წინადადება

ვის ეკადრება თავკებთან გუდის ბზეკა და ლხე-
ნაო.

დაჭყდიგლეს, ჩაუნისკარტეს, გაჭკრეს, გამოჭკრეს
ბრჭყალები.

სისხლი ადინეს ღამურას, ამოუბნელეს თვალები.
დაღმა დაეშვა ღამურა, მაჭმართა ისევ ძველს სა-
დგურს.

მას შემდეგ ნანგრევში ბუდობს, დღისით კერ
ჩნდება სირცხვილით.

აფრინდა ქორი, აფრინდა, აჩაგვი ჩაინადირა,
მცხეთას დაეჭა დედალსა, აგჭალას მტკერი ადინა.
ერთხელ კუ და მორიელი დაძმობილდნენ.

გაინი, აბული და სუითი ადამის შვილები იყვნენ.
სუმი, ქაში და იათუთი ნოეს შვილები იყვნენ.

1. გაერთებული წინადადება არის ისე-
თი წინადადება, რომელშიაც ერთი ქვემდებარე
და რამდენიმე შესმენილი, ან რამდენიმე ქვე-
მდებარე და ერთი შესმენილი, ან ერთი ქვემდებარე,
ერთი შესმენილი და რამდენიმე ამხსნელი სიტყვა,
რომელნიც მიუყვებენ ერთს და იმავე კითხვაზედ.

2. სიტყვები, რომელნიც მიუყვებენ ერთს და
იმავე კითხვაზედ, უნდა დავაშოროთ ერთმანერთს
მძიმეთი, თუ მათ შუა არ არის კავშირი „და“.

შენიშნვა. გაერთებული წინადადება შეიძლება დავ-
ყოთ რამდენიმე საკუთარ მარტივ წინადადებად.

შეერთებული წინადადება

ზაზანებას, ბუდი სდგას, უჭირს საბჭალო ენასა:
იჭეჭა, გრგვინვა მღისმა, იელა სადღაც ცაშია.

1. შეერთებული წინადადება არის ისეთი წინადადება, რომელიც შეიცავს ერთს თავს-წინადადებას და ერთს, ან რამდენიმე დამოკიდებულს წინადადებას; ან ორს, ან რამდენიმე მარტივს დამოუკიდებელს წინადადებას.

წესტილ-მძიმე

უფრო და უფრო ჩამოცსა, მიწუსს მაშვრალი
სულია;

ახსაით იძვრის ნიაკი, ცა წაცლა მოსუშულია.

1. როდესაც რთული წინადადება შემდგარია რამდენიმე მარტივ მოკლე წინადადებისგან, მაშინ მათ შუა უნდა მძიმე და, თუ რთული წინადადება შემდგარია ორის, ან რამდენიმე ვრცელ წინადადებისგან, მაშინ მათ შუა უნდა წესტილ-მძიმე (;).

შემოკლებული დამატებითი დამოკიდებული
წინადადება.

იაკობს ან უნდოდა, რომ ეგვიპტეში გარდასას-
ხლებულიყო.

იაკობს ან უნდოდა ეგვიპტეში გარდასასხლება.

მოსე სცდილობდა, რომ ებრაელები ეგვიპტელე-
ბისგან გამოეხსნა

მოსე სცდილობდა ებრაელები ეგვიპტელებისგან
გამოეხსნა.

მოსე სცდილობდა ებრაელების გამოეხსნას ეგვი-
პტელებისგან.

ერთმა სთქვა, რომ განკმარცხოთო.

ერთმა სთქვა განკმარცხოთო.

ერთმა სთქვა განკმარცხა.

გიგოს უნდოდა, რომ შინ წასულიყო.

გიგოს უნდოდა შინ წასულიყო.

გიგოს უნდოდა შინ წასვლა.

შემოკლებული განმარტებითი დამოკიდებული
წინადადება.

იმდენი ჯარი შეიკრიბა, რომ მიწას ემძიმებოდა.

იმდენი ჯარი შეიკრიბა, მიწას ემძიმებოდა.

იმისთანა სთქვი, რომ შესაძლებელი იყოს.

იმისთანა სთქვი, შესაძლებელი იყოს.

ისეთი ამბავი გვითხარს, რომ ჩვენ ან ვიცოდეთო.

ისეთი ამბავი გვითხარს, ჩვენ ან ვიცოდეთო.

შოთამ, რომელმაც ვეფხვის-ტყაოსანი დასწერა,
ასახელა საქართველო.

შოთამ, ვეფხვის-ტყაოსნის დამწერმა, ასახელა
საქართველო.

აკაკი წერეთელი, რომელმაც თორნიკე ერისთავი
დასწერა, საუკეთესო მწერალთაგანია.

აკაკი წერეთელი, თორნიკე ერისთავის დამწერი,
საუკეთესო მწერალთაგანია.

კაცია ადამიანი, რომელიც თ. ი. ჭავჭავაძემ დას-
წერა, შეადგენს დიდს განძს ქართულს მწერლობაში.

კაცია ადამიანი, თ. ი. ჭავჭავაძისგან დაწერილი,
შეადგენს, დიდს განძს ქართულს მწერლობაში.

ილია ჭავჭავაძისგან დაწერილი კაცია ადამიანი
დიდს განძს შეადგენს ქართულს მწერლობაში.

თხზულება, რომელსაც სიემაწვილეში სწერენ, უფ-
რო ცეცხლ-მოფრქვევია.

თხზულება, სიემაწვილეში ნაწერი, უფრო ცე-
ცხლ-მოფრქვევია.

სიემაწვილეში ნაწერი თხზულება უფრო ცეცხლ-
მოფრქვევია.

შემოკლებული მოქმედების-გვარის დამოკიდე- ბული წინადადება

ჩუვიროდა, როგორც კაცი.

ჩუვიროდა კაცივით.

ფთხრიალებდა, როგორც ჩიტია.

ფთხრიალებდა ჩიტავით.

ღრიალებდა, როგორც ღამი.

ღრიალებდა ღამივით,

ქარი ჰკენესოდა, როგორც დაჭრილი კაცი.

ქარი ჰკენესოდა დაჭრილ კაცივით.

შემოკლებული მიზეზის-გარემოების დამოკიდებული წინადადება

კაცი ტანჯვას ადვილად ითმენს, იმიტომ რომ მოძავალის იმედი აქვს.

კაცი ტანჯვას ადვილად ითმენს მოძავალის იმედით.

გლეხი შეწუხებულია, იმიტომ რომ ღარბია.

გლეხი შეწუხებულია სიღარიბის გამო.

ქარი ჩნდება, იმიტომ რომ ჰაერი მოძრაობს.

ქარი ჩნდება ჰაერის მოძრაობის გამო

მაშინა არ მოვიდა დროზედ, იმიტომ რომ ღერძი გატეხილდა.

მაშინა არ მოვიდა დროზედ ღერძის გატეხის გამო.

შემოკლებული მიზნის-გარემოების დამოკიდებული წინადადება

გონება კაცს იმისთვის, აქვს რომ ჭეშმარიტება დაიცვას.

გონება კაცს ჭეშმარიტების დასაცავლად აქვს.

ფული გააჩინა კაცმა იმისთვის, რომ საჭიროებს უფრო ადვილად დაიკმაყოფილოს.

ფული გააჩინა კაცმა საჭიროების უფრო ადვილ დასაკმაყოფილებლად.

ქვა-ნახშირი მასქებნა კაცმა იმისთვის, რომ ცხოვრება გაიადვილოს.

ქვა-ნახშირი მასქებნა კაცმა ცხოვრების გასაადვილებლად.

საათი გამოიგონა კაცმა იმისთვის, რომ დრო შეიტყოს.

საათი გამოიგონა კაცმა დროს შესატყობლად.

1. დამოკიდებულნი წინადადებანი შემოკლებიან ამგვარად:

ან ჩამოიცილიან კავშირს, რომლის ძალითაც ისინი თავი წინადადებას უერთდებიან, ან წინადადებაში ზმნა ზმნიდგან ნაწარმოებზედ შედშესრულად იქცევა, ან და უბრალო ამხსნელ სიტყვების სახეს იიღებენ.

შენიშნვა. ა. როდესაც დამოკიდებული წინადადება კავშირს ჩამოიცლის, მაშინ მის წინ მძიმე საჭირო აღარ არის.

ბ. როდესაც დამოკიდებულ წინადადებაში ზმნა შედშესრულად გარდაიქცევა, მაშინ შემოკლებული წინადადება მძიმეებში უნდა იყოს.

გ. როდესაც დამოკიდებული წინადადება უბრალო ამხსნელ სიტყვებზედ იქცევა, მაშინ მძიმეები აღარ უნდა.

მტიმოლოგია

სიტყვის ნაწილები

არსებითი სახელი

ხად მთანა ყინვის გვირგვინით არიან ცადმდე
ასულნი
და მდინარენი სახელით ზვირთის ზვირთებზედ
მსროლენი...

საქართველს მეფემ ბაგრატ მესამემ აღაგო ქუ-
თაისში ღვთის-მშობლის ტაძარი.

ხე ხილისგან, ხილი ხისგან, ნათქვამია, იცნობება.

1. არსებითი სახელი არის ისეთი ცვალებ-
ადი სიტყვის ნაწილი, რომელიც გვიჩვენებს ყოველ-
გვარ საგნების სახელს.

2. არსებითი სახელი მიუგებს შემდეგს კითხვებ-
ზედ: ვინ? რა? ვისი? რის? ვის? რას? რამ? რით?
რად?

საგნების დაყოფა

საგნები განიყოფებიან:

ა. გრძნობითი საგანი.

ბ. განყენებითი საგანი.

გრძნობითი საგანი არის ისეთი საგანი, რომელსაც განვიცდით ანუ გავიცნობთ ჩვენის ხუთის გრძნობით,—მაგ. ხე, სახლი, მთა, მდინარე, კაცი, კალამი, ქვა, საწერელი, დანა და სხვ.

განყენებითი საგანი არის ისეთი საგანი, რომელსაც მხოლოდ გონებაში წარმოვიდგენთ,—მაგ. მხიარულება, ბედნიერება, სინდისი, მწუხარება, მოთმინება, განგება, ზნეობა, ზარმაცობა, ბეჯითობა და სხვ.

გრძნობითის საგნების დაყოფა

გრძნობითი საგნები არიან:

ა. სულიერი საგანი

ბ. უსულო საგანი

სულიერი საგანი არის ისეთი საგანი, რომელსაც თავის ნებაზედ შეუძლია მოძრაობა,—მაგ. კაცი, ლომი, ვეფხვი, კატა, ძაღლი, ცხენი, თაგვი, პეპელა, ბუზი და სხვ.

უსულო საგანი არის ისეთი საგანი, რომელსაც თავის თავად არავითარი მოძრაობა არ შეუძ-

ლია, — მაგ. ქვა, მიწა, სე, კალამი, წიგნი, საწერელი, ქალაქი და სხვ.

არსებით სახელის დაყოფა

არსებითი სახელნი არიან:

- ა. საკუთრებითი არსებითი სახელი.
- ბ. საზოგადო არსებითი სახელი.
- გ. შემკრებლობითი არსებითი სახელი.

საკუთრებითი არსებითი სახელი

პრტაანი, ზორი, მცხეთა და ტფილისი სძევან მტკვარზედ, — მნი, ძუთაისი და შოთი რიონზედ. სიონი ჯვარი-მამა, მეტეხი, ბეთლემი, მამა-დავით და ანჩისხატი უძველეს ეკლესიებად ითვლებიან ტფილისში. ნარიყალა, შურის-ციხე და მეტეხის-ციხე არიან ტფილისში უძველესი ციხეები. მრეკლე იყო საქართველოს უკეთესი გმირი.

1. საკუთრებითი არსებითი სახელი გვიჩვენებს საგნის საკუთარს სახელს.

საზოგადო არსებითი სახელი

შეირვა მიწა, შეირვა ზენა

ბხელმა მოიწვა ცა და ქვეყანა.

შთან და ბაწნი დასქდნენ, დაირღვნენ,

ზღვა ებძვის ნავსა, ქანი აფრასა

ხევი ხევის მისდებს, გელი ეელს, გორი გორს
გადაჭსლართვიან.

გაჭკვეთე ქანი, გააბე წყალი, გარდაიარე კლდენი
და ღრენი.

1. საზოგადო არსებითი სახელი გვიჩვენებს ერთგვარ საგნების საერთო სახელს.

შემკრებლობითი არსებითი სახელი

ტყეს ესხმება ფოთოლი. შეკრება დიდუბეს ღა-
შქანი

ნახარი მოდის. მთაზედ ფანა გაიშალა.

შაქშან დიდძალი ჯოგი მორეკეს გახეთიდგან.

გუნდნი და გუნდნი ვაყვაცთა სჩანან მამულის
მივარკველნი

1. შემკრებლობითი არსებითი სახელი გვიჩვენებს ერთგვარ საგნების კრებას.

მხოლოობითი და მრავლობითი რიცხვი

რიცხვი არის ორი: მხოლოობითი და მრავლობითი.

მხოლოობითი რიცხვი იხმარება მაშინ, როდესაც ლაპარაკი ერთს საგანზედ არის და მრავლო-

ბითი რიცხვი მაშინ, როდესაც ლაპარაკი ო რ ს ა ნ
ბ ე ვ რ ს საგანზედ არის.

არსებითი სახელნი, რომელნიც იხმარებიან მხოლოდობით
რიცხვში:

ა. საკუთრებითი არსებითი სახელი.

ბ. ფხვიერი საგანი: ფქვილი, ქვიშა, სილა და სხვ.

გ. ისეთი საგანი, რომელიც მრავალ ერთგვარ საგნებიდ-
გან არის შემდგარი, ასე რომ, ურიცხვ ნაწილებადაც რომ დაი-
ყოს, მაინც არ ჰკარგავს წინანდელს სახელს,—მაგ. ოქრო,
ვერცხლი, სპილენძი, ტყვია, კალა, ალი,
წყალი, ცეცხლი და სხვ.

კანკლედობა და ბრუნვა

ბ რ უ ნ ვ ა		მხოლ. რიცხ.	მრავლ. რიცხვი
1	სახელობითი	სახლ-ი	სახლ-ებ-ი
2	ნათესაობითი	სახლ-ის (ა)	სახლ-ებ-ის (ა)
3	მიცემითი	სახლ-ს (ა)	სახლ-ებ-ს (ა)
4	ძოთხრობითი	სახლ-მა (ბ)	სახლ-ებ-მა (ბ)
5	ძოქმედებითი	სახლ-ით (ა)	სახლ-ებ-ით (ა)
6	განვითარებითი	სახლ-ად (ა)	სახლ-ებ-ად (ა)
7	წოდებითი	სახლ-ა	სახლ-ებ-ა

1. სიტყვის დაბოლოების ცვალება არის ბ რ უ ნ-
ვა. ბრუნვის შემწეობით ვგებულობთ სიტყვის და-
ბოლოებულებას წინადადებაში.

2. სიტყვის დაბოლოება ბრუნვებზედ და რიცხვში არის კანკლელობა.

3. ძართულს ენას აქვს შვიდი ბრუნვა.

ა. სახელობითი ბრუნვა, რომელიც მიუგებს კითხვებზედ: ვინ? რა?

ბ. ნათესაობითი ბრუნვა, რომელიც მიუგებს კითხვებზედ: ვისი? რის?

გ. მიცემითი ბრუნვა, რომელიც მიუგებს კითხვებზედ: ვის? რას?

დ. მოთხოვითი ბრუნვა, რომელიც მიუგებს კითხვებზედ: ვინ? რა?

ე. ბანვითარებითი ბრუნვა, რომელიც მიუგებს კითხვებზედ რად?

ზ. წოდებითი ბრუნვა, რომელიც ხშირად სახელობით ბრუნვას ჰგავს, მაგრამ ზოგჯერ თავისი საკუთარი დაბოლოებაც აქვს.

იმ არსებით სახელების კანკლელობა, რომელნიც დაბოლოვდებიან შემდეგს ასობზედ: ი, ბ, ზ, თ, ძ, ნ.

მ ს ო ლ ო ბ ი თ ი რ ი ც ხ ვ ი

1	სახ.	დედოფალ-ი	ლუარსაბ
2	ნათ.	დედოფალ-ის (ა)	ლუარსაბ-ის (ა)
3	მიც.	დედოფალ-ს (ა)	ლუარსაბ-ს (ა)
4	მოთ.	დედოფალ-მა (ბ)	ლუარსაბ-მა (ბ)
5	ძმე.	დედოფალ-ით (ა)	ლუარსაბ-ით (ა)
6	გან.	დედოფალ-ად (ა)	ლუარსაბ-ად (ა)
7	წოდ.	დედოფალ-ო	ლუარსაბ

მ წ ა კ ლ ე ბ ი თ ი რ ი ც ხ ვ ი

	წიწკუჭი დაბოლოება	მეორე დაბოლოება
სახ.	დედოფლ-ებ-ი	დედოფალ-ნ-ი
ნათ.	დედოფლ-ებ-ის (ა)	დედოფალ-თ (ა)
მატ.	დედოფლ-ებ-ს (ა)	დედოფალ-თ (ა)
მათ.	დედოფლ-ებ-მა (ს)	დედოფალ-თ (ა)
მოქ.	დედოფლ-ებ-ით (ა)	—
გან.	დედოფლ-ებ-ად (ა)	—
წოდ.	დედოფლ-ებ-თ	დედოფალ-ნ-თ

1. საკუთრებითს არსებითს სახელს მრავლობითი რიცხვი არ აქვს.

2. სიტყვები, რომელნიც დაბოლოვდებიან ბ, ზ, თ, მ, ნ-ზედ, ყველა ბრუნვების დაბოლოებას პირდაპირ მიიღებენ.

3. სიტყვები, რომელნიც დაბოლოვდებიან ი-ზედ, მოიკიდებენ ამ დაბოლოებას და ისე მიიღებენ დანარჩენ ბრუნვების დაბოლოებას.

შენიშნვა. ზოგიერთი არსებითი სახელი ამ კანონს არ ემორჩილება: გიორგი, ირაკლი მოთბრობით ბრუნვაში პირდაპირ მიიღებენ დაბოლოებას მ,-მაგ. გიორგი-მ ირაკლი-მ და მიცემითს ბრუნვაში ჰგავან ნათესობითს ბრუნვას,-მაგ. გიორგი-ის რაკლ-ის და არა გიორგ-ს, ირაკლ-ს.

მრავლობით რიცხვის პირველი დაბოლოება

სიტყვები, რომელნიც დაბოლოვდებიან **ი-ზედ**, მოიკვეცენ ამ დაბოლოებას და ისე მიიღებენ ჯერ მრავლობით რიცხვის ნიშანს **შ** და დასასრულ დაბოლოებას **ი**. ამგვარად მელებული სიტყვები იკანკლედებიან აღნიშნულ კანონის ძალით.

მრავლობით რიცხვის მეორე დაბოლოება

ბოლო მოკვეცილ სიტყვას მიემატება მრავლობით რიცხვის ნიშანი **ნ** და შემდეგ დაბოლოება. ეს იქნება სახელობითი ბრუნვა. ნათესაობით ბრუნვაში, მიცემითში და მოთხრობითში მრავლობით რიცხვის ნიშნად მიიღებს ასოს **თ**. მოქმედებითი და განვითარებით ბრუნვა არ აქვს. წოდებით ბრუნვაში ბოლო მოკვეცილ სიტყვას ჯერ მრავლობით რიცხვის ნიშანი **ნ** მიემატება და დასასრულ წოდებით ბრუნვის ნიშანი **ლ**.

მარჯიშობა. შემდეგის სიტყვების კანკლდება: კ ა ც ი, კ ა ლ ა მ ი, ს ა ნ თ ე ლ ი, ს ა წ ე რ ე ლ ი, წ ი გ ნ ი, ს ა ვ ა რ ც ხ ე ლ ი, ლ ო გ ი ნ ი, ს ა ა თ ი, ქ ა ლ ა ლ დ ი, ს ა ფ ე ნ ი, ც ხ ე ნ ი, ს ა ვ ა რ ძ ე ლ ი, ვ ა რ ც ლ ი, ხ ვ ი მ ი რ ი, ა რ ქ ი, ღ ე რ ძ ი, ბ ო რ ბ ა ლ ი, უ რ ე მ ი, მ ო რ გ ვ ი, ლ ა რ თ ხ ი, ნ ი კ ო ლ ო ზ, რ ა მ ა ზ, რ ე ვ ა ზ, ფ ა რ ნ ა ვ ა ზ, ზ უ რ ა ბ, მ ა რ ი ა მ; ს ი მ ო ნ, დ ა ვ ი თ.

იმ აწესებით სახელების კანკლედობა, რომელ-
ნიც დაბოლოვდებიან ა-ზედ

მ ხ ლ რ ბ ი თ ი რ ი ც ხ ვ ი

სახ.	მამ-ა	საზოგადოებ-ა
ნათ.	მამ-ის (ა) <i>ქუჩი</i>	საზოგადოებ-ის (ა)
მიც.	მამ-ა-ს (ა)	საზოგადოებ-ა-ს (ა)
მოთ.	მამ-ა-ში (ან)	საზოგადოებ-ა-ში (ან)
მოქ.	მამ-ით (ა)	საზოგადოებ-ით (ა)
განვ.	მამ-ა-დ (ა)	საზოგადოებ-ად (ა)
წ.	მამ-ა-ლ, გ.	საზოგადოებ-ა-ლ, გ.

მ რ ა კ ლ რ ბ ი თ რ ი ც ხ ვ ი

	ბიწკული დაბოლოება	მეორე დაბოლოება	
სახ.	მამ-ებ-ი	მამა-ნ-ი	საზოგადოებ-ა-ნ-ი
ნათ.	მამ-ებ-ის (ა)	მამა-თ (ა)	საზოგადოებ-ა-თ (ა)
მიც.	მამ-ებ-ს (ა)	მამა-თ (ა)	საზოგადოებ-ა-თ (ა)
მოთ.	მამ-ებ-მა (ბ)	მამა-თ (ა)	საზოგადოებ-ა-თ (ა)
მოქ.	მამ-ებ-ით (ა)	—	—
განვ.	მამ-ებ-ად (ა)	—	—
წოდ.	მამ-ებ-ლ	მამა-ნ-ლ	საზოგადოებ-ა-ნ-ლ

1. სიტყვები, რომელნიც დაბოლოვდებიან **ა-ზედ**, მიცემით ბრუნვაში, მოთხრობითში და წოდებითში პირდაპირ მიიღებენ ბრუნვის დაბოლოებას.

2. მოთხრობით ბრუნვაში, კეთილ ხმოვანებისთვის, მიიღებენ შემოკლებულს დაბოლოებას **მ**, რადგან მას წინად უძღვის ხმოვანი ასო.

წოდებით ბრუნვაში აქვსთ დაბოლოება **მ** და **მ**. ზოგჯერ სახელობითს ბრუნვას ჰკავს.

1. სიტყვები, რომელნიც დაბოლოვდებიან **მბა-ზედ**, მრავლობით რიცხვის პირველ დაბოლოებით არ იხმარებიან.

2. სიტყვები, რომელნიც დაბოლოვდებიან **ა-ზედ**, იკანკლედებიან მრავლობით რიცხვის პირველ დაბოლოებით ისე, როგორც **კ ა ც ი, ვ ა ქ ი, ს ა ხ ლ ი** და **სხვ.** მრავლობით რიცხვის მეორე დაბოლოებას კი პირდაპირ მიიღებენ. მაშორიცხვის მხოლოდ სიტყვა **მ ე ლ ა**, რომელიც მრავლობით რიცხვის მეორე დაბოლოებაში იქნება **მ ე ლ -ნ-ი** და არა **მ ე ლ ა-ნ-ი**.

შ ე ნ ი შ ნ ვ ა. ამ კანონს არ ემორჩილებიან შემდეგი სიტყვები: **მ ა რ თ ა, მ ა ტ რ ა ნ ა, მ ა რ გ ა რ ი ტ ა**, რომელნიც ნათესაობით ბრუნვაში პირდაპირ მიიღებენ დაბოლოებას **ს (ი)**,—მაგ. **მარგარიტა - ს (ი)** მერიდება და მოქმედებითს ბრუნვაში **თ ი**,—მაგ. **მარგარიტა-თ ი** და **სხვ.**

ვ ა რ ჯ ი შ ო ბ ა. შემდეგის სიტყვების კანკლედობა: **დ ე ღ ა, დ ა, ბ ი ძ ა, მ ა მ ი დ ა, დ ა ნ ა, ფ ა ნ ჯ ა რ ა, ყ ა ნ ა, თ მ ა, კ ა ტ ა, ც ა, წ ი ნ დ ა, წ ა ღ ა, მ ა გ ი დ ა, ქ ა, ფ ე ლ ა, მ თ ა, რ ც ხ ი ღ ა.**

იმ არსებით სახელების კანკლედობა, რომელნიც დაბოლოვდებიან ე-ზედ.

მხლ. რიცხ.	ძრავლობითი რიცხვი		
	პირვ. დაბოლ.	მეორე დაბოლ.	
სახ.	ს-ე	სე-ებ-ი	სე ნ-ი
ნათ.	ს-ის (ა)	სე-ებ-ის (ა)	სე-თ (ა)
მიც.	ს-ე-ს (ა)	სე-ებ-ს (ა)	სე-თ (ა)
ძლთ.	ს-ე-მ (ან)	სე-ებ-მა (ნ)	სე თ (ა)
ძლქ.	ს-ით (ა)	სე-ებ-ით (ა)	—
გან.	ს-ე-დ (ა)	სე-ებ-ად (ა)	—
წოდ.	ს-ე-ო, ჟ.	სე-ებ-ო	სე-ნ-ო

1. სიტყვები, რომელნიც დაბოლოვდებიან ე-ზედ, მიცემით ბრუნვაში, მოთხრობითში, განვითარებითში და წოდებითში პირდაპირ მიიღებენ თავიანთ ბრუნვების დაბოლოებას. მოთხრობით ბრუნვაში, კეთილ-ხმოვანებისთვის, მიიღებენ შემოკლებულს დაბოლოებას მ, რადგან მას წინაუძღვის ხმოვანი ასო. ნათესაობით ბრუნვაში კი ბოლო მოკვეცილ სიტყვას მიემატება ნათესაობით ბრუნვის დაბოლოება.

მრავლობითს რიცხვში ორავე დაბოლოებას პირდაპირ მიიღებენ.

უ ე ნ ი შ ნ ვ ა. ამ კანონს არ ემორჩილებიან სიტყვები: პ ე ტ რ ე, ი ვ ა ნ ე, რომელნიც ნათესაობით ბრუნვაში პირდა-

პირ მიიღებენ დაბოლოებას ს (ი) და მოქმედებითს ბრუნვაში თ ი,
—მაგ. პეტრე-ს (ი), პეტრე-თ ი.

ვ ა რ ჯ ი შ ო ბ ა. შემდეგის სიტყვების კან-
კლედობა: ტ ყ ე, მ დ ი ნ ა რ ე, ც ი ხ ე, ს ა ხ ე,
ც ა ხ ე, მ თ ვ ა რ ე, მ ზ ე, კ ლ დ ე, ზ ლ უ დ ე.

იმ აწსებით სასელები კანკლედობა, რომელ-
ნიც დაბოლოვდებიან ო-ზედ და უ-ზედ.

მხ. რიცხ.		ძნაკლობათი რიცხვი	
		პირვე. დაბოლ.	მეორე დაბ.
სახ.	სარ-ო	სარო-ებ-ი	სარო-ნ-ი
ნათ.	სარ-ო-ს (ი)	სარო-ებ-ის (ა)	სარო-თ (ა)
მიც.	სარ-ო-ს (ა)	სარო-ებ-ს (ა)	სარო-თ (ა)
მთთ.	სარ-ო-მ (ახ)	სარო-ებ-მა (ხ)	სარო-თ (ა)
მოქ.	სარ-ო-თი	სარო-ებ-ით (ა)	—
გან.	სარ-ო-დ (ა)	სარო-ებ-ად (ა)	—
წოდ.	სარ-ო-ო, გ.	სარო-ებ-ო	სარო-ნ-ო

1. სიტყვები, რომელნიც დაბოლოვდებიან ო-
ზედ, ყველა ბრუნვების დაბოლოებას პირდაპირ
მიიღებენ, მხოლოდ იმ განსხვავებით, რომ მოქმე-
დებითს ბრუნვაში დაბოლოებად აქვსთ თი და ნა-
თესაობით ბრუნვაში ს (ი).

2. მრავლობით რიცხვში ორივე დაბოლოებას
პირდაპირ მიიღებენ.

3. ამგვარადვე იკანკლედებიან ის სიტყვებიც, რომელნიც დაბოლოვდებიან უ-ზედ.

უ ე ნ ი შ ნ ვ ა. ამ კანონს არ ემორჩილება სიტყვა ღ ვ ი ნ ო, რომელიც დანარჩენს ბრუნვებში ისე იხმარება, როგორც ქ ა ლ ა ლ დ ი, კ ა ლ ა მ ი, მაგრამ მხოლოდ მხოლოდობით რიცხვში. მრავლობით რიცხვში კი ო-ს და უ-ს დაბოლოებას ემორჩილება.

ვ ა რ ჯ ი შ ო ბ ა. შემდეგის სიტყვების კანკლედობა: ო რ მ ო, თ ა რ ო, ბ უ, ს უ რ ო, ხ უ რ ო, ო ქ რ ო, კ უ, ს უ რ დ ო, ს ა ხ ე ლ ო, მ უ დ ო.

მის გულად ითხოვიან სიხარული და ბედობა

სახ.	1. თვალ-ები	2. თვალ-ები	3. კვლ-ები	4. კვლ-ები	5. წელ-ები	6. წელ-ები
ბათ.	თვალ-ების(ს)	თვალ-ების(ს)	კვლ-ების(ს)	კვლ-ების(ს)	წელ-ების(ს)	წელ-ების(ს)
მეტ.	თვალ-ებს(ს)	თვალ-ებს(ს)	კვლ-ებს(ს)	კვლ-ებს(ს)	წელ-ებს(ს)	წელ-ებს(ს)
მოს.	თვალ-ებ-მა(ს)	თვალ-ებ-მა(ს)	კვლ-ებ-მა(ს)	კვლ-ებ-მა(ს)	წელ-ებ-მა(ს)	წელ-ებ-მა(ს)
მთქ.	თვალ-ებ-ით(ს)	თვალ-ებ-ით(ს)	კვლ-ებ-ით(ს)	კვლ-ებ-ით(ს)	წელ-ებ-ით(ს)	წელ-ებ-ით(ს)
გან.	თვალ-ებ-ად(ს)	თვალ-ებ-ად(ს)	კვლ-ებ-ად(ს)	კვლ-ებ-ად(ს)	წელ-ებ-ად(ს)	წელ-ებ-ად(ს)
შეად.	თვალ-ებ-თ	თვალ-ებ-თ	კვლ-ებ-თ	კვლ-ებ-თ	წელ-ებ-თ	წელ-ებ-თ

მის გულად ითხოვიან სიხარული და ბედობა

სახ.	1. თვალ-ნი	2. თვალ-თ(ს)	3. კვლ-ნი	4. კვლ-ნი	5. წელ-ნი	6. წელ-ნი
ბათ.	თვალ-თ(ს)	თვალ-თ(ს)	კვლ-თ(ს)	კვლ-თ(ს)	წელ-თ(ს)	წელ-თ(ს)
მეტ.	თვალ-თ(ს)	თვალ-თ(ს)	კვლ-თ(ს)	კვლ-თ(ს)	წელ-თ(ს)	წელ-თ(ს)
მოს.	თვალ-თ(ს)	თვალ-თ(ს)	კვლ-თ(ს)	კვლ-თ(ს)	წელ-თ(ს)	წელ-თ(ს)
მთქ.	—	—	—	—	—	—
გან.	—	—	—	—	—	—
შეად.	თვალ-ნ-თ	თვალ-ნ-თ	კვლ-ნ-თ	კვლ-ნ-თ	წელ-ნ-თ	წელ-ნ-თ

მ ს ლ ლ ლ ბ ი თ ი რ ი ც ხ ვ ი

სსს.	ღმეწთ-ი	ხუცეს-ი
ნათ.	ღმეწთ-ის (ს), ღვთ-ის (ს)	ხუც-ის (ს)
მიც.	ღმეწთ-ს (ს)	ხუცეს-ს (ს)
მართ.	ღმეწთ-მს (ბ)	ხუცეს-მს (ბ)
მრქ.	ღმეწთ-ით (ს) ღვთ-ით (ს)	ხუც-ით (ს)
განვ.	ღმეწთ-ად (ს), ღვთ-ად (ს)	ხუც-ად (ს)
წ.	ღმეწთ-ლ	ხუცეს-ლ

მ რ ა ვ ლ ლ ბ ი თ რ ი ც ხ ვ ი

პირველ დაბეჭდვებს		მეორე დაბეჭდვებს	
სსს.	„	ხუც ებ-ი	ღმეწთ-ნ-ი ხუცეს-ნ-ი
ნათ.	„	ხუც-ებ-ის (ს)	ღმეწთ-თ(ა) ხუცეს-თ (ს)
მიც.	„	ხუც-ებ-ს (ს)	ღმეწთ-თ(ა) ხუცეს-თ (ს)
მართ.	„	ხუც-ებ-მს(ბ)	ღმეწთ-თ(ა) ხუცეს-თ (ს)
მრქ.	„	ხუც-ებ-ით(ს)	„ „
განვ.	„	ხუც-ებ-ად(ს)	„ „
წოდ.	„	ხუც-ებ-ლ	ღმეწთ-ნ-ლ ხუცეს-ნ-ლ

სახ.	ვასტანგ	გორგასლან-ი
ნათ.	ვასტანგ	გორგასლან-ის (ს)
მიც.	ვასტანგ	გორგასლან-ს (ს)
მოთ.	ვასტანგ	გორგასლან-მა (ნ)
მოქ.	ვასტანგ	გორგასლან-ით (ს)
გან.	ვასტანგ	გორგასლან-ად (ს)
წოდ.	ვასტანგ	გორგასლან-ო

1. თუ არსებითს სახელს თან მიჰყვება სიტყვა, რომელიც მისის ღირსების, ან ღიდების ან რამე წოდების გამომხატველია, — მაშინ აკანკლედება მხოლოდ უკანასკნელი სიტყვა და პირველი კი უცვლელად რჩება ყველა ბრუნვებში.

რთულ სიტყვის კანკლედობა

მს. რიცხ.		მრავლობითი რიცხვი	
		შირვ. დაბოლ.	მეორე დაბ.
სახ.	ვაჟ-კაც-ი	ვაჟ-კაც-ებ-ი	ვაჟ-კაც-ნ-ი
ნათ.	ვაჟ-კაც-ის (ს)	ვაჟ-კაც-ებ-ის (ს)	ვაჟ-კაც-თ (ს)
მიც.	ვაჟ-კაც-ს (ს)	ვაჟ-კაც-ებ-ს (ს)	ვაჟ-კაც-თ (ს)
მოთ.	ვაჟ-კაც-მა (ნ)	ვაჟ-კაც-ებ-მა (ნ)	ვაჟ-კაც-თ (ს)
მოქ.	ვაჟ-კაც-ით (ს)	ვაჟ-კაც-ებ-ით (ს)	„
გან.	ვაჟ-კაც-ად (ს)	ვაჟ-კაც-ებ-ად (ს)	„
წოდ.	ვაჟ-კაც-ო	ვაჟ-კაც-ებ-ო	ვაჟ-კაც-ნ-ო

1. რთული სიტყვა იკანკლედება ისე, როგორც სხვა სიტყვა. რთულ სიტყვის შუა ცნდა ხაზი (—)

1. თუ ორი არსებითი სახელი ზის და მათ შუა არ არის კავშირი „და“, მაშინ დამოკიდებული არსებითი სახელი დაისმება ნათესაობითს ბრუნვაში და დამოკიდებელი კი რჩება სახელობითს ბრუნვაში. ძანკლედობის დროს დამოკიდებული სიტყვა ორივე რიცხვში ნათესაობით ბრუნვაში რჩება და დამოკიდებელი სიტყვა კი იკანკლედება. ცნობილის წესით,—მაგ.

ხახ. კაცის გონებს; ნათ. კაცის გონების (ა), მიც. კაცის გონება-ს (ა); მოთ. კაცის გონებამ (ან)

მოქ. კაცის გონებ-ათ (ა). გან. კაცის გონებ-ბად (ა); წოდ. კაცის გონება-ო, ვ.

არსებითი სახელი ქვემდებარედ

ტაშტი გატყდა, ხმა გაკარდა. მოვიდა სეტყვა დასკდა ქვა.

გიგოს აქვს წიგნი

ლეკანს ჰყავს კარგი ცხენი.

მოსემ კვერთხით ზღვა გააზო.

დათვიმ მუცადინეობით თავისი საქმე გაასწორა.

1. აჩსებითი სასკლი სხვა და სხვა დროს შეთ-
ქლებს იუოს ქვედებარედ სასკლობითს ბრუნვასში, მი-
ტეპითს ბრუნვასში და მოთხრობითს ბრუნვასში.

უენიუნვა. ბუნებ-ითი, ცხენ-იანი, ცხენ-ოსანი, ურ-ული,
მეფ-ური, ღვთაებ-რივი, ქვეენ-იერი, მცხეთ-ელი, სა-
გატ-ე, კატ-ადი, ცვალებ-ადი, ბაგრატ-ოვანი.

არსებით სახელისაგან შეიძლება მივიღოთ ზედ შესრული
შემდეგის წესით: ან ძირითად სიტყვას მიემატებიან ზემო აღნი-
შნულნი ელემენტნი, როგორც ნაჩვენებია, ან და მოეკვეცება
არსებით სიტყვას ბრუნვის დაბოლოება და ისე მიიღებს მისდა
შესაფარდებელს ელემენტს: ეს ელემენტნი არიან: ითი, იანი,
ოსანი, ული, ური, რივი, იერი, ელი, სა—ე, ადი,
ოვანი. და სხვ.

ზედმესრული სახელი

საწყვადი მელა ჭიოდა.

ეს ზატანა საქართველო ჯანსაგით დატრიალდა.
სრმაღსედ უფრო ძლიერად სჭრის ზატანა და
რბილი ენა.

ზაია ყვითელი ყვავილია.

ყაყახი წითელი ყვავილია,
გაზათსულსედ კვირტიღვან მწვანე ფოთოლი გა-
მართოთქება.

თოჯლი თეთრი სხეულია.

ნახშირი შავი სხეულია.

კანგი კაცი და ცუდი კაცი აწავის არ გაუსწო-
რებია.

იმ უსამართლო ბუნებამ თავკად რად გამაჩინა?

უგუნური ბოკში თვითონ წახდენს თავის საქმეს.

ჭაბოტში იტყვიან მიწური სახლი, კახეთში და იმე-
რეთში ფიცრული სახლი.

ძამ დას ძმური სიტყვა უიხრს.

შენ აქაური ამბავი მითხარი და მე იქაურს გე-
ტყვი.

დღევანდელი დღე ჩემთვის ძვირად ღირს.

ფუთიანი ქვა მუტს იწონის, ვინემ გირვანქი-
ნი ქვა.

აწიანი სამიანი ბანქოს ქაღალდები აწიან.

თამარი სახელოვანი მეფე იყო.

ცხენოსანი კაცი მოჭირის.

წვადი ააგო ცგრიანი.

კაცს ღვთაებრივი სასე აქვს.

ზოგ კაცს უკუდმართული ქცევა აქვს.

კაცი ქვეყნიერი არსებაა. გუშინ ჩემთან მცხეთე-
ლი გლეხი იყო.

ბედნიერება არის განუენებითი საგანი.

კაცი ცვალებადი საგანია, იალბუზის მთაზედ ბეკ-
რი საყინულე ადგილები არის.

გიგომ და სოსომ სამომ მამული გაიუგეს და სა-
ყმომ მამული გლეხებს აჩუქეს.

ზოგს დაწერილი ქალადი მოსწონს და ზოგს
დაუწერელი.

ზოგს მწერალი სმულს და მჯდაბნეველი ვა
უეკარს.

ქართველობას ნაწერი წიგნები თუმცა ბეკრი აქვს,
მაგრამ მასთან საწერიც ბეკრია.

კარგი კაცი მამაზაშეულს ქონებას არ გაჭყიდის.

1. ზედშესრული სახელი არის ისეთი
ცვალებადი სიტყვის ნაწილი, რომელიც გვიჩვენებს
საგნის ვითარებას, ესე იგი, როგორია საგანი, ან
რის მექონია.

ზედშესრულნი სახელნი არიან:

ა. ვითარებითი ზედშესრული სახე-
ლი ბ. დამოკადებითი ზედშესრული სა-
ხელი.

ა. ვითარებითი ზედშესრული სახელი გვიჩვენებს თუ, როგორია საგანი, — მაგ. წითელი, ყვითელი, შავი, ლურჯი, მწვანე, თეთრი და სხ.

ბ. დამოკიდებითი ზედშესრული სახელი გვიჩვენებს:

1. რა მასალისგან არის შედგენილი საგანი, — მაგ. შიკრული სახლი; 2. შეეხება დროს, მაგ. გუშინდელი დღე; 3. შეეხება ადგილს, — მაგ. აქაური ჰავა; 4. შეეხება ზოძას, — მაგ. აღლიანი ჯოხი; 5. შეეხება წონას, — მაგ. ფუთიანი ქვა; 6. შეეხება რიცხვს, — მაგ. ათიანი ქალაქი; 7. შეეხება ნაცვალ-სახელს, — მაგ. ჩვენებური კაცი, თქვენებური საჭმელი და სხვ.

ვითარებითი ზედშესრული სახელი მიუგებს კითხვაზედ: როგორი?

დამოკიდებითი ზედშესრული სახელი მიუგებს შემდეგს კითხვებზედ: როგორი? რამდენიანი? როდინდელი? სადაური?

ზედშესრულის ხარისხები

საგნის უვარგისობის ან უკეთესობის ღირსების გამოსახატველად ვითარებითს ზედშესრულს სახელს აქვს სამი ხარისხი:

ა. დადებითი ხარისხი, ბ. შედარებითი ხარისხი და გ. აღმატებითი ხარისხი.

დადებითი ხარისხი

ჯარდი მშვენიერი უკავილია.

მტკრული მშვიდი და უმანკო ფრინველია.

შავი ფლვა ჩვენს ქვეყნას დასაკლებთ უძვეს.

1. დადებითი ხარისხი გვიჩვენებს საგნის ვითარებას სხვა საგანთან შეუდარებლად.

შედარებითი ხარისხი

მდებარეობით ქუთაისი უმშვენიერესი ქალაქია კავკასიაში.

მე მკავს უმტრესი ძმა.

ჩვენში ესლა უფრო კარგი სწავლაა, მაგრამ ამა-ზედ ბევრად კარგი უნდა იყოს.

1. შედარებითი ხარისხი გვიჩვენებს საგნის ვითარებას სხვა საგანთან შედარებით.

უენი უნდა. შედარებითი ხარისხი მიიღება დადებით ხარისხიდან ამ გვარად: ბოლო მოკვეცილს ვითარებითს შედ-შესრულოს სახელს თავში მიემატება უ და ბოლოში ეს ი, ან ოსი, ან ძირ-სიტყვას თავში მიემატება უ და ბოლოში ეს ი (უ-ყო-ეს ი), ან პირდაპირ ეს ი (უმანკო-ეს ი);

აღმატებითი ხარისხი

უუ-მშკენიერ-ესი ქალაქი დედამიწის ზუგუნედ
ხარისხია.

უუ-გონიერ ესი არსებს ქვეყანაზედ კაცია.

— შიშუტყუებში მაიმუნი ეგულაზედ გონიერი ცხო-
ველია.

1. აღმატებითი ხარისხი გვიჩვენებს საგნის ვი-
თარებას სხვა საგანზედ გარდამეტებულად.

ა. ზოგს შემთხვევაში დადებითს ხარისხს პირ-
დაპირ მიემატება წინ. სიტყვები: ძლიერ, უფრო,
ერთობ, ფრიად, ძალიან და ისე გამოხატვენ
აღმატებით ხარისხს, — მაგ. უფრო ნიჭიერი პოე-
ტი საქართველოში იყო შოთა. მართობ მხნე
მეფე საქართველოში ვახტანგ-გორგასლანი იყო.
ფრიად სასიამოვნო ამბავი გავიგე დღეს.
ძლიერ ცუდი გზა გვიძევს წინ.

ბ. ზედშესრულნი: უაღრესი, უპირატე-
სი, გარდამეტებითი მხოლოდ აღმატებით ხა-
რისხში იხმარებიან.

შენიშნვა. აღმატებითი ხარისხი მიიღება დადებით ხა-
რისხიდან ამ გვარად: ბოლო მოკვეცილს ვითარებითს ზედშე-
სრულს სახელს თავში მიემატება. უე და პოლოში ესა.

დამოკიდებითს ზედშესრულს სახელს არ აქვს ხარისხები.

ზედშესრული სახელი იკანკლედება ისე, როგორც არსებითი სახელი.

მარჯიშობა. შემდეგის ზედშესრულ სახელების კანკლედობა: მშვიდი, წყნარი, წრფელი, ავი, ბორბოტი, ზარმაცი, ბეჯითი, კეთილი, ბრმა, ხუჭუჭა, მხნე, ბრგე, მოწყალე, ყრუ, ბლუ, დრკუ, უმანკო, საჭირო, უსამართლო, უღვთო, უწესო, ცრუ.

ზედშესრულ სახელის და არსებით სახელის შექსოვა

ზედშესრული სახელი ი-ს დაბოლოებით

მს. რიცხ.		მრავლობითი რიცხვი.	
		შირვ. დაბოლ.	მეორე დაბოლ.
სახ.	გეთილ-ი კაც-ი	გეთილ-ი კაც-ებ-ი	გეთ.-ნ-ი კაც-ნ-ი
ნათ.	გეთილ-ის (ა) კაც-ის (ა)	გეთილ-ის (ა) კაც-ებ-ის (ა)	გეთ.-თ (ა) კაც-თ (ა)
მიც.	გეთილ-ს (ა) კაც-ს (ა)	გეთილ-ს (ა) კაც-ებ-ს (ა)	გეთ.-თ (ა) კაც-თ (ა)
მოთ.	გეთილ-მა (ნ) კაც-მა (ნ)	გეთილ-მა (ნ) კაც-ებ-მა (ნ)	გეთ.-თ (ა) კაც-თ (ა)
მოქ.	გეთილ-ით (ა) კაც-ით (ა)	გეთილ-ით (ა) კაც-ებ-ით (ა)	— —
განვ.	გეთილ კაც-ად (ა)	გეთილ კაც-ებ-ად (ა)	— —
წოდ.	გეთილ-ო კაც-ო	გეთილ კაც-ებ-ო	გეთილ-ნო კაც-ნ-ო

1. ზედშესრული სახელი ი-ს დაბოლოებით შეექსოვება არსებითს სახელს მხოლოობითს რიცხვში სახელობითს ბრუნვაში, ნათესაობითს ბრუნვაში, მიცემითს ბრუნვაში, მოთხრობითს ბრუნვაში და წოდებითს ბრუნვაში. მანვითარებითს ბრუნვაში კი ზედშესრული სახელი ბოლო მოკვეცილი რჩება.

უენი უნვა. ზოგჯერ ზედშესრული სახელი, არსებითს სახელთან შექსოვის დროს, მხოლოობით რიცხვის მოქმედებითს ბრუნვაში, კეთილ-ხმოვანებისთვის, ნათესაობით ბრუნვის დაბოლოებას მიიღებს, — მაგ. დიდ-ის სიამოვნებით აგასრულეს თქვენს თხოვნას.

2. მრავლობით რიცხვის პირველ დაბოლოებით იკანკლედება მხოლოდ არსებითი სახელი ზედშესრული სახელი კი მხოლოობით რიცხვის დაბოლოებით რჩება. მანვითარებითს ბრუნვაში და წოდებითს ბრუნვაში ზედშესრული სახელი ბოლო მოკვეცილი რჩება.

3. მრავლობით რიცხვის მეორე დაბოლოებაში პირდაპირ შეექსოვებიან, მხოლოდ არ აქვს მოქმედებითი და განვითარებითი ბრუნვა.

ზედშესრული სახელი ი-ს დაბოლოებით შეექსოვება არსებითს სახელს სხვა გვარადაც და მაშინ ორივე ერთად რთულ სიტყვის ხასიათს მიიღებენ როგორც მხოლოობითს რიცხვში, ისე მრავლობით რიცხვის პირველ დაბოლოებაში. მრავლობით რიცხვის მეორე დაბოლოებაში კი პირდაპირ შეექსოვება ზედშესრული სახელი არსებითს სახელს, — მაგ.

მს. წიგნს.	ძრავლუბითი წიტსვი		
	პირვ. დაბოლ.	მეორე დაბ.	
სახ.	ცუდ-ი კაც-ი	ცუდ-ი კაც-ებ-ი	ცუდ-ნ ი კაც-ნ-ი
წათ.	ცუდი კაც-ის (ა)	ცუდ კაც-ებ-ის (ა)	ცუდ-თ (ა) კაც-თ (ა)
მიც.	ცუდ კაც-ს (ა)	ცუდ კაც-ებ-ს (ა)	ცუდ-თ (ა) კაც-თ (ა)
ძოთ.	ცუდ ^ს კაც-მა (ბ)	ცუდ ^ს კაც-ებ-მა (ბ)	ცუდ-თ (ა) კაც-თ (ა)
ძოქ.	ცუდი კაც-ით (ა)	ცუდ ^ს კაც-ებ-ით (ა)	— —
გან.	ცუდ კაც-ად (ა)	ცუდ კაც-ებ-ად (ა)	— —
წოდ.	ცუდ ^ს კაც-ო	ცუდ ^ს კაც-ებ-ო	ცუდ-ნ-ო კაც-ნ-ო

ზედშესრულს სახელის და არსებით სახელის შექსოვა

ზედშესრული სახელი ა-ს დაბოლოებით

მს. წიგნს.	ძრავლუბითი წიტსვი		
	პირვ. დაბოლ.	მეორე დაბოლ.	
სახ.	ბრძა კაც-ი	ბრძა კაც-ებ-ი	ბრძა-ნ-ი კაც-ნ-ი
წათ.	ბრძა კაც-ის (ა)	ბრძა კაც-ებ-ის (ა)	ბრძა-თ (ა) კაც-თ (ა)
მიც.	ბრძა კაც-ს (ა)	ბრძა კაც-ებ-ს (ა)	ბრძა-თ (ა) კაც-თ (ა)
ძოთ.	ბრძა კაც-მა (ბ)	ბრძა კაც-ებ-მა (ბ)	ბრძა-თ (ა) კაც-თ (ა)
ძოქ.	ბრძა კაც-ით (ა)	ბრძა კაც-ებ-ით (ა)	— —
გან.	ბრძა კაც-ად (ა)	ბრძა კაც-ებ-ად (ა)	— —
წოდ.	ბრძა კაც-ო	ბრძა კაც-ებ-ო	ბრძა-ნ-ო კაც-ნ-ო

1. ზედშესრული სახელი, რომელიც დაბოლოვდება მხოლოდობით რიცხვის სახელობით ბრუნვაში ა-ზედ, არსებით სახელთან შექსოვის დროს, უცვლელად რჩება მხოლოდობითს და მრავლობით რიცხვის პირველ დაბოლოებაში და ზოგჯერ მრავლობით რიცხვის მეორე დაბოლოებაშიაც, — მაგ. სახ. ხუჭუჭა თმა-ნ-ი. ნათ. ხუჭუჭა თმა-თ-(ა); შიც. ხუჭუჭა თმა-თ (ა); მოთხ. ხუჭუჭა თმა-თ (ა); წოდ. ხუჭუჭა თმა-ნ-ო.

2. ამგვარადვე შეექსოვებიან არსებითს სახელს ზედშესრულნი სახელნი, რომელნიც დაბოლოვდებიან ე-ზედ, ო-ზედ და უ-ზედ.

ზედშესრული სახელი ქვემდებარედ

ერთი მოვიდა

ბძმამ სამაწყალო ითხოვა.

ზარმაცს სძინავს.

1. ზედშესრული სახელი შეიძლება იყოს ქვემდებარედ სხვა და სხვა დროს სახელობითს ბრუნვაში, შიცემითს ბრუნვაში და მოთხრობითს ბრუნვაში.

არსებით სახელის წარმოება ზედ-
შესრულ სახელისგან.

სი კეთ-ე, მშენიერ-ება, ზრდილ-ობა, სი-მაღსაზ-ე,
მხნე-ობა, ცრუ-ობა.

ზედშესრულ სახელისგან შეგვიძლია მივიღოთ
არსებითი სახელი ამ გვარად: ბოლო მოგვეცი ზედ-
შესრულს სახელს თავში მიემატება სი და ბოლოში ე,
ან მარტო ბოლოში ება ან ობა, ან მიჩ-სიტყვას
თავში მიემატება სი და ბოლოში ე (სი-კეთ-ე).

ნაცვალ-სახელი

ის (ზუზუბი) სოფელში წავიდა. შენ (გიორგი)
დღეს ჩემთან იქნები. მე (შაფა) ხვალ მცხეთისკენ მი-
ვემგზავრები. ისინი, ივინი (არჩილ და ბიძინა) კარ-
გად სწავლობენ. თქვენ (როსტომ და ლუარსაბ) დღეს
გაგვეთილი არ იცოდით. ჩვენ (ვანო და სოსო) სკო-
ლაში მივდივართ. ეს წიგნი აქ იყოს. მაგ რვეულს არ
შეესო. ამ ვაცს შენი ნახვა უნდა. იმ ვაცს ჩვენთან
საქმე აქვს.

ჩვენ თვითონ ვიცით ჩენი საქმე.

ძოდი, ჩემო კალამო! დრო არს მოგესალამო.

სად ხარ, ჩემო სალამურო, ხმა ტკბილად და საა-
მურად?

1. ნაცვალ-სახელი არის ისეთი ცვალება-
დი სიტყვის ნაწილი, რომელიც იხმარება საგნის
სახელის ნაცვლად.

ნაცვალ-სახელნი არიან:

1. პირი ოვანი ნაცვალ-სახელი, რომე-
ლიც უჩვენებს რომელიმე პირის შაგიერს სახელს, —
მაგ. მე შენ, ის, იგი, ჩვენ, თქვენ, ისინი,
იგინი.

2. ძუთენილებითი ნაცვალ-სახელი,
რომელიც უჩვენებს თუ, ვის რომელი საგანი ეკუ-
თენის, — მაგ. ჩემი, შენი, იმისი, მისი, თვი-
სი, თავისი, ჩვენი, თქვენი, იმათი, მათი.

3. ჩვენებითი ნაცვალ-სახელი, რომ-
ელიც უთითებს საგანს და მის ვითარებას, —
ეს, ესე, ეგ, ეგე, აგი, მაგი, ამისთანა,
მაგისთანა, იმისთანა, ამგვარი, მაგგვარი,
იმგვარი, ასეთი, ისეთი, ამნაირი, მაგნაი-
რი, იმნაირი.

4. არსებითი ნაცვალ-სახელები:
ვინ, რა.

5. დამოკიდებითი ნაცვალ-სახელნი:
რომელი, როგორი, ვისი.

უენიუნვა დამოკიდებითი ნაცვალ-სახელი აერთებს თავ-წინადადებას დამოკიდებითს წინადადებასთან.

6. როდესაც არსებითი ნაცვალ-სახელი და დამოკიდებითი ნაცვალ-სახელი გამოხატვენ კითხვას, მაშინ ისინი გარდაიქცევიან კითხვით ნაცვალ-სახელებად.

7. საზღვრებითი ნაცვალ-სახელნი: თვით, თვითონ, თვითოეული, ყველა, ყოველი.

8. შანუსაზღვრებელნი ნაცვალ-სახელნი: ვინმე, რამე, ზოგი, რომელიმე, ვინღაც, რაღაც.

უენიუნვა განესაზღვრებელს ნაცვალ-სახელს ეკუთვნიან აგრეთვე უარ-ყოფითნი ნაცვალ-სახელნი: არავინ, არასფერი (არაფერი), არავითარი.

პიროვან ნაცვალ-სახელის კანკლედობა.

		მხალდაობ. რიცხვი				მრავალბითი რიცხვი			
სახ.	მე	შენ	ის	იგი	ჩვენ	თქვენ	ისინი	იგინი	—
ნათ.	ჩემი	შენი	იმ-ის (ა)	მის (ა)	ჩვენი	თქვენი	იმათი	მათი	—
მიტ.	მე	შენ	იმ-ს (ა)	მას-ს (ა)	ჩვენ	თქვენ	იმათ	მათ	—
მლთ.	მე	შენ	იმან	მას	ჩვენ	თქვენ	იმათ	მათ	—
მლქ.	ჩემ-ით(ა)	შენ-ით(ა)	იმ-ით(ა)	მით(ა)	ჩვენ-ით(ა)	თქვენ-ით(ა)	იმათ-ით(ა)	მათ-ით(ა)	—
გან.	ჩემ-ად(ა)	შენ-ად(ა)	იმ-ად(ა)	მად- (ა)	ჩვენ-ად(ა)	თქვენ-ად(ა)	—	—	—
მლდ.	—	შენ	—	—	—	თქვენ	—	—	—

უენიუნვა. ზოგ შემთხვევაში პიროვანნი ნაცვალ-
სახელნი ის და იგი ზედშესრულ სახელის ხასიათს მიიღებენ
და მაშინ განსხვავებულად იკანკლედებიან,—მაგ.

მს. რიცხ.		ძრავლობითი რიცხვი	
		პირვ. დაბოლ.	მეორე დაბ.
სახ.	ის, იგი კაცო	ის კაც-ებ-ი	ის კაც-ნი
ნათ.	იმ კაც-ის (ა)	იმ კაც-ებ-ის (ა)	იმ კაც-თ (ა)
მიც.	იმ კაც-ს (ა)	იმ კაც-ებ-ს (ა)	იმ კაც-თ (ა)
მოთ.	იმ კაც-მა (ბ)	იმ კაც-ებ-მა (ბ)	იმ კაც-თ (ა)
მოქ.	იმ კაც-ით (ა)	იმ კაც-ებ-ით (ა)	— —
გან.	იმ კაც-ად (ა)	იმ კაც-ებ-ად (ა)	— —
წოდ.	— —	— —	— —

ჩვენებითის ნაცვალ-სახელის კანკლედობა

მხოლოდ. ჩიცხვი		მრავლ. ჩიცხვი
სახ.	ეს, ესე, ეგ, ეგე, ავი	ესენი, ეგენი, აგენი
ნათ.	ამ-ის (ი) <i>ეძის</i>	ამა-თი
მიც.	ამ-ა-ს (ა) <i>ეძს</i>	ამ-ათ
მოთ.	ამ-ან <i>ეძნ</i>	ამ-ათ
მოქ.	ამ-ით (ა) <i>ეძითა, ეძითი</i>	—
გან.	ამ-ად (ა)	—
წოდ.	—	—
სახ.	მაგი	მაგენი
ნათ.	მაგ-ის (ი)	მაგათი
მიც.	მაგ-ა-ს (ა)	მაგათ
მოთ.	მაგ-ან	მაგათ
მოქ.	მაგ-ით (ა)	—
გან.	მაგ-ად (ა)	—
წოდ.	—	—

1. ჩვენებითის ნაცვალ-სახელის ნათესაობით ბრუნვიდგან ამის, მაგის წარმოსდგება კუთვნილებითი ნაცვალ-სახელი ამისი, მაგისი, რომელნიც, იკანკლედებიან ზოგორც ჩემი, შენი და სხე.

უნიუნვა. როდესაც ზედშესრულ სახელიდან წარმოებული არსებითი სახელი შეუერთდება ჩვენებით ნაცვალსახელს, მაშინ ორივე ერთად შეერთებულნი გარდაიქცევიან ზედშესრულ სახელად,—მაგ. ამ-სიდიდე, იმ-სიდიდე და იბრუნვიან როგორც ზედშესრულნი სახელნი.

საზღვრებითი ნაცვალ-სახელის კანკლედობა

მხოლოდ. რიცხვი		მრავლ. რიცხვი
სახ.	უკელა	უკელა-ნი
ნათ.	უკელ-ა-ს (ი)	—
მიც.	უკელ-ა-ს (ა)	—
მათ.	უკელა-მ (ა-ნი)	—
მოქ.	—	—
კან.	—	—
წოდ.	უკელა-ვ	—

1. საზღვრებითი ნაცვალ-სახელი თვით, თვითონ არ იკანკლედება. უკელაფერი და თვითთოეული იკანკლედება როგორც ზედშესრული სახელი, მხოლოდ მრავლობით რიცხვის პირველი დაბოლოება არ აქვს.

არსებითის ნაცვალ-სახელის კანკლედობა

სას.	ვინ,	რა
ნათ.	ვის (ი),	რის (ა)
მიც.	ვის (ა)	რას (ა)
მათ.	ვინ,	რამ (ა-ნ)
მოქ.	—	რ-ით (ა)
გან.	—	რად (ა)
წოდ.	—	—

1. არსებითს ნაცვალ-სახელს მრავლობითი რიცხვი არა აქვს.

შენიშვნა. არსებითის ნაცვალ-სახელის ვინ ნათესაობით ბრუნვიდგან მიიღება დამოკიდებითი ნაცვალ-სახელი, — მაგ. ვისი, რომელიც იკანკლედება როგორც კუთვნილებითი ნაცვალ-სახელი იმისი ან მისი.

დამოკიდებითის ნაცვალ-სახელის კანკლედობა

დამოკიდებითი ნაცვალ-სახელი იკანკლედება როგორც კუთვნილებითი ნაცვალ-სახელი, მხოლოდ მრავლობითის რიცხვის პირველი დაბოლოება არ აქვს.

ზანუსაზღვრებელ ნაცვალ-სახელის კანკლედობა
 1. ვინ-მე, 2. რამე, 3. რომელი-მე, 4. ვინღაც, 5. რაღაც.

მს. რიცხ.		შტაკვლობითი რიცხვი				
		პირვე. დაბოლოება	მეორე დაბოლო.	მეორე დაბოლო.		
სახ.	1. ვინ-მე	2. რა-მე	ვინ-მე-კე-ი	რა-მე-კე-ი	ვინ-მე-ნ-ი	რა-მე-ნ-ი
ნათ.	ვისი-მე	რის (ა) მე	ვინ-მე-კე-ის (ა)	რა-მე-კე-ის (ა)	ვინ-მე-თ(ა)	რა-მე-თ (ა)
მიც.	ვის-მე	რას (ა) მე	ვინ-მე-კე-ს (ა)	რა-მე-კე-ს (ა)	ვინ-მე-თ(ა)	რა-მე-თ (ა)
მთ.	ვინ-მე-მ(ან)	რა-მე-მ(ან)	ვინ-მე-კე-მა (ნ)	რა-მე-კე-მა (ნ)	ვინ-მე-თ(ა)	რა-მე-თ (ა)
მთ.	—	რით (ა) მე	ვინ-მე-კე-ით (ა)	რა-მე-კე-ით (ა)	—	—
ცანკ.	—	რად-მე	ვინ-მე-კე-ად (ა)	რა-მე-კე-ად (ა)	—	—
წოდ.	—	—	—	—	—	—

მს. რიცხ.		მრავლობათი რიცხვი	
		პირვ. დაბოლ.	მეორე დაბ.
სახ.	1. წამყელი-მე	—	წამყელ-ნი-მე
ნათ.	წამელ-ის (ა)-მე	—	წამყელ-თ (ა)-მე
მიც.	წამეღ-ს (ა)-მე	—	წამეღ-თ (ა)-მე
მოთ.	წამეღ-მა (ნ)-მე	—	წამეღ-თ (ა)-მე
მოქ.	წამელ-ით (ა) მე	—	—
ცან.	წამელ-ად-მე	—	—
წოდ.	—	—	—

1. ბანუსაზღვრებელი ნაცვალ-სახელი: ზოგა და უარ-ყოფითი ნაცვალ-სახელი არავეითარი იკანკლედებიან როგორც ზედშესრული სახელი, მხოლოდ არ აქვსთ მრავლობით რიცხვის პირველი დაბოლოება; უარ-ყოფითი ნაცვალ-სახელი: არაფერი იკანკლედება მხოლოდ მხოლოდობითს რიცხვში და არავეინ ბრუნვებში ჰგავს არსებითს ნაცვალ-სახელს ვინ, — მაგ. სახ. არავეინ; ნათ. არავეინ (ი); მიც. არავეის (ა); მოთხ. არავეინ.

მს. რიცხ.		მრავლადობითი რიცხვი		
		მრავლადობა	მრავლადობა	მრავლადობა
სახ.	4. კი (ნ) ღაცა 5. წაღაც (ა)	კიღაც-ებ-ი	წაღაც-ებ-ი	კიღაც-ან-ი წაღაც-ან-ი
ნათ.	კიღაცა-სი წაღაცა-სი	კიღაც-ებ-ის (ა)	წაღაც-ებ-ის (ა)	კიღაც-ათ (ა) წაღაც-ათ (ა)
მიც.	კიღაცა-ს (ა) წაღაცა-ს (ა)	კიღაც-ებ-ს (ა)	წაღაც-ებ-ს (ა)	კიღაც-ათ (ა) წაღაც-ათ (ა)
მართ.	კიღაცამ (ან) წაღაცამ (ან)	კიღაც-ებ-მა (ნ)	წაღაც-ებ-მა (ნ)	კიღაც-ათ (ა) წაღაც-ათ (ა)
მრკ.	კიღაც-ით (ა) წაღაც-ით (ა)	კიღაც-ებ-ით (ა)	წაღაც-ებ-ით (ა)	—
განკ.	კიღაც-ად (ა) წაღაც-ად (ა)	კიღაც-ებ-ად (ა)	წაღაც-ებ-ად (ა)	—
შედე.	—	—	—	—

კუთვნილებით ნაცვალ-სახელის და აწსებინ სახელის შექნება

	მხლ. რიცხვი		მრავლობითი რიცხვი	
	მრავლი	მცირე	მრავლობითი	მცირე
სახ.	ჩემი წერილი	ჩემი წერილები	ჩემი წერილები	ჩემ-ნი წერილ-ნი
ნათ.	ჩემის (ა) წერილის (ა)	ჩემის (ა) წერილების (ა)	ჩემ-ის (ა) წერილ-ების (ა)	ჩემ-თ (ა) წერილ-თ (ა)
მეტ.	ჩემს (ა) წერილს (ა)	ჩემს (ა) წერილებს (ა)	ჩემ-ს (ა) წერილ-ებს (ა)	ჩემ-თ (ა) წერილ-თ (ა)
მათ.	ჩემც (ნ) წერილ-მც (ნ)	ჩემც (ნ) წერილებ-მც (ნ)	ჩემ-ც (ნ) წერილ-ებ-მც (ნ)	ჩემ-თ (ა) წერილ-თ (ა)
მსკ.	ჩემით (ა) წერილ-ით (ა)	ჩემით (ა) წერილ-ით (ა)	ჩემ-ით (ა) წერილ-ებ-ით (ა)	—
კან.	ჩემ წერილ-ად (ა)	ჩემ წერილ-ებ-ად (ა)	ჩემ წერილ-ებ-ად (ა)	—
წად.	ჩემ-ა წერილ-ა	ჩემ-ა წერილ-ებ-ა	ჩემ-ა წერილ-ებ-ა	ჩემ-ნ-ა წერილ-ნ-ა

1. ქუთვნილებითნი ნაცვალ-სახელნი შეექსო-
 ვებიან არსებითს სახელს როგორც ზედშესრული
 სახელი ი-ს დაბოლოებით, მხოლოდ იმ განსხვავე-
 ვებით, რომ მეორე და მესამე პირს წოდებითი
 ბრუნვა არ აქვს.

ჩვენებით ნაცვალ-სახელის და არსებით სა- ხელის შექსოვა.

მხლ. რიცხვი		მრავლ. რიცხვი	
		პირვ. დაბოლ.	ძეორ. დაბ.
სახ.	ა. ეს, ესე, ეგი, ეგი აგი, კალამი	ეს, ესე, ეგი, ეგი აგი კალამ-ებ-ი	ეს, ესე, ეგი, ეგი აგი, კალამ-ნ-ი
ნათ.	ამ კალამ-ის (ა)	ამ კალამ-ებ-ის (ა)	ამ კალამ-თ (ა)
მიწ.	ამ კალამ-ს (ა)	ამ კალამ-ებ-ს (ა)	ამ კალამ-თ (ა)
ძოთ.	ამ კალამ-მა (ბ)	ამ კალამ-ებ-მა (ბ)	ამ კალამ-თ (ა)
ძოქ.	ამ კალამ-ით (ა)	ამ კალამ-ებ-ით (ა)	— —
გან.	ამ კალამ-ად (ა)	ამ კალამ-ებ-ად (ა)	— —
წოდ.	— —	— —	— —
სახ.	ბ. მაგი სახლი	მაგი სახ-ლებ-ი	მაგ სახლ-ნ-ი
ნათ.	მაგ სახლ-ის (ა)	მაგ სახლ-ებ-ის (ა)	მაგ სახლ-თ (ა)
მიწ.	მაგ სახლ-ს (ა)	მაგ სახლ-ებ-ს (ა)	მაგ სახლ-თ (ა)
ძოთ.	მაგ სახლ-მა (ბ)	მაგ სახლ-ებ-მა (ბ)	მაგ სახლ-თ (ა)
ძოქ.	მაგ სახლ-ით (ა)	მაგ სახლ-ებ-ით (ა)	— —
გან.	მაგ სახლ-ად (ა)	მაგ სახლ-ებ-ად (ა)	— —
წოდ.	— —	— —	— —

1. ჩვენებით ნაცვალ-სახელიდგან წარმოებულნი კუთვნილებითნი ნაცვალ-სახელნი ამისი, მაგისი, ამათი, მაგათი შეექსოვებიან არსებითს სახელს როგორც ზედშესრული სახელი ი-ს დაბოლოებით.

2. დამოკიდებითნი ნაცვალ-სახელნი რომელი, როგორი, ვისი შეექსოვებიან არსებითს სახელს როგორც ზედშესრული სახელი ი-ს დაბოლოებით.

3. საზღვრებითი ნაცვალ-სახელითვით, თვითონ, არსებით სახელთან შექსოვის დროს, უცვლელად რჩება ყველა ბრუნვებში და რიცხვში.

4. მანუსაზღვრებელნი ნაცვალ-სახელნი ვინმე, რამე, რომელიმე, ვინლაც, რაღაც და უარყოფითი ნაცვალ-სახელი არავინსე შეექსოვებიან არსებითს სახელს, როგორც საზღვრებითი ნაცვალ-სახელი თვით, თვითონ. მანუსაზღვრებელ ნაცვალ-სახელი ზოგი, და უარყოფითნი ნაცვალ-სახელნი არაფერი, არავითარი შეექსოვებიან არსებითს სახელს როგორც ზედშესრული სახელი, მხოლოდ იმ განსხვავებით, რომ მრავლობით რიცხვის პირველი დაბოლოება არ აქვს.

შენიშნვა. პიროვან-ნაცვალ-სახელს და არსებითს ნაცვალ-სახელს არსებით სახელის ხასიათი აქვს და დანარჩენი ნაცვალ-სახელი კი ზედშესრულ სახელის ხასიათი.

ნაცვალ-სახელი ქვემდებარედ

ის ჰსწერს წერილს.

იმას ჰღვიძავს.

მან ჰსწერა.

შველა უსწავლელობას ემდურვის.

1. ნაცვალ-სახელი შეიძლება იყოს ქვემდებარედ სხვა და სხვა დროს სახელობით ბრუნვაში, მიცემითს ბრუნვაში და მოთხრობითს ბრუნვაში.

რიცხვითი სახელი

წიქვილს საფქვაფი წაფილე, ავკიდე სამსა კატასა;

მრთსა ვკარ, ფეხი მოვსტეხე, მეორე დადგა ძალასა;

მემუქრებოდა მესამე: კიდეც დასთესავ ყანასა.

ასი სული ცხვარი დაჰკლა და ორასი ნიშახარი

ნახევარი ცხოვრების გავლიე.

1. რიცხვითი სახელი არის ისეთი ცვალებადი სიტყვის ნაწილი, რომელიც გვიჩვენებს საგნის რიცხვს, ან ნაწილს, ან წესს.

რიცხვითნი სახელნი არიან: ა. რავდენობითი რიცხვითი სახელი, ბ. წესებითი რიცხვითი სახელი და გ. დანაწევრებითი რიცხვითი სახელი.

ა. რავდენობითი რიცხვითი სახელი გვიჩვენებს, თუ რამდენია საგანი,—მაგ. ორი, ოთხი, ექვსი, ათი და სხვ.

ბ. წესებითი რიცხვითი სახელი გვიჩვენებს თუ, რა რიგს მიჰყვება საგანი,—მაგ. პირველი, მეორე, მესამე, მეოთხე, მეხუთე და სხვ.

გ. დანაწევრებითი რიცხვითი სახელი გვიჩვენებს ერთეულის ნაწილს,—მაგ. ნახევარი, მესამედი, მეხუთედი და სხვ.

მხედობითი რიცხვი

სახ.	ერთი, მეორე, ნახევარი
ნათ.	ერთ-ის (ა), მეორ-ის (ა), ნახევრ-ის (ა)
მიც.	ერთ-ს (ა), მეორე-ს (ა), ნახევარ-ს (ა)
ძოთ.	ერთ-ძა (ნ), მეორე-ძ (ან), ნახევარ-ძა (ნ)
ძოქ.	ერთ-ით (ა), მეორ-ით (ა), ნახევარ-ით (ა)
გან.	ერთ-ად (ა), მეორე-დ (ა), ნახევარ-ად (ა)
წოდ.	— — —

1. ჩავდენობითი რიცხვითი სახელი, წესებითი რიცხვითი სახელი და დანაწევრებითი რიცხვითი სახელი იკანკლედება ისე, როგორც არსებითი სახელი. მრავლობითს რიცხვში აქვსთ მხოლოდ მეორე დაბოლოება.

შენი შნკა. წესებითი რიცხვითი სახელი მიიღებს ჩავდენობით რიცხვითის სახელისგან შემდეგის რიცხით: ბოლო მოკვეცილს ჩავდენობითს რიცხვითს სახელს თავში მიემატება მე და ბოლოში ე,—მაგ. მე-ოთხ-ე, მე-ხუთ-ე და სსვ.

ამ კანონს არ ემორჩილება წესებითი რიცხვითი სახელი შირველი.

დანაწევრებითი რიცხვითი სახელი შეგვიძლია მივიღოთ ჩავდენობით რიცხვითის სახელისგან ამ გვარად: თავში მიემატება ბოლო მოკვეცილ სიტყვას მე და ბოლოში ედი,—მაგ. მე-სამ-ედი, მე-ოთხ-ედი, მე-ას-ედი.

ამ კანონს არ ემორჩილება დანაწევრებითი რიცხვითი სახელი ნახევარი.

რთულ რავდენობით რიცხვითის სახელის
კანკლეღობა

მხოლ. რიცხ.		მრავლობ. რიცხ.
		მეორე დაბ.
სახ.	რც და ხუთ-ი	რც და ხუთ-ნ-ი
ნათ.	რც და ხუთ-ის (ა)	რც და ხუთ-თ (ა)
მიც.	რც და ხუთ-ხ (ა)	რც და ხუთ-თ (ა)
მართ.	რც და ხუთ-მა (ნ)	რც და ხუთ-თ (ა)
მოქ.	რც და ხუთ-ით (ა)	— —
გან.	რც და ხუთ-ად (ა)	— —
წოდ.	— —	— —

1. რთულ რავდენობით რიცხვით სახელში იკანკლეღება მხოლოდ უკანასკნელი რიცხვი; დანარჩენს მოეკვეცება დაბოლოება ი, მის ნაცვლად მიემატება კავშირი და და ამ სახეობით რჩება ყველა ბრუნვებში უცვლელად.

2. ჩვედენობითი რიცხვითი სახელი შეექსოვება არსებითს სახელს ისე, როგორც ზედშესრული სახელი ი-ს დაბოლოებით, — მაგ. სახ: ორი დანა; ნათ: ორის (ა) დანის (ა); მიც: ორს (ა) დანას (ა); მოთხ: ორმა (ნ) დანამ (ან); მოქ: ორით-(ა) დანით (ა); განვით: ორ დანად (ა).

ამ გვარადვე შეექსოვება დანაწევრებითი რიცხვითი სახელი არსებითს სახელს.

რთულ წესებით რიცხვითის სახელის კანკლედ.

	მხლარბ. რიცხვი	მრავლობ. რიცხ.
		მეორე დაბ.
ნახ.	ორმოც და მეორე	ორმოც და მეორე ნ-ი
ნათ.	ორმოც და მეორ-ის (ა)	ორმოც და მეორე-თ(ა)
მიც.	ორმოც და მეორე-ს (ა)	ორმოც და მეორე-თ(ა)
მოთ.	ორმოც და მეორე-მ(ან)	ორმოც და მეორე-თ(ა)
მოქ.	ორმოც და მეორ-ით (ა)	— —
გან.	ორმოც და მეორე-დ(ა)	— —
წოდ.	—	— —

რთულ წესებით რიცხვით სახელში იკანკლე-
დება მხოლოდ უკანასკნელი რიცხვი, დანარჩენი კი
რავდენობით რიცხვით სახელში გარდადის, მაგრამ
იმ სახით, რომ მოიკვეცს დაბოლოებას, მის მაგი-
ერად მიიღებს კავშირს და ისე რჩება ყველა ბრუნ-
ვებში უცვლელად.

შ ე ნ ი შ ნ ვ ა . ა . თუ წაკდენობით რიცხვით სახელში,
არსებით სახელთან შექსოვის დროს, არის ათასეული,
და ათეული, — წყვილი იქნება, თუ კენტი ერთეულებით,
მაშინ იკანკლდება მხოლოდ უკანასკნელი რიცხვი. ასე-
რად და ათასეულს მოეკვეცება დაბოლოება და ისე
რჩება ყველა ბრუნვებში უცვლელად, — მაგ. სახ: ათას
ას საშობა თვრამეტი კალამი; ნ ა თ . ათას ას სა-
შობა თვრამეტის (ა) კალამის (ა) და სხვ.

ბ. წესებითი რიცხვითი სახელი შეექსოვება
არსებითს სახელს ისე, როგორც ზედშესრულოთ სა-
ხელი მ-ს დაბოლოებით არსებითს სახელს, — მაგ.
სახ. ათას რვაას ოთხმოცდა მერვე წელი; ნ ა თ :
ათას რვაას ოთხმოცდა მერვე წლის (ა) და სხვ.

რიცხვითი სახელი ქვემოთაა.

ერთი სცხონდა, მეორე წარსწყმდა.

ერთს სძუღს ჭეშმარიტება, მეორეს უეკარს.

შირველმა უარსი განაცხადა მეშობაზედ.

1. რიცხვითი სახელი სხვა და სხვა დროს შეი-

ძლება იყოს ქვემდებარედ სახელობით ბრუნ-
ვაში, მიცემითს ბრუნვაში და მოთხრო-
ბითს ბრუნვაში.

2. რიცხვითი სახელი მიუგებს შემდეგს კით-
ხვებზედ: რამდენი? რომელი?

3. რიცხვით სახელს ზედშესრულ სახელის ხა-
სიათი აქვს.

შენიშვნა. რიცხვით სახელისგან მიიღება არსებითი
სახელი ამგვარად: მოეგვეცება რიცხვით სახელს დაბოლოება და
მის ნაცვლად: მიემატება ობა, ან ება ან და პირდაპირ მიიმა-
ტებს დაბოლოებას ობა, — მაგ. ერთ-ობა, სამ-ება, შეოთხე-

*შენიშვნა: ზედაპირულია შუილი დასრულებულია
თითოეული სახელი. სწორი, უსწორი...
შ მ ნ ა*

შე ვსწერ, მე მძინავს ჩვენ ვსწერთ, ჩვენ გვძინავს
თქვენ სწერთ, თქვენ გძინავს
ის სწერს, იმას სძინავს ისინი სწერენ, იმათ სძინავს

1. ზმნა არის ისეთი ცვალებადი სიტყვის ნა-
წილი, რომელიც გვიჩვენებს საგნის მოქმედებას ან
საგნის მდგომარეობას.

2. ზმნას აქვს სამი პირი: პირველი, მეო-
რი და მესამე.

3. ზმნას აქვს ორი რიცხვი: მხოლოდობი-
თი და მრავლობითი.

ზმნების კვარი

ქართულს ენაზედ არის სამის ვგარის ზმნა:

ა. მოქმედებითი ზმნა.

ბ. ვნებითი ზმნა.

გ. უმეშვეობითი ზმნა.

მოქმედებითი ზმნა გვიჩვენებს ქვემდებარის მოქმედებას და მის გავლენას სხვა საგანზედ, მაგ. მე ვსჯი კალამს, მე ვსწერ წერილს, მე გამოვსჯი კალამი, მე დავსწერე წერილი. ვნებითი ზმნა უჩვენებს, რომ თვითონ ქვემდებარე კი არ მოქმედობს, არამედ იგი იმყოფება სხვის მოქმედების გავლენის ქვეშ, — მაგ. მე ვიტანჯები მტრისგან (ესე იგი მე მტანჯავს მტერი).

უმეშვეობითი ზმნა წარმოსდგება მოქმედებით ზმნიდან ამგვარად: ბოლო მოკვეცილს ზმნას თავში მიემატება ვი და ბოლოში ები, — მაგ. ვიწერები.

უმეშვეობითი ზმნა უჩვენებს, თუ რა მდგომარეობაშია ქვემდებარე, — მაგ. მე მძინავს, მე მღვიძავს.

ზმნების სახე

ა. მე ვსჯი წერილს, მე ვაკეთებ სახლს.

ბ. მე ვაწერ-ინებ მოსწავლეებს გაკვეთილს, მე გიგოს სახლს ვაკეთებ-ინებ.

გ. მე ვაწერ-ინებინებ წერილს გიგოს, მე ვაკეთებ-ინებინებ სახლს გიგოს.

1. ქართულს ზმნას აქვს სამი სახე:

ა. პირველ-სახე, ბ. სხმით-გარდასვლითი, გ. მრჩობლ-სხმით-გარდასვლითი.

ა. პირველ-სახე უჩვენებს მოქმედებას ან მდგომარეობას პირდაპირ, — მაგ. მე ვაშენებ სახლს, მე მღვიძავს, მე ვწსერ წერილს.

ბ. სხმით-გარდასვლითი უჩვენებს მოქმედების წარმოებას მეორე პირისგან, რომელსაც ბრძანებლობს ქვემდებარე, — მაგ. მე ვათამაშებინებ ლევანს ბოვშს (ესე იგი ჩემის ბრძანებით ლევანი ბოვშს ათამაშებს).

გ. მრჩობლ-სხმით-გარდასვლითი უჩვენებს მოქმედების წარმოებას მესამე პირისგან მეორე პირის გავლენის გამო, რომელსაც ბრძანებლობს ქვემდებარე, — მაგ. მე ვაწერ-ინებინებ წერილს სოსიკოს, რომელსაც გარდასცემს ჩემს ბრძანებას შალვა.

შენიშნვა ა. სხმით-გარდასვლითი სახე წარმოსდგება ამ გვარად: ზმნას მოეკვეცება დაბოლოება, მის მაგივრად თავში მიებატება ვა და ბოლოში ინებ, — მაგ. ვაწერ-ინებ.

ბ. მრჩობლ-სხმიო-გარდასვლითი წარმოსდგება ამგვარად:
ზმნას მოეკვეცება დაბოლოება, მის მაგივრად თავში მიემატება
ვა და ბოლოში ი ნ ე ბ ი ნ ე ბ, — მაგ. მე ვა-წერ-ი ნ ე ბ ი ნ ე ბ.

მე ვსწერ-ე მე ვაშენ-ე, მე ვაკეთ-ე.

მე და-ვსწერ-ე, მე ა-ვაშენ-ე, მე გა-ვაკეთ-ე.

1. ზმნა არის უსრული და სრული.

უსრული ზმნა გამოხატავს მოქმედებას შე-
უსრულებლად — მაგ. მე ვიკითხე, მე ვაშენე
სრული ზმნა უჩვენებს შესრულებულს მოქმედე-
ბას, ან რომ უთუოდ შესრულდება, — მაგ. მე და-
ვსწერ-ე, მე ა-ვაშენ-ე, მე დავსწერ, მე
ა-ვაშენებ.

დ რ ო ნ ი

ღმერთი არის.

ღმერთი იყო.

ღმერთი იქნება.

1. ზმნას აქვს სამი დრო: ა. აწმყო, ბ. ნამ-
ყო და გ. მყობადი.

ა. აწმყო უჩვენებს მოქმედებას, რომელიც
ებლა მიმდინარეობს, — მე ვსჯრიხეს.

ბ. ნამყო უჩვენებს მოქმედებას, რომელიც განვილილა, — მაგ. მე ვსწერდი, ვსწერე, დავსწერე.

გ. მყობადი უჩვენებს მოქმედებას, რომელიც უნდა მოხდეს, — მაგ. მე დავსწერ, ვითამაშებ.

ნ ა მ ე ო

ნამყო უსრული: მე ვსწერ-დი

ნამყო სრული: მე ვსწერ-ე და-ვსწერ-ე.

წამყო უსრულებს: მე მი-წერ-ია და-მი-წერ-ია

1. ნამყო არის ქართულს ენაზედ სამგვარი:

ა. ნამყო უსრული, ბ. ნამყო სრული და

გ. ნამყო უსრულებსი.

ა. ნამყო უსრული უჩვენებს მას, რომ მოქმედება დაწყებულა, მაგრამ შეწყვეტილა, — მაგ. მე ვსწერ-დი წერილს.

ბ. ნამყო სრული უჩვენებს მოქმედებას შესრულებულად, — მაგ. მე ვითამაშე, გავაკეთე, ავაშენე.

გ. ნამყო უსრულებსი უჩვენებს მოქმედებას, რომელიც დიდი ხანია, რაც დაწყებულა და განმეორებულა კიდევ, — მაგ. ვითამაშ(ნ)-ია, მიშენებ-ია, დამიწერ-ია.

შენიშნება. ა. უსრულ ფმნას აქვს აწმყო, ნამყო უსრული და ნამყო უსრულებსი.

ბ. სრულს ზმნას აქვს ნამყო სრული, ნამყო-
ესრულესი და მყობადი.

ზმნების დახრა

როდესაც ჩვენ ვლაპარაკობთ მოქმედებაზედ, მაშინ ჩვენ ამ მოქმედებას ან დავასახელებთ, ან მოვუთხრობთ, ან გამოვხატავთ ბრძანებაში, ან და წარმოვიდგენთ ამ მოქმედებას, რომელიც შეიძლება მოხდეს და შეიძლება-არა. აქედგან წარმოსდგება ზმნის ოთხი დახრა:

ა. განუსაზღვრებელი დახრა, ბ. საზღვრებითი დახრა, გ. ბრძანებითი დახრა, დ. სათუო დახრა.

ა. განუსაზღვრებელი დახრა არ უჩვენებს არც პირს, არც დროს, და არც რიცხვს, — მაგ. წერა.

ბ. საზღვრებითი დახრა მოუთხრობს მოქმედებას და აქვს დრო, რიცხვი და პირი, — მაგ. ვსწერ, ვსწერ-დი ვსწერ-ე მი-წერ-ია, დავსწერ.

გ. ბრძანებითი დახრა გამოხატავს მოქმედებას, რომელიც უნდა შესრულდეს ბრძანებით, — მაგ. სწერე, სწეროს, ვსწეროთ, სწერეთ, სწერონ.

დ. სათუო დახრა გამოხატავს მოქმედებას, სხვა და სხვა გარემოების გამო, შესაძლებელადაც და შეუძლებელადაც.—მაგ. რო. ვსწერდე, რომ მეწერა, რომ ვსწერო, რომ დავსწერდე, რომ დაშეწერა, რომ დავსწერო.

უღლვილება

ზმნის ცვალება პირებში რიცხვში და დროებში იწოდება უღლვილებად.

საზღვრებითი დახრა

არსებითი ზმნა.

აწმყო	მე ვარ შენ ხარ ის, იგი არის, არს	ჩვენ ვართ თქვენ ხართ ისინი, იგინი არიან
ნამყო	მე ვიყავი შენ იყავი ის, იგი იყო	ჩვენ ვიყავით თქვენ იყავით ისინი, იგინი იყვნენ
მყობადი	მე ვიქნები შენ იქნები ის, იგი იქნება	ჩვენ ვიქნებით თქვენ იქნებით ისინი, იგინი იქნებიან.

ბრძანებითი ღანწა

—	ვიყოთ
იყავი	იყავათ
იყოხ	იყვნენ

სათუო ღანწა

აწყო	ვიყო	ვიყოთ
	იყო	იყოთ
	იყოხ	იყვნენ
ნამყო	ყოფილიყავი	ყოფილიყავით
	ჰყოფილიყავი	ჰყოფილიყავით
	ჰყოფილიყო	ჰყოფილიყვნენ
მყობადი	ვიქნებ-ოდე	ვიქნებ-ოდეთ
	იქნებ-ოდე	იქნებ-ოდეთ
	იქნებ-ოდეს	იქნებ-ოდ(ნ)ენ

არსებითის ზმნებს ეკუთვნიან შემდეგი ზმნე-
ბი: ვარსებობ, ვიმყოფები.

არსებითის ზმნის შექსოვა სხვა სიტყვის
ნაწილებთან

- კაცი არსება-ა
- სიკეთე კარგი-ა

დმუჭთი ეჭთი-ა.

ეს წიგნი ჩემი-ა.

თუ სიტყვის ნაწილი, რომელსაც თან მოჰყვება არსებითი ზმნა, ზოლოვდება ხმოვან ასო-ზედ, მაშინ ეს ზმნა, კეთილ-ხმოვანებისთვის, შემოკლდება ა (ესე იგი არის, არს).

უღლვილება

ა. მე გ-თამაშობ, გ-არ

ჩვენ გ-თამაშობ-თ,
გ-არ-თ

შენ ჭთამაშობ, ხარ

თქვენ ჭთამაშობ-თ,
ხ-არ-თ

ის თამაშობ-ს, არ-ის, არ-ს

ისინი ჭთამაშობ-ენ,
არ-იან

ბ. მე მ-ი-უვარს, მ-ა-ქვს

ჩვენ გ-გ-ი-უვარს,
გ-გ-ა-ქვს

შენ გ-ი-უვარს, გ-ა-ქვს

თქვენ გ-ი-უვარს-თ,
გ-ა-ქვს-თ

იმას, მას უ-უვარს, აქვს

იმათ, მათ უ-უვარს-თ
აქვს-თ.

ძართულს ენაზედ არის ორის უღლვილების ზმნა: ა. პირველის უღლვილების ზმნა, ბ. მეორე უღლვილების ზმნა.

ა. პირველის უღვვილები ზმნა წარმოსდგება ამ გვარად: განუსაზღვრებელ დახრას მოეკვეტება დაბოლოება და მსოფლოებით რიცხვში პირველის პირის გამოსასატველად მიემატება თავში გ და მესამე პირის გამოსასატველად ბოლოში ის, ან ს, ან, ა (მაგ. უკივ-ა). მრავლობით რიცხვში პირველის და მეორე პირის გამოსასატველად რჩებიან იგივე ნიშნები და მრავლობითის რიცხვის გამოსასატველად პირველი და მეორე პირი მიიღებენ ნიშანს თ და მესამე პირი—იან, ან ენ.

ბ. მეორე უღვვილების ზმნა მსოფლოებით რიცხვში პირველ პირის ნიშნად მიიღებს ნიშანს ძ; მეორე პირში გ და მესამე პირში ზოგი ზმნა ნიშანს უ თავში. მრავლობით რიცხვში პირველ პირის ნიშნად და მრავლობით რიცხვის გამოსასატველად მიიღებენ თავში მეორე უღვვილების მეორე პირის ნიშანს გ და პირველის უღვვილების პირველის პირის ნიშანს გ ერთად. მეორე და მესამე პირში მრავლობით რიცხვის გამოსასატველად მიიღებს ნიშანს თ და მეორე პირის გამოსასატველად ნიშანს გ.

უენიუნვა. პირველის უღვვილების ზმნა, სხვა და სხვა პირზედ მიჩემების გამო, იცვლება მრავალ გვარად,— მაგ. ვ-სწერ, ვ-ი-წერ, ვ-ა-წერ, ვ-უ-წერ.

თუ ზმნა სრულია, მაშინ პირველის და მეორე პირის ნიშნები მიემატებიან ამ გვარად: ვერ დაისმის

სიტყვის ნაკვეთი რომელიც ზმნას სრულ ზმნად ჰქვია, მერე პირველის და მეორე პირობის ნიშნები და ბოლოს განუსაზღვრებელ დახრის ბოლო მოკვეტილი ზმნა, — მაგ. ვადღა-ვ-სწერ, და-ვ-სწერ, შე-ვ-ინახავ შემო-ვ-ინახავ.

შირეული უღლვილება

I

მოკვედიანითი უსრული ზმნა

საზღვრებითი დახრა.

აწმყო

მე ვაშენებ

მე ვსვამ

შენ აშენებ

შენ სვამ

ის აშენებს

ის სვამს

ჩვენ ვაშენებთ

ჩვენ ვსვამთ

თქვენ აშენებთ

თქვენ სვამთ

ისინი აშენებენ

ისინი სმენ

ნ. უსრული

მე ვაშენებ-დ-ი

მე ვსვამ-დ-ი

შენ აშენებ-დ-ი

შენ სვამ-დ-ი

ის აშენებ-დ-ა

ის სვამ-დ-ა

ჩვენ ვაშენებ-დ-ი-თ

ჩვენ ვსვამ-დ-ით

თქვენ აშენებ-დ-ით

თქვენ სვამ-დ-ით

ისინი აშენებ-დ-(ნ)ენ ისინი სმად-დ-(ნ)ენ,

სვამ დ-(ნ)ენ.

1. ნამყოფ უსრულის ნიშანი არის პირველ ულლეილების მოქმედებით ზმნების პირველ პირში დ.

ნ. სრული	მე ვაშენ-ე	მე ვსვ-ი
	შენ აშენ-ე	შენ სვ-ი
	იმან აშენ-ა	იმან სვ-ა
	ჩვენ ვაშენ-ეთ	ჩვენ ვსვ-ით
	თქვენ აშენ-ეთ	თქვენ სვ-ით
	იმათ აშენ-ეს	იმათ სვ-ეს

1. ნამყოფ სრულის ნიშნები არიან მხოლოდით რიცხვში პირველ ულლეილების მოქმედებით ზმნების პირველ პირში ე, ი, იე (ვლ-იე, დავლ-იე) და მრავლობით რიცხვში მესამე პირის ნიშნად მიიღებენ ბლობში ე-ს.

უენიუნვა. ზმნა, რომელიც შესდგება ძირისგან და ბოლოებისგან ე ბ ა, ნამყოფ სრულში მოიკვეცს ამ დაბოლოებას და ისე მიიღებს ნამყოფ სრულის ნიშანს, (შენ-ე ბ ა, ვა-შენ-ე).

ნ. უსრულესია	მე მი-შენებ-ია	მე მი-სვამს
	შენ გიშენებ-ია	შენ გისვამს
	იმას უშენებ-ია	იმას უსვამს
	ჩვენ გვიშენებ-ია	ჩვენ გვისვამს
	თქვენ გიშენებ-ია-თ	თქვენ გისვამსთ
	იმათ უშენებ-ია-თ	იმათ უსვამსთ

ბრძანებითი დახრწა

—	გაშენ-თ-თ, ვსვათ
აშენ-ე, სვ-ი	აშენ-ე-თ სვ-ი-თ
აშენ-ას, სვ-ას	აშენ-ას-ნ სვ-ას-ნ

სათუო დახრწა

აწმყო	მე გაშენებ-დე	ვსვამ-დე
	შენ აშენებ-დე	სვამ-დე
	ის აშენებ-დე-ს	სვამ-დე-ს, სმი-დე-ს
	ჩვენ გაშენებ-დე-თ	ჩვენ ვსვამ-დე-თ
	თქვენ აშენებ-დე-თ	თქვენ სვამ-დე-თ
	ისინი აშენებ-დ(ნ)ენ	ისინი სმი-დ(ნ)ენ;
		სვამ-დ(ნ)ენ

1. სათუო დახრწაში პირველ ულღვილებს მოქმედებით ზმნებში აწმყოს ნიშანი არის დმ.

ნამყო	მე მე-შენებ-ი(ნ)-ა	მე მე-სვ-ა
	შენ გეშენებ-ი(ნ)-ა	შენ გესვ-ა
	იმას ეშენებ-ი(ნ)-ა	იმას ესვ-ა
	ჩვენ გვეშენებ-ი(ნ)-ა	ჩვენ გვესვ-ა
	თქვენ გეშენებ-ი(ნ)-ა-თ	თქვენ გესვ-ა-თ
	იმათ ეშენებ-ი(ნ)-ა-თ	იმათ ესვ-ა-თ

1. სათუო დახრაში პირველ ულღვილების მოქმედებით ზმნების ნამყოს ნიშანი არის მხოლოდობათ რიცხვის პირველ პირში თავში მმ და ბოლოში ა.

მეცხადი	მე ვაჟენ-ლ	მე ვსვ-ა
	შენ აშენ-ლ	შენ სვ-ა
	იმან აშენ-ლ-ს	იმან სვ-ა-ს
	ჩვენ ვაშენ-ლ-თ	ჩვენ ვსვ-ა-თ
	თქვენ აშენ-ლ-თ	თქვენ სვ-ა-თ
	იმათ აშენ-ლ-ნ	იმათ სვ-ა-ნ

1. პირველ ულღვილების მოქმედებით ზმნების მეოხადის ნიშნები არიან სათუო დახრაში ა და მ.

ვანუსაზღვრებელი დახრა

შენება, სმა.

შენი შენვა. ა. ვანუსაზღვრებელ დახრას არ აქვს საკუთარი დაბოლოება—ის ჰკავს არსებითს სახელს, ივანკლედება როგორც არსებითი სახელი და იხმარება ქვემდებარედ წინადადებაში სხვა და სხვა დროს სახედობით ბრუნვაში, მიცემით ბრუნვაში და მოთხრობით ბრუნვაში.

ბ. პირველის ულღვილების მოქმედებითი ზმნა ქვემდებარეს მოითხოვს საზღვრებით დახრაში შემდეგს ბრუნვებში: აწმყოში, ნამყო უსრულში და მეოხად-

ში სახელობით ბრუნვაში; ნამყო სრულ ში მო-
 თხრობით ბრუნვაში და ნამყო უსრულეს ში—მიცე-
 მით ბრუნვაში; ბრძანებით დახრაში—მოთხრო-
 ბით ბრუნვაში. სათუო დახრის აწყო ში—სახელო-
 ბით ბრუნვაში; ნამყო ში—მიცემით ბრუნვაში და მო-
 ხად ში—მოთხრობით ბრუნვაში.

პირველი უღლებილება

II

მოკვედებითი სრული ზმნა

საზღვრებითი დახრა

აწყო	მე ვთამაშობ	—
	შენ ჭთამაშობ	—
	ის თამაშობს	—
	ჩვენ ვთამაშობთ	—
	თქვენ თამაშობთ	—
	ისინი თამაშობენ	—
ნ. უსრულ.	მე ვთამაშობ დი	—
	შენ ჭთამაშობ დი	—
	ის თამაშობ და	—
	ჩვენ ვთამაშობ დი-თ	—
	თქვენ თამაშობ დი-თ	—
	ისინი ჭთამაშობ დ-(ნ)-ენ	—

ნ. სრული	მე ვ ი თამაშე	მე და-გსწერე
	შენ ი თამაშე	შენ და-სწერე
	იმან ი თამაშან	იმან და-სწერან
	ჩვენ ვ ი თამაშეთ	ჩვენ და-გსწერთ
	თქვენ ი თამაშეთ	თქვენ და-სწერთ
	იმათ ი თამაშეს	იმათ და-სწერეს

ნ. უსრულ.	მე მითამაშ(ნ)იან	მე და-მიწერია
	შენ გითამაშ(ნ)იან	შენ და-გიწერია
	იმას უთამაშ(ნ)იან	იმას და-უწერია
	ჩვენ გვითამაშ(ნ)იან	ჩვენ და-გვიწერია
	თქვენ გითამაშ(ნ)იანთ	თქვენ და-გიწერიათ
	იმათ უთამაშ(ნ)იანთ	იმათ და უწერიათ

მეოხადი	მე ვ ი თამაშებ	მე დაგსწერ
	შენ ი თამაშებ	შენ და-სწერ
	ის ი თამაშებს	ის დასწერს
	ჩვენ ვ ი თამაშებთ	ჩვენ და-გსწერთ
	თქვენ ი თამაშებთ	თქვენ და-სწერთ
	ისინი ი თამაშებენ	ისინი და-სწერენ

პირველის უღლვილების სრულს ზმნას არ აქვს აწმყო და ნამყო უსრული.

შენი უნვა. პირველის უღლვილების მოქმედებითი ზმნა, რომელიც შესდგება ძირისგან და დაბოლოებისგან ობა, ნამყო სრულში მოიკვეცს ამ დაბოლოებას და მის ნაცვლად თავში მიიღებს მხოლოდობით რიცხვის პირველ პირში ვ ი და

ბოლოში ნამყო სრულის ნიშანს ე (ვითამაშ-ი). ამასთანავე, თუმცა ზმნა უსრულია, მაგრამ ამ დროს კი შესრულებულად გამოხატავს. აქვს მყობადიც სრული.

ბრძანებითი დასრბ

—	—	ვითამაშეთ,	და-ვსწერეთ
ითამაშე	და-სწერე	ითამაშეთ,	და-სწერეთ
ითამაშოს	და-სწეროს	ითამაშონ,	და-სწერონ.

სათუო დასრბ

აწმყო	მე ვითამაშობდე	მე და-ვსწერდე
	შენ ვითამაშობდე	შენ და-სწერდე
	ის ითამაშობდეს	ის და-სწერდეს
	ჩვენ ვითამაშობდეთ	ჩვენ და-ვსწერდეთ
	თქვენ ითამაშობდეთ	თქვენ და-სწერდეთ
	ისინი ვითამაშ-(ნ)ენ.	ისინი და-სწერდ(ნ)ენ.

1. პირველ უღლგილებს სრულის მოქმედებითს ზმნას სათუო დასრბაში აქვს აწმყო, თუმცა მყობადის ხასიათი კი აქვს.

ნამყო	მე მეითამაშ(ნ)ა	მე და-მეწერა
	შენ გეითამაშ(ნ)ა	შენ და-გეწერა
	იმას ეითამაშ(ნ)ა	იმას და-ეწერა

ჩვენ გეთამაშ(ნ)ა	ჩვენ და-გვეწერა
თქვენ გეთამაშ(ნ)ათ	თქვენ და-გვეწერთ
იმათ ეთამაშ(ნ)ათ	იმათ და-ვეწერთ

მეოხადი	მე ვითამაშო	მე და-ვსწერო
	შენ ითამაშო	შენ და-სწერო
	იმან ითამაშოს	იმან და-სწეროს
	ჩვენ ვითამაშოთ	ჩვენ და-ვსწერთ
	თქვენ ითამაშოთ	თქვენ და-სწერთ
	იმათ ითამაშონ	იმათ და-სწერონ

მეორე უღლუილება

I

მოკვამდებითი უსრული ზენა

საზღვრებითი დახრა

აწმეო	მე მინდა	მე მძაგს
	შენ გინდა	შენ გძაგს
	იმას უნდა	იმას სძაგს
	ჩვენ გვინდა	ჩვენ გვძაგს
	თქვენ გინდათ	თქვენ გძაგსთ
	იმათ უნდათ	იმათ სძაგსთ

ბ. უსრულ.	მე მინდ-ო-და	მე მძაგ-და
	შენ გინდ-ო-და	შენ გძაგ-და

იმას უნდ-ო-და იმას სძაგდა
 ჩვენ გინდ-ო-და ჩვენ გძაგ-და
 თქვენ გინდ-ო-და-თ თქვენ გძაგ-და-თ
 იმათ უნდ-ო-და-თ იმათ სძაგ-და-თ

1. მეორე ულღვილები მოქმედებითს უსრულოს
 ზმნას ნამყო უსრულის ნიშნებად აქვს საზღვრებით
 დახრაში და და ო-და.

ნ. სრული	—	—	მე მეძაგ ^ა -ა
	—	—	შენ გეძაგ-ა
	—	—	იმას ეძაგ-ა
	—	—	ჩვენ გვეძაგ-ა
	—	—	თქვენ გეძაგ-ა-თ
	—	—	იმათ ეძაგ-ა-თ

1. მეორე ულღვილები მოქმედებითს უსრულოს
 ზმნას ნამყო სრულის ნიშნებად აქვს საზღვრებითს
 დახრაში ა.

შენი შნვა. ზოგ შემთხვევაში მეორე ულღვილები
 ზმნა ნამყო სრულის გამოსახატველად პირველს ულღვილება-
 ში გარდადის და მის ნიშნებს ხმარობს, რადგან ნამყო სრუ-
 ლის ნიშნები ამ გვარს ზმნებს არ აქვსთ და მაშინ სრულ
 ზმნად გარდაიქცევიან, — მაგ. ვი-ქონ-იე, ვი-ნდო-მე.

ნ. უსრულ.	მე მ-ნდომ-ია,	მე მ-ძაგებ-ია
	შენ გ-ნდომ-ია,	შენ გ-ძაგებ-ია
	იმას ჳნდომ-ია,	იმას სძაგებ-ია
	ჩვენ გვ-ნდომ-ია,	ჩვენ გვ-ძაგებ-ია
	თქვენ გ-ნდომ-ია-თ,	თქვენ გ-ძაგებ-ია-თ
	იმათ ჳნდომ-ია-თ,	იმათ ს-ძაგებ-ია-თ.

1. მეორე უღლვილების მოქმედებითის უსრულ ჳმნების ნიშნები არიან საზღვრებით დახრის ნამყო უსრულოესში ია.

მყობადი	მ-ენდომ-ებს,	მ-ეძაგ-ებს
	გ-ენდომ-ებს	გ-ეძაგ-ებს
	ენდომ-ებს,	ეძაგ-ებს
	გვ-ენდომ-ებს,	გვ-ეძაგ-ებს
	გ-ენდომ-ებს-თ,	გ-ეძაგ-ებს-თ
	ენდომ-ებს-თ,	ეძაგ-ებს-თ

1. მეორე უღლვილების მოქმედებითის ჳმნის მყობადი საზღვრებითს დახრაში არის ება.

ბრძანებითი დახრა

გინდ-ო-დეს	გძაგ-დეს
უნდ-ო-დეს	სძაგ-დეს

გვინდ-ო-დეს
 გინდ-ო-დეს-თ
 უნდ-ო-დეს-თ

გვძაგ-დეს
 გძაგ-დეს-თ
 სძაგ-დეს-თ

სათუო დახრო

აწმყო

მე მინდ-ო-დეს
 შენ გინდ-ო-დეს
 იმას უნდ-ო-დეს
 ჩვენ გვინდ-ო-დეს
 თქვენ გინდ-ო-დეს-თ
 იმათ უნდ-ო-დეს-თ

მე მძაგ-დეს
 შენ გძაგ-დეს
 იმას სძაგ-დეს
 ჩვენ გვძაგ-დეს
 თქვენ გძაგ-დეს-თ
 იმათ სძაგ-დეს-თ

1. მეორე ულღვილების მოქმედებითს ზმნებს აწმყოს ნიშნებად აქვსთ სათუო დახროში მეს და ო-დეს.

ნამყო

მე მნდომ-ოდა
 შენ გნდომ-ოდა
 იმას უნდომ-ოდა
 ჩვენ გვნდომ-ოდა
 თქვენ გნდომ-ოდა-თ
 იმათ უნდომ-ოდა-თ

მე მძაგებ-ოდა
 შენ გძაგებ-ოდა
 იმას სძაგებ-ოდა
 ჩვენ გვძაგებ-ოდა
 თქვენ გძაგებ-ოდა-თ
 იმათ სძაგებ-ოდა-თ

1. მეორე ულღვილების მოქმედებითს ზმნებს ნამყოს ნიშნებად აქვს სათუო დახროში ოდა.

მყობადი მე მენდომებს-ოდეს	მე მეძაგებს-ოდეს
შენ გენდომებს-ოდეს	შენ გეძაგებს-ოდეს
იმას ენდომებს-ოდეს	იმას ეძაგებს-ოდეს
ჩვენ გვენდომებს-ოდეს	ჩვენ გვეძაგებს-ოდეს
თქვენ გენდომებს-ოდეს-თ	თქვენ გეძაგებს-ოდეს-თ
იმათ ენდომებს-ოდეს-თ	იმათ ეძაგებს-ოდეს-თ

1. მეორე ულღვილების მოქმედებითს უსრულს ზმნას მყობადის ნიშნად აქვს სათუო დახრაში ოდეს.

ეს მყობადი წარმოსდგება ამავე ულღვილების საზღვრებით დახრის მყობადითგან ამგვარად: საზღვრებით დახრის მყობადს მოეკვეცება დაბოლოება ა და მის ნაცვლად მიემატება ოდეს (მექნებ-ოდეს).

განუსაზღვრებელი დახრა

1. ზოგი ზმნები, საზოგადოდ, ხმარებაში კი არიან მაგრამ განუსაზღვრებელი დახრის ფორმაში აღარ სჩანან.

მეორე უღლვილებს

II

მოქმედებითი სრული ზმნა

საზღვრებითი დახრა

აწმყო

მე შე-მძულ-და	ჩვენ შე-გვძულ-და
შენ შე-გძულ-და	თქვენ შე-გძულ-და-თ
იმას შე-სძულ-და	იმათ შე-სძულ-და-თ

1. მეორე უღლვილების მოქმედებითს სრულს ზმნას ნამყო სრულის ნიშნად აქვს საზღვრებით დახრაში ამავე უღლვილების ნამყო უსრულის ნიშანი.

ნ. უსრულ-შე შე-მძულ(ვ)ებ-ია	ჩვენ შე-გვძულ(ვ)ებ-ია
შენ შე-გძულ(ვ)ებ-ია	თქვ. შე-გძულ(ვ)ებ-ია-თ
იმას შე-სძულ(ვ)ებ-ია	იმათ შე-სძულ(ვ)ებ-ია-თ

1. მეორე უღლვილების მოქმედებითს სრულს ზმნას ნამყო უსრულის ნიშნად აქვს საზღვრებით დახრაში ამავე უღლვილების მოქმედებით უსრულ ზმნის ნიშანი.

მყოზადი	მე შეძქულდ-ება	ჩვენ შეგვქულდ-ება
	შენ შეგძულდ-ება	თქვენ შეგძულდ-ება-თ
	იმას შესძულდ-ება	იმათ შესძულდ-ება-თ

1. მეორე უღლვილები მოქმედებით სრულს ზმნას მყოზადის ნიშნად აქვს საზღვრებით დახრაში ება. ეს მყოზადი წარმოსდგება ამ გვარად: ამავე უღლვილების ნამყოში ზმნას მოეკვეცება დაბოლოება **ა** და მის ნაცვლად მიემატება ება, — მაგ. შემძულდ-**ა** შემძულდ-**ება**.

ბრძანებითი დახრა

—	შეგვქულდეს
შეგძულდეს	შეგძულდესთ
შესძულდეს	შესძულდესთ

სათუო დახრა

აწყო	მე შეძქულდებ-ადეს	ჩვენ შეგვქულდებ-ადეს
	შენ შეგძულდებ-ადეს	თქვენ შეგძულდებ-ადეს-თ
	იმას შესძულდებ-ადეს	იმათ შესძულდებ-ადეს-თ

1. მეორე უღლვილების მოქმედებით სრულ ზმნის აწყო სათუო დახრაში წარმოსდგება იმავე

ულღვილების საზღვრებით სრულ ზმნის მყობადითგან ამგვარად: მოეკვეცება დაბოლოება ა და მის ნაცვლად მიემატება ოღმს,—მაგ. შემძულღებ-ა შემძულღებ-ოღმს.

უენიუნვა. მეორე უღღვილების სრული ზმნა სათუო დახრის აწყოთი გამოხატავს მყობადსაც.

ნამყო მე შემძულ(ვ)ებ-ოღა ზკენ შეგკძულ(ვ)ებ-ოღა შენ შეგძულ(ვ)ებ-ოღა თქვენ შეგძულ(ვ)ებ-ოღა-თ იმას შესძულ(ვ)ებ-ოღა იმათ შესძულ(ვ)ებ-ოღა-თ

1. მეორე უღღვილების მოქმედებით სრულ ზმნის ნამყო სათუო დახრაში წარმოსღგება იმავე უღღვილების საზღვრებით დახრის ნამყო უსრულღესითგან ამგვარად: მოეკვეცება მოქმედებითს სრულს ზმნას დაბოლოება ია და მის ნაცვლად მიემატება ოღა,—მაგ. შემძულ(ვ)ებ-ია შემძულ(ვ)ებ-ოღა.

მყობადი მე შემძულ-ღეს ზკენ შეგკძულ-ღეს
შენ შეგძულ-ღეს თქვენ შეგძულ-ღეს-თ
იმას შესძულ-ღეს იმათ შესძულ-ღეს-თ

უენიუნვა. მეორე უღღვილების მოქმედებითი ზმნა ქვემღებარეს მოითხოვს მიცემითს ბრუნვაში.

განუსაზღვრებელი დახრა

შეაშულება

ზირველი უღლვილება

I

უგეგვაროგითი უსრული ზგნა

საზღვრებითი დახრა

აწმყო	მე ვფრინავ შენ ჭფრინავ ის ჭფრინავს	ჩვენ ვფრინავთ თქვენ ჭფრინავთ ისინი ჭფრინვენ, ჭფრინავენ
ნ. უსრულ.	მე ვფრინავ-დ-ი შენ ჭფრინავ-დ-ი ის ჭფრინავ-დ-ა	ჩვენ ვფრინავ-დ-ი-თ თქვენ ჭფრინავ-დ-ი-თ ისინი ფრინვი-დ(ნ)-ენ, ფრინავ-დ(ნ)-ენ
ნ. სრული	მე ვ-ი-ფრინ-ე შენ ი-ფრინ-ე იძან ი-ფრინ-ა	ჩვენ ვ-ი-ფრინ-ე-თ თქვენ ი-ფრინ-ე-თ იძათ ი-ფრინ-ე-ს
ნ. უსრულ.	მე მ-ი-ფრენ-ია შენ გ-ი-ფრენ-ია იძას უ-ფრენ-ია	ჩვენ გვ-ი-ფრენ-ია თქვენ გ-ი-ფრენ-ია-თ იძათ უ-ფრენ-ია-თ
მყობადი	მე ვ-ი-ფრენ შენ ი-ფრენ ის ი-ფრენ-ს	ჩვენ ვ-ი-ფრენთ თქვენ ი-ფრენთ ისინი ი-ფრენენ

ბრძანებითი დასრულება

—	ვიფრინოთ
იფრინე	იფრინეთ
იფრინოს	იფრინონ

სათუთო დასრულება

აწმყო	მე ვიფრინავ-დე	ჩვენ ვიფრინავ-დე-თ
	შენ ჭიფრინავ-დე	თქვენ ჭიფრინავ-დე-თ
	ის ჭიფრინავ-დე-ს	ისინი ჭიფრინავი-დ (ნ) -ენ, ჭიფრინავ-დ (ნ) -ენ
ნამყო	მე მ-ე-ფრინ-ა	ჩვენ გვეფრინ-ა
	შენ გ-ე-ფრინ-ა	თქვენ გეფრინ-ა-თ
	იმათ ე-ფრინ-ა	იმათ ეფრინ-ა-თ
მყოზადი	მე ვ-ი-ფრინ-ო	ჩვენ ვ-ი-ფრინ-ო-თ
	შენ ი-ფრინ-ო	თქვენ ი-ფრინ-ო-თ
	იმათ ი-ფრინ-ო-ს	იმათ ი-ფრინ-ო-ნ

განუსაზღვრებელი დასრულება

ფ რ ე ნ ა

შენიშნვა. პირველის ულღვილების უმეშველო-
ბითი უსრული ზმნა ქვემდებარეს მოითხოვს

საზღვრებით დახრის აწმყოში, ნამყო უსრულ-
 ში და მყობადში სახელოებითს ბრუნვაში,
 ნამყო სრულში—მოთხრობით ბრუნვა-
 ში, ნამყო უსრულესში—მიცემითს ბრუნ-
 ვაში. ბრძანებით დახრაში — მოთხრო-
 ბითს ბრუნვაში. სათუო დახრის აწმყო-
 ში—სახელოებითს ბრუნვაში, ნამყოში—
 მიცემითს ბრუნვაში და მყობადში —
 მოთხრობითს ბრუნვაში.

პირველი უღლვილება

II

უგეგვარობითი სრული ზმნა

საზღვრებითი დახრა

აწმყო — —

ნ. უსრული — —

ნ. სრული მე გა-ვფრინ-დ-ი ჩვენ გა-ვფრინ-დ-ი-თ
 შენ გა-ჭფრინ-დ-ი თქვენ გა-ჭფრინ-დ-ი-თ
 ის გა-ჭფრინ-დ-ა ისინი გა-ჭფრინ-დ(ნ)-ენ

ნ. უსრულ — —

მყობადი მე გა-ვფრინდ-ებ-ი ჩვენ გა-ვფრინდ-ები-თ
 შენ გა-ჭფრინდ-ებ-ი თქვენ გა-ჭფრინდ-ები-თ
 ის გა-ჭფრინდ-ებ-ა ისინი გა-ჭფრინდ-ებ-იან

1. პირველ უღლვილებს უმეშვეობით სრულ ზმნის ნიშანი არის საზღვრებით დახრის ნამყო სრულში იმავე უღლვილობის და დახრის ნამყო უსრულის ნიშანი (ეფრინაე-დ-ი, გა-ეფრინ-დ-ი).

2. პირველ უღლვილებს უმეშვეობით სრულ ზმნის მყობადი საზღვრებით დახრაში წარმოსდგება იმავე დახრის ნამყოთგან ამგვარად: მოეკვეცება დაბოლოება ი პირველს პირში და მის ნაცვლად პირველს პირში მიემატება მბი (გაეფრინდ-ი, გაეფრინდ-მბი); დანარჩენი პირები ცნობილია.

ბრძანებითი დახრა

გაჭფრინ-დ-ი	გაკფრინ-დ-ეო
გაჭფრინ-დ-ეს	გაკფრინ-დ-ით
	გაკფრინდ (ნ) ენ

სათუო დახრა

წმყო მე გაკფრინდებ-ა-დე ჩვენ გაკფრინდებ-ა-დე-თ
 შენ გაჭფრინდებ-ა-დე თქვენ გაჭფრინდებ-ა-დე-თ
 ის გაჭფრინდებ-ა-დე-ს ისინი გაჭფრინდებ-ა-დ(ნ)-ენ

ნამყო მე გაკფრინდებ-ა-დ-ი ჩვენ გაკფრინდებ-ა-დ-ი-თ
 შენ გაჭფრინდებ-ა-დ-ი თქვენ გაჭფრინდებ-ა-დ-ი-თ
 ის გაჭფრინდებ-ა-დ-ა ისინი გაჭფრინდებ-ა-დ(ნ)-ენ

მყობადი მე გაგფრინ-დე ჩვენ გაგფრინ-დე-თ
შენ გაჭფრინ-დე თქვენ გაჭფრინ-დე-თ
ის გაჭფრინ-დე-ს ისინი გაჭფრინ-დ(ნ)-ენ.

1. პირველ უღღვიღების უმეშვეობით სრულ ზმნის აწმყო სათუო დახრაში წარმოსდგება საზღვრებით დახრის მყობადითგან ამგვარად: მოეკვეცება დაბოლოება ი პირველს პირში და მის ნაცვლად მიერთება **მდე** (გაგფრინდებ-ი, გაგფრინდებ-**მდე**) პირველს პირშივე. დანარჩენი პირები ცნობილია.

2. პირველ უღღვიღების სრულ უმეშვეობით ზმნის ნამყო სათუო დახრაში წარმოსდგება საზღვრებით დახრის მყობადითგან ამგვარად: მოეკვეცება დაბოლოება ი პირველს პირში და მის ნაცვლად მიერთება პირველს პირშივე **მ-დ-ი** (გაგფრინდებ ი, გაგფრინდებ-**მ-დ-ი**).

შენი შნვა: სრული უმეშვეობითი ზმნა ქვემდებარეს მოითხოვს სახელობითს ბრუნვაში. ამ გვარს ზმნას სხვა და სხვა დახრაში ეცვლება ი-დ, —მაგ. გაგფრინდე და არა გაგფრ-ე-ნდე.

ნიშნად აქვს ღა, ნამყო სრულის ნიშნად—ა, ნამყო უსრულესის ია და მყობადის ნიშნად-ეზა.

2. მეორე ულღვილების უმეშვეობითს სრულს ზმნასაც ესეე ნიშნები აქვს ნამყო სრულში ნამყო უსრულში და მყობადში,—მხოლოდ, როგორც სრულს ზმნას, არ აქვს აწმყო და ნამყო უსრული,—მაგ. ღა-მეძინ-ა, ღა-მიძინ-ია ღა-მეძინ-ეზა.

ბჭმანებითი დასრვა

გეძინოს
ეძინოს

გეკეძინოს
გეკეძინოს-თ
ეკეძინოს

სათუო დასრვა

აწმყო

მე მკეძინ-ოს
შენ გეძინ-ოს
იმას ეკეძინ-ოს

ჩვენგეკეძინ-ოს
თქვენ გეკეძინ-ოს-თ
იმათ ეკეძინ-ოს-თ

1. მეორე ულღვილების უმეშვეობითს უსრულს ზმნას სათუო დახრაში აწმყოს ნიშნად აქვს ოს და იმავე ულღვილების სრულს ზმნას—ოდეს, (დამეძინებ-ოდეს) მაგრამ მყობადის ხასიათი აქვს.

ნამყო	მე მძინებ-ოდა	ჩვენ გვიანებ-ოდა
	შენ გძინებ-ოდა	თქვენ გძინებ-ოდა-თ
	იძას სძინებ-ოდა	იმათ სძინებ-ოდა-თ

1. მეორე უღლვილები უმეშვეობით სრულ და უსრულ ზმნის ნამყოს ნიშანი სათუო დახრაში არის **მ-და**. ეს დრო წარმოსდგება ამგვარად: ამავე უღლვილების ნამყო უსრულებსში ზმნას მოეკვეცება დაბოლოება **ია** და მის ნაცვლად მიემატება **მ-და**, — მაგ. მძინებ-ია, მძინებ-მ-და.

1. მეორე უღლვილები უმეშვეობითი სრული და უსრული ზმნა მყობადის გამოსახატველად პირველს უღლვილებაში გარდადის, — მაგ. მ-ი-ძინ-მ, და-ე-ი-ძინ-მ.

შენიშნვა. მეორე უღლვილების უმეშვეობითი ზმნა ქვემდებარეს მოითხოვს მიტემათს ბრუნვაში.

მ ი მ ლ ე ო ბ ა

ზურგს უკან წერამას, სჯობს, კაცი ზირში იყოს მ-წერ-ადი.

ზირში მ-ა-ქებ-ედი ეშმაკის მოციქულია.

მ-ძინ-არე კაცი საქმეში არ ვარგა.

უსაქმო კაცი ყოველთვის მო-სეიწინ-ე არის.

1. მიმღეობა არის ზმნისგან წარმოებული ^{უიქიი} ზედშესრული, რომელიც უჩვენებს საგნის მოქმედებითგან ან მდგომარეობითგან წარმომდგარს ვითარებას.

მიმღეობანი არიან:

ა. მოქმედებით ზმნითგან წარმოებული: მ-ყლქ-ტ-ელი, მ-ქონებ-ელი, ყლქტ-ილი, ქონებ-ული, სა-ყლქტ-ი, სა-ქონ-ი, ნა-ყლქტ-ი, ნა-ქონ-ი.

ბ. უძეშვეობით ზმნითგან წარმოებული: მ-ძინ-აჩე, ნამ-ძინ-აჩე-გი, სა-ძინებ-ელი.

გ. არსებით ზმნითგან წარმოებული: მ-ყოფ-ელი, ყოფ-ილი, ნა-ყოფ-ი, სა-ყოფ-ი. *საყლქტი (ყლქტა) ყლქტა*

მიმღეობის დრონი

აწმყო მ-ქონებ-ელი, მ-ძინ-აჩე, მ-ყოფ-ელი.

ნ. უსრული ქონებ-ული, ძინებ-ული, ყოფ-ილი.

ნ. სრული ნა-ქონ-ი, ნამ-ძინაჩე-გი, ნა-ყოფ-ი.

მყობადი სა-ქონ-ი, სა-ძინებ-ელი, სა-ყოფ-ი.

1. მიმღეობას აქვს ოთხი დრო: აწმყო, ნამყო უსრული, ნამყო სრული და მყობადი.

შენიშნვა. ა. სრულ ზმნისგან წარმოსდგება სრული

მიმღეობა,—მაგ. და-წერ-ილი, და-სა-წერ-ი, და-ნა-წერ-ი და
უსრულ ზმნისგან უსრული მიმღეობა,—წერ-ილი, სა-წერ-ი,
ნა-წერ-ი.

მიმღეობას აქვს ზედშესრულ სახელის ხასიათი
და მისევე მზგავსად იკანკლედება და შეექსოვება
არსებიან სახელს.

მიმღეობა შეიძლება იყოს ქვემდებარედ სა-
ხელობითს ბრუნვაში, მიცემითს ბრუნვაში
და მოთხრობითს ბრუნვაში.

სახლვრებითი დახრა

ენებითი ზმნა უსრული და სრული

აწმყო	კ-ი-წერ-ებ-ი	—
	ი-წერ-ებ-ი	—
	ი წერ-ებ-ა	—
	კ-ა-წერ-ებ-ი-თ	—
	ი-წერ-ებ-ი-თ	—
	ი-წერ-ებ-ი-ან	—
ნ. უსრული	კ-ი-წერ-ებ-ადი	—
	ი-წერ-ებ-ადი	—
	ი-წერ-ებ-ადა	—
	კ-ი-წერ-ებ-ადი-თ	—

ი წერ-ებ-ადი-თ —
 ი-წერ-ებ-ად(ს)-ენ —

ნ. სრული	ვ-ი-წერ-ე	და-ვ-ი-წერ-ე
	ი-წერ-ე	და-ი-წერ-ე
	ი-წერ-ა	და-ი-წერ-ა
	ვ-ი-წერ-ე-თ	და-ვ-ი-წერ-ე-თ
	ი-წერ-ე-თ	და-ი-წერ-ე-თ
	ი-წერ-ეს	და-ი-წერ-ეს

შენი შენვა. საზღვრებით დახრის ნამყო სრულში ვნე-
 ბითი ზმნა იხმარება აგრეთვე მიმლეობის სახით,—მაგ. წერილ,
 ან წერილ ვიყავი, დაწერილ, ან დაწერილი ვიყავი.

ნ. უსრული	წერილ	ყოფილვარ,	დაწერილ	} უფიქროსად და სხ.
	წერილ	ყოფილ-ხარ	დაწერილ	
	წერილ	ყოფილა	დაწერილ	
	წერილ	ყოფილ-ვართ	დაწერილ	
	წერილ	ყოფილ-ხართ	დაწერილ	
	წერილ	ყოფილან	დაწერილ	

მედაბადი	წერილ	ვიქნები	და-ვ-ი-წერ-ებ-ი
	წერილ	იქნები	და-ი-წერ-ებ-ი
	წერილ	იქნება	და-ი-წერ-ებ-ა
	წერილ	ვიქნებით	და-ვ-ი-წერ-ებ-ი-თ
	წერილ	იქნებით	და-ი-წერ-ებ-ი-თ
	წერილ	იქნებიან	და-ი-წერ-ებ-ი-ან

ბრძანებითი დახრა

ი-წერ-ე	და-ი-წერ-ე
ი-წერ-ას	და-ი-წერ-ას
ვ-ი-წერ-ა-თ	და-ვ-ი-წერ-ა-თ
ი-წერ-ე-თ	და-ი-წერ-ე-თ
ი-წერ-ან	და-ი-წერ-ან

სათუო დახრა

აწყო	ვ-ი-წერ-ებ-ადე	—
	ი-წერ-ებ-ადე	—
	ი-წერ-ებ-ადეს	—
	ვ-ი-წერ-ებ-ადეთ	—
	ი-წერ-ებ-ადეთ	—
	ი-წერ-ებ-ად(ნ)-ენ	—

უენ. უნვა. სათუო დახრის აწყოშე სრულს ვნებითს ზმნას მეობადის ხასიათი აქვს, — მაგ. და-ვ-ი-წერ-ებ-ადე, და-ი-წერ-ებ-ადე, და-ი-წერ-ებ-ადე-ს და სხვ.

1. სათუო დახრაში ვნებით ზმნის აწყო წარმოსდგება საზღვრებით დახრის აწყოსგან შემდგების წესით: პირველს პირს მოეკვეცება დაბოლოება ი და მის ნაცულად მიერთება **ადე**.

ნამყო	—	და-ვ-ი-წერ-ებ-ოდრი
	—	და-ი-წერ-ებ-ოდრი
	—	და-ი-წერ-ებ-ოდა
	—	და-ვ-ი-წერ-ებ-ოდრით
	—	და-ი-წერ-ებ-ოდი-თ
	—	და-ი-წერ-ებ-ოდა (ნ)-ენ

უენიუნვა. სათუო დახრის ნამყოში ვნებიითი ზმნა ინ-
მარება აგრეთვე მიმღეობის სახით,—შავ. წერილ ყოფილ-ვიყავ,
დაწერილ ყოფილ-ვიყავ, წერილ ყოფილ-იყავ, დაწერილ ყო-
ფილ-იყავ, წერილ ყოფილ-იყო, დაწერილ ყოფილ-იყო და სხ.

ძეობადი	ვ-ი-წერ-ო	და-ვ-ი-წერ-ო
	ი-წერ-ო	და-ი-წერ-ო
	ი-წერ-ო-ს	და-ი-წერ-ო-ს
	ვ-ი-წერ-ო-თ	და-ვ-ი-წერ-ო-თ
	ი-წერ-ო-თ	და-ი-წერ-ო-თ
	ი-წერ-ო-ნ	და-ი-წერ-ო-ნ

უენიუნვა. ვნებიითი ზმნა ქვემდებარეს შოითხოვს სახე-
ლობითს ბრუნვაში.

მიმღეობის და არსებით ზმნის შექსოვა

საზღვრებითი დახრა

აქყო	ძლოცკელი	ვარ
	ძლოცკელი	ხარ
	ძლოცკელი	არის და სხ.

ნ. სრულ. მლოცველი ვიყავი
მლოცველი იყავი
მლოცველი იყო და სს.

ნ. უსრულ. მლოცველი ყოფილვარ
მლოცველი ყოფილხარ
მლოცველი ყოფილა და სს.

მყობადი მლოცველი ვიქნები
მლოცველი იქნები
მლოცველი იქნება და სს.

შენ იშნვა. ამგვარადვე შეექსოვება არსებით
ზმნას მიმღობის, ნამყო და მყობადი.

ბრძანებითი დახრწ

მლოცველი იყავი
მლოცველი იყოს და სსვ.

სათუო დახრწ

აწმყო მლოცველი ვიყო
მლოცველი იყო
მლოცველი იყოს და სს.

ნამყო მლოცველი ყოფილ-ვიყავი
მლოცველი ყოფილ-იყავ
მლოცველი ყოფილ-იყო და სს.

მეოხადი მლოცველი ვიქნებოდე
 მლოცველი იქნებოდე
 მლოცველი იქნებოდეს და სხ.

1. ვნებით ზმნების ზოგი ღროები წარმო-
 სდგებიან მათგანვე წარმოებულ მიმღეობითგან,
 რომელიც შექსოვილია არსებით ზმნასთან.

უკანონო ზმნები

საზღვრებითი დახრა

უაუზავოებითი უსრული ზმნა

აწმყო

გ-დგა-ვარ

დგა-ხარ

დგა-ს

გ-დგა-ვართ

დგა-ხართ

დგა-ხან

გ-წევ-არ

წევ-ხარ

წევ-ს

გ-წევ-ვართ

წევ-ხართ

წევ-ხან

ნ. უსრული

გ-ი-დეგ(ი)

ი-დეგ(ი)

ი-დგა

გ-ი-დეგით

ი-დეგით

ი-დგ(ნ)-ენ

გ-ი-წევ(ი)

ი-წევ(ი)

ი-წვა

გ-ი-წევით

ი-წევით

ი-წვ(ნ)-ენ

ნ. სრული დგომილ-ვიყავი და სს. წოლრლ-ვიყავი და სს.
 ნ. უსრულ. დგომილ - ყოფილვან, წოლილ ყოფილ-ვან
 მეოხადი. დგომილ ვიქნები და სს. წოლილ ვიქნები და სს.

ბრძანებითი დახრა

ი-ღებ	ი-წებ
ი-ღებს	ი-წებს
კ-ი-ღებთ	კ-ი-წებთ
ი-ღებთ	ი-წებთ
ღ-ღ(ნ)-ენ	ი-წ(ნ)-ენ

სათუო დახრა

აწყო	კ-ი-ღებ	კ-ი-წებ
	ი-ღებ	ი-წებ
	ღ-ღებს	ი-წებს
	კ-ი-ღებთ	კ-ი-წებთ
	ი-ღებთ	ი-წებთ
	ი-ღ(ნ)-ენ	ი-წ(ნ)-ენ

დანარჩენ დროებს მიიღებენ მიმღეობის და არ-
 სებით ზმნის შექსოვით.

განუსაზღვრებელი დახრა

დგომა წოლა

საზღვრებითი დახრვა

პირნაკლი ზმნა

აწმეო	ჯერ-აწს,	სამს,	სთოვს,	სწვიმს,	თენდება,
ნ. უსრული	—	ხამდა,	სთოვ-და,	სწვიმ-და	თენდებ-
	—				ოდს,
ნ. უსრული	—	—	სთოვ-ა,	სწვიმ-ა,	—
ნ. უსრულეს.	—	—	—	—	—
მყობადი	—	—	—	—	—

ბრძანებითი დახრვა

სთოვ-ო-ს, სწვიმ-ო-ს

სათუო დახრვა

აწმეო	ხამ-დეს,	სთოვ-დეს,	სწვიმ-დეს,	თენდება-ოდეს
ნამეო	—	ეთოვ(ნ)-ა,	ესწვიმ(ნ)-ა,	—
მყობადი	—	სთოვ-ო-ს,	სწვიმ-ო-ს	—

განუსაზღვრებელი დახრვა

— თოვნა — — —

1. პირნაკლი ზმნა არის ისეთი ზმნა, რომელსაც აკლია რომელიმე პირი.

2. პირნაკლი ზმნა სხვა და სხვა დროს ქვემდებარეს მოითხოვს სახელობით ბრუნვაში, მიცემით ბრუნვაში და მოთხოვრებით ბრუნვაში.

სთოვ-ო-ს, სწვიმ-ო-ს, თოვნა, ეთოვ(ნ)-ა, ესწვიმ(ნ)-ა, მყობადი

პირველ უღლვილებს შმის განმპიროგებულნი 1 ელექტნი

მხოლოდ. რიცხვი		მრავლობითი რიცხვი			მაგალითები.	
1. კ	2. ჰ, ხ	3. —ს	1. კ—თ	2. ხ—თ	3. —იან, —ენ	კსწერ, კად
კ-ა	ა—ს		კ-ა—თ	ა—თ	ა—ენ	კ-ა-შენებ
კ-ე	ე-ა, ე—ს		კ-ე—თ	ე—თ	ე—იან	კ-ე-უბნები, კ-ე-ტროფი
კ-ი	ი-ა, ი-ს		კ-ი—თ	ი—თ	ი—ან, ი—ენ	კ-ი-ტან-ჯები, კ-ი-სმენ
კ-უ	უ-ა, უ-ს		კ-უ—თ	უ—თ	უ—იან, უ—ენ	კ-უ-ვივი, კ-უ-წერ

მეორე უღლვილებს შმის განმპიროგებულნი ელექტნი

1. მ	2. გ	3. —ს	1. გ—კ	2. გ—თ	3. —თ	მ-კულ-ს
მ-ა	ა—ს		გ-გ-ა	გ—თ	ა—თ	მ-ა-ქე-ს
მ-ი	უ-ა, უ—ს		გ-კ-ი	გ-ი—თ	უ—თ	მ-ი-ანდ-ა, მ-ი-უკარ-ს

ზ მ ნ ი ს ზ ე დ ა

გუშინ კარგი დღე იყო.

შარშან ცუდი მოსავალი იყო.

ახეთ და იქეთ მთანია.

ზეგით ღმერთს ვერ შევსწვდი და ქვევით აწავინ
ან გამიგონა.

ხომალდი ზღვაზედ ამაყად მისცურავს.

ერთხელ და ორჯელ მტრისაც მოუთმენს კაცი.

1. ზმნისზედა არის ისეთი სიტყვის ნაწი-
ლი, რომელიც გვიჩვენებს მოქმედების ან მდგო-
მარეობის სხვა და სხვა გირემოებას.

ზმნისზედანი განიყოფებიან:

ა. განემოებითნი ზმნისზედანი, რომელნიც
გვიჩვენებენ ან ადგილს, ან დროს.

ბ. რავდენობითნი ზმნისზედანი: ერთხელ, ორ-
ჯელ, ოთხჯერ, რვაჯერ და სხ.

გ. ვითარებითნი ზმნისზედანი: აგად, ცუდად,
კეთილად, ბოროტად, საწერად საკითხავად.

2. ზმნისზედა მიუგებს შემდეგს კითხვებზედ:
სად? საით? როგორ? რად? რისთვის? რამ-
დენჯერ?

თანდებული

ლრძმე-ში ფეტვი ჩაკვარე შესანასათაო,
ლრძმეთ-განა ამოკვარე გასაშრობათაო.
ჩიტო ღობე-ზედ შემოჯდა ასაკენკადაო.
ჩიტო ბატონ-თან გაიქცა საჩივლუდადაო.
იყო აჩახეთს როსტუკან მეფე ღვთისა-გან სვიანი.
სიტყვებლუ ყველას-თვის დიდი განძია.

1. თანდებული არის ისეთი უცვლელი სიტყვის ნაწილი, რომლის შემწეობით ჩვენ ვტყუობილობთ საგნების ერთმანერთთან დამოკიდებულებას წინადადებაში.

სახლის წინ ვიდევ და ლრძკელას გაკახილი.

ბაღის ახლას, სახლის უკან, კატამ თავვი დაიჭიწა.

1. როდესაც ზმნისზედა თანდებულად იხმარება, მაშინ ის უსათუოდ რომელიმე ბრუნვას მოთხოვს.

შენიშნვა. ხშირად თანდებული რომელიმე სიტყვას დაერთვის და მაშინ, ორივე ერთად შეერთებული, იბრუნვის როგორც ერთი სიტყვა, — მაგ. თქვენთა-განს ყველას პატივს ვსცემ.

სხვა და სხვა ბრუნვების თანდებულნი

ნათმს. ბრუნვა.

ცა და ქვეყანა ღვთ-ის-გან არის
 გაჩენილი გან.
 დიდი ნუგეშის კაც-ის-თვის კარ-
 გი შეგობარნი თვის
 ამ-ის-თანა საქმე გაგონილან! . . თანა, თან.
 ყოველივე უფლ-ისა მიერ იქმნა . მიერ
 ღვთ-ისა-დმი ღოცვა არსის დაუ-
 კარგება დმი
 გრიგოლ-ის-დამი, (გრიგოლ-ის-
 და) მატეოსის ტუმა მეტი არ არის დამი, და
 უფლ-ისა მიმართ ვიღოცოთ . . მიმართ
 ქებულ არს უფალი უგუნ-ისა-მდე მდე
 მზე სადამოს დასავლეთ-ის-კენ არის კენა, კენ
 გაგვასი-ის მთის იმიერ ოსეთი
 მდებარეობს იმიერ
 ურბ-ის ქვეშ მეძინა. წინაშე ქვეშე, ქვეშ, ქვე
 ღვთ-ისა გლოცულობდი წინაშე, წინ
 გაგვასი-ის მთის იმიერ მდებარეობს
 საქართველ იმიერ
 გარეშე ბუნებ-ისა გარეშე
 მტკერ-ის გაღმა, გაშოდმა გაღმა, გაშოდმა
 თვინიერ, გარდა ღვთ-ისა თვინიერ, გარდა

ქალაქ-ის გარეშემო (გარეშემო, გარეშემო, გარეშემო) ვაკეც არის და მთებიც

გარეშემო, გარეშემო, გარეშემო, გარეშემო.

მ.ი. ბრუნვა.

ზე-სა ზედა (ზედა, ზე). ზედა, ზედა, ზედა
კედელ-სა და კედელ-ს შუა შუა
შეველ სახლ-სა შინა შენსა (შენს სახლ-ში შევედი) შინა, ში

მ.ი. ბრუნვა.

გარეშე შენ-სა სხვა ღმერთი არ ვიცი, უფალა! გარეშე
ქვეყნის დაარსებ-ით-გან დღემდის დიდმა დრომ განუღო გან
სტუმრები ნათესავებ-ით-ურთ მო-ბრძანდენ ურთ

ბ.ი. ბრუნვა.

სახლ-ად-მდი, ჩემ-ად-მდე, (სახლ-ად-მდი, ჩემ-ად-მდის. მდი, მდე, მდის
ცა-დ მიძაწთ აღაზერსა თვალნი მიძაწთ

კ ა ვ შ ი რ ი

ერთხელ ვუ და მოჩიული დამეგობრდენ, დამეგობრდენ.

ეს უკვლამ ვიცი, რომ მგლები გაუმძლავრნი არიან. ან სიძაწთლე სთქვი, ან დადუმდი.

ქავე შირი არის ისეთი უცვლელი სიტყვის ნაწილი, რომელიც აერთებს წინადადებაში შესულ სიტყვებს, ან რამდენიმე წინადადებას.

კავშირნი, რომელნიც აერთებენ რამდენიმე წინადადებას

თუ კაცი კაცად არ კარგა, ცუდია გვარისეულია.
როგორც მოხვალ სვინაო, ისე წახვალ შინაო.
მხოლოდ ერთს გთხოვ გამოგონე.

ეს ჩვენი მოსე არც ფლავია და არც ხლავი.
რამდენიც თავია, იმდენი ჭკუაა.

მე მაშინ მოვაგონებდი, როცა რომ წავა ტყეშია.
გითომ მე ბრალეული ვარ და შენ მართალი.

ნუთუ უსამართლობას სამსჯეობი არ ექნება?

ჯერ თავო და თავო, მერე ჩოლო და შვილო.

მისთვის არ ვძიებ, რომ ვიმტერო, გით ფრინ-
ველმა გარეგანმა.

როგორღაც კეთილს სუფს არ ჭკავს, ჭირი არის
და სენიო.

წინეთ, სანამ პატარა ვიყავო, არათუ არ ვიცო-
დი და შეძევ ბეჭი შევიგნე.

ისე ლაპარაკობ, თითქო მართალი იყო.

მიტომ ცხელა ზაფხულში, რომ მზე პირდაპირ
დაგვცქერის.

ამასთანავე უნდა გავტყუდე, რომ შენი საქმე
რადღაც ასირბულებს არის.

ოდონდ შენი საქმე კარგად დააყენე და მე მად-
ლიერი ვიქნები.

რადგან არ იშლი სოფელში წასვლას, მიბრძანდი.

მტერს ანათუ ჩემს თავს, ცივს ჭკასაც არ მივცემ.

შენიშნვა. ა. შემდეგი გაგვიჩინი, რომელიც იხმარე-
 ბიან წინადადებაში: ვე, ცა, უბვე, ანუ, ანუ თუ, არცა,
 არცა, გინა, გინა აუ, არა და, უბვე სადა-
 მე, მაშა სადამე, თუ ოდესმე, დაღათუ, თუმცა
 თუმცაღა, ხოლო, ვიდრეღა, თორემ, თვინიერ,
 ნუ უბვე, ესე იგი, ვითომ, ვითომც, სახელდობრ,
 რომელ, რამეთუ, რადგან, თუ რადამე, ამაღ—რო-
 მელ, გინათგან, ვითარმედ, ამაღ—რომ, ამის-
 თვის რომ, ამიტომ რომ, კი, აგრეთვე, თითქმის,
 მაგრამ, მაინც.

შენიშნვა. ბ. როდესაც რომელიმე სიტყვის ნაწილი
 რამდენიმე წინადადებას აერთებს, მაშინ ის გაგვიჩინის ხასიათს
 მიიღებს,—მაგ. რამდენო, როგორი და სხვა.

შორისდებული

ჩუქი მტრედმა დაიდუღუნა.

წა, ბიჭებო! დარჩიალდით.

წაოზუნა, წაოზუნა!

1. შორისდებული არის ისეთი უცვლელ-
 ლი სიტყვის ნაწილი, რომელიც გამოხატავს სულის
 მოძრაობის სხვა და სხვა მიმოხრას,—მაგ.

1. მწუხარებას: აი! ოი! აჰ! ოჰ! ეჰ! ეჰ! ოჰ! უჰ!
 ვაი! ვაიმე! ჭოიბე! ვაგლახმე! 2. სინარულს: ფაჰ! იჰ! *ბა, ბა.*
 3. განკვირებას: ა! აჰ! ვა! უი! ვაჰ! 4. დაჩუშებას: სუ!
 5. დაშლას: ნუ! 6. ჩვენებას: აი! 7. მოწოდებას: ეი!
 8. დამტკიცებას: ჭა! 9. შეტყუებას: თუ! 10. ძალ-
 დატანებას: ახა! 11. მუქარას: ჭა! 12. ქებას: შაბაშ!
 ეოჩაღ! ვაშა! 13. შიშს: ვაი! 14. ჯავრებას: იჰ!

შენიშნვა. შესაძლოა, მარტო შორისდებუ-
 ლით მთელი ჰაზრი გამოითქვას,—მაგ. ვაშა!

ნ ა წ ი ლ ი III

ხმანი, ასონი და მარცვალნი

კ-ა-ღ-ა-თ-ი, კ-ა-ტ-ი, ს-ე.

1. სიტყვა შესდგება ხმებისაგან.

მ ა რ ც ვ ა ლ ი

თა-მა-შო-ბა, სწავ-ლა, გო-ნი-ე-რე-ბა.

1. მარცვალი არის სიტყვის ნაკვეთი, რომელიც ხმის ერთის გამოთქმით გამოიხატება.

2. სიტყვები არიან ერთმარცვლოვანი (ხე) ორმარცვლოვანი (ია), სამმარცვლოვანი (კალამი) და მრავალ მარცვლოვანი (საწერე-ლი).

3. ხმის გამომხატველი ნიშანი არის ასო.

ხმოვანნი და თანხმოვანნი ასონი

ასონი ქართულს ენაზედ არიან 33 და განიყოფებიან: ხმოვანად და თანხმოვანად. ხმოვანნი ასონი არიან: ა, ბ, ი, ო, უ.

თანხმოვანნი არიან: კ, გ, დ, ვ, ზ, თ, ჯ, ლ, მ, ნ, პ, ყ, რ, ს, ტ, ფ, ქ, ღ, ყ, შ, ჩ, ც, ძ, წ, ჳ, ხ, ჯ, ჰ.

ხმოვან ასოების დაყოფა

ხმოვანნი ასონი განიყოფებიან: მტკიცენი და ნაზნი.

მტკიცენი არიან: ა, მ, უ.

ნაზნი არიან: ე, ი.

უხმო ასოების დაყოფა.

უხმოანი ასონი განიყოფებიან:

ბაგისანი: ბ, ვ, მ, პ, ფ.

კბილისანი: დ, თ, ტ.

სასისანი: ლ, ნ, რ.

მოსისინენი: ს, ზ, ც, ძ, წ.

მოშიშინენი: შ, ჟ, ჩ, ჳ, ჯ.

ხორხისანი: გ, კ, ქ, ლ, ყ, ხ, ჰ.

სიტყვის ძირი

მკლ-ა, მწერ-ი, ბუზ-ი.

ძირი აჩის სიტყვის დასაბამი, უცვლელი ბრუნვა-ში და უღვლილებში.

თავსართი (პრეფიქსი)

სა-გმირ-ო, დასა-წერ-ი, გადდასა-წერ-ი.

1. თავსართი ეთქმის ერთს, ან რამდენიმე მარცვალს, რომელიც ძირ-სიტყვის წინ ზის.

დაბოლოება

უვით-ე-ლი, წით-ე-ლი, ჭრ-ე-ლი.

1. დაბოლოება ეთქმის იმ მარცვალთ, რომელნიც მიეხმიან ძირ-სიტყვას ბოლოში.

დაბოლოება შესდგება ჩასართისგან (სუფუიქსი) და თვით დაბოლოებისგან (ფლექსია).

თვით დაბოლოება არის ცვალებადი ნაწილი ბრუნვაში და უღვავილებაში, მაგ. კაც-ი, კაც-ის, კაც-ს, კაც-მა, კაც-ით, კაც-ად, კაც-ო კსწერ-დ-ი, კსწერ-ე კსწერ-დე.

ჩასართი არის დაბოლოების უცვლელი ნაწილი, რომელიც აერთებს ძირ-სიტყვას და თვით დაბოლოებას, — მაგ. კეთ-ილ-ის, კეთ-ილ-ს, კეთ-ილ-მა, კეთ-ილ-ით, კეთ-ილ-ად.

შენიშნვა. ძირ-სიტყვა ჩასართით და თავსართით შეადგენენ სიტყვის საფუძველს.

ძირითადი და წარმოებული სიტყვა

სიტყვა იქნება ძირითადი და წარმოებული.

სიტყვა, რომელიც წარმოდგანს პირდაპირ ძირ-სიტყვისგან უჩასართოთ და უთავსართოთ იწოდება ძირითად სიტყვად, — მაგ. ხე, დანა, ჯოხი, გალამი.

წარმოებული სიტყვა შესდგება ქართულს ენაზედ ჩასართისგან, ძირ-სიტყვისგან და დაბოლოებისგან, — მაგ. სა-თამაშ-ო, მ-შვენ-იერი, გარდა-ჭარბ-ებ უფი.

სიტყვის გარდატანა ერთ სტრიქონითგან მეორეზედ

სი-ო-ნი, მცხე-თა, გაცრცხ-ნა, შეძრ-წუნ-და.

თუ ერთ სტრიქონითგან გარდაკვამს მეორე სტრიქონზედ სიტყვის ნაკვეთი, — უნდა მარცვლებად

გარდვიტანოთ; ყოველ შემთხვევაში, ერთი ასე, ხშირ-
განი იქნება, თუ თანხმობანი, მეორე სტრუქტურულ ან
გარდვიტანება და ანც წინა სტრუქტურულ დაიტყუება,
სიტყვის უშნობის გამე.

გარდასატანი ნიშანი არის ხაზი (—)

მარტივი და რთული სიტყვა

მარტივი სიტყვა ეთქმის ისეთ სიტყვას, რომე-
ლიც შესდგება ერთ ძირითად სიტყვისგან თავსართის
და დაბოლოების გარდა, — მაგ. გ ა ც ი, ს ა გ ა ტ ე, ს ა ს-
ლ ი, ს ა ს ა ს ლ ე.

რთული სიტყვა ეთქმის ისეთ სიტყვას, რომე-
ლიც შესდგება ორის ძირ-სიტყვისგან მაინც თავსართის
და დაბოლოების გარდა, — მაგ. გ ა ც თ-მ ე რ უ ვ ა რ ე ბ ა,
ი ნ ი ა გ-ქ ა რ-ბ ე რ ტ ე ა, შ ე თ უ რ ა ვ ი დ ე (შე-თუ-რა-ვიდე).

ხმის ამაღლება

ხე, ძალა, რიონი, გარდაკეთება, მტკვანრი.

1. შოველს სიტყვაში უთუოდ რომელიმე მარ-
ცვალზედ არის ხმის ამაღლება, რომელიც ჰხატავს
ხმის ძლიერებას. იმ მარცვალს, რომელზედაც არის
ხმის ამაღლება, ვეტყვით მ ა ლ ა ლ-კ ი ლ ო ს, — დანა-
რჩენი მარცვლები იწოდებიან და ბ ა ლ-კ ი ლ ო ე ბ ა დ.

მართულს ენაში ხმის ამაღლება ორმარცვლო-
ვან სიტყვებში პირველ მარცვალზედ არის და მრავ-
ალმარცვლოვანში ბოლოთგან მესამეზედ.

Handwritten signature 1-50

Т.
22-4

— БУХГАЛТЕРСКИЙ —
Магазин № 22
САК УИГНИ
Индик № 180/1/15
Стор 1р-50к

